

altZine

Üç Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi
// ücretsiz
Yaz 2019

HAFIZA

SANAT

HAFIZA

SANAT

altZine

Üç Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi

Ücretsiz

Yaz 2019

Sayı Editörleri

Nurhan Suerdem

Mevsim Yenice

Son okuma

Özge Calafato

Yayın Kurulu

Su Başbuğu, Özge Calafato,

Tuğba Çelik, Hande Ortaç,

Engin Türkgeldi, Mevsim Yenice

Tasarım&Uygulama

Su Başbuğu

Yapıtın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz. Tüm içerik CC Attribution-NonCommercial 3.0 Unported License altındadır.

KUR
MACA
DENE
ME
FOTO
ĞRAF
SÖY
LEŞİ
REŞİM
ELEŞ
TİRİ
SULU
BOYA
ANI
ÇİZGİ
ROMAN
ARAŞ
TIRMA
YORUM
ÇİZİM
VIDEO
YERLEŞ
TİRME
ANLATI
KARİ
KATÜR
BİLİM
KURGU
KUR
MACA
DENE
ME
FOTO

Polat Özlüoğlu - *Unutmanın Huzursuz Bahçesi*

Ayşen Melik - *İştah*

Ata Tuncer - *"Ruh, bedenle kendini söyler..."*

Asuman Susam *Söyleşi*

Ertan Meyan - *Kısır Dağı*

İlker Aslan - *Tortu*

Sedef Betil - *Yalnız Bir Çocuk*

Canan Akyüz - *Elma Gökten Düşmez, Ağaçta Yetişir*

Defne Suman - *Pera*

Esmahan Devran İnci - *Hiç Çocuk*

Özgür Atmaca - *Ses Dünyanın Hafızasıdır*

Serkan Gülpınar - *Mızrap*

İlay Bilgili - *Küveli*

Bülent Çallı - *Benim Güzel Llewyn Davis'im*

Mustafa Kara - *İnci Teorisi*

Özcan Yılmaz - *Sinemanın Hafızası*

Belma Fırat - *Deniz*

Görseller

Zeynep Akgün, Onur Dizdar, Erdem Donuktan,

Tolga Ünsün, Sayat Uşaklıgil

altZine Yaz 2019 sayısında Hafıza • Sanat birlikteliğine odaklanıyor.

Sanat her yerde! Alışveriş yaptığımız balıkçının karşısındaki tarihi kilise, kitapçının raflarından çekip aldığımız Nobel edebiyat ödüllü kitap, kapısından merakla girdiğimiz müze, dinlediğimiz piyano sonatının tınıları, tatile giderken yol üstünde rastladığımız tarihi kazılar, bir arkadaşımızın salonunun duvarındaki asılı meşhur bir sanatçının siyah beyaz fotoğrafı, bir banka binasının önündeki heykel, metrodan çıkıp yürüdüğümüz caddedeki tarihi yapılar, koltuklarımıza kurulup izlediğimiz *Fındıkkıran Balesi* ya da *Turandot Operası*, babaannenizden kalma tezhiplerle süslenmiş bir çerçeve. Evet her yerde... Ve tabii ki hem bireysel hem de toplumsal hafızamızın tam ortasında!

Okuma yazmanın bilinmediği ya da az bilindiği uzak geçmişte bugüne aktarmanın en iyi yolu sanattı, peki ya günümüzde? Bu kez sanat hafızayı ele alıyor. Modern zamanın, kent yaşamının zaman ve mekânı yeniden kurgulamasıyla zayıflayan hafızalarımızla tutunacak dal arayışımıza, sanat cevap bulmaya çalışıyor. O hâlde toplumsal hafıza sanatla mı yaşıyor? Çağdaş sanatın tüm hafıza araştırmalarının özünde, bir hakikat arayışı mı var? Sanat, temelde, yaşanan ıstırap ve acıdan mı doğmakta yoksa?

Belleğimizin saklı odalarında kalmış, duygularınızı bugün hâlâ harekete geçirebilen bir sanat eseri var mı?

İlk sanat yaptığınız neydi, hatırlayabiliyor musunuz?

Aklınıza gelen o ilk sanat yapıtını soruyoruz, doğru anladınız. Hani besteleyip flüt ya da gitarla çaldığınız o şarkı, yazdığınız bir öykü, belki de sulu boyayla yaptığınız resim.

Peki ya yıllar önce ezberlediğiniz bir şarkı aniden radyoda çalmaya başlarsa, o zaman ağlayarak çıktığınız bir filme şimdi televizyonda tekrar denk geldiyse, çocukluğunuzda bir müzede gördüğünüz hafızanıza kazıdığınız resmi şimdi tekrar görerseniz...

Bir kitap okuduk ve hayatımız değişti mi? Soralım kendimize; aynı kitabı şimdi okusak yine aynı etkiyi verir miydi?

Peki ya sanat dallarının birbiri arasındaki ilişki? Bir müzisyenin çok etkilendiği bir tablodan esinlenerek beste yapması, bir yazara roman yazdıracak kadar ilham veren bir şarkı.

Bize katılıp hafızanızdaki en eski anılara birlikte dönmeye, kendi sanat kayıtlarınızı tutmaya hazır mısınız?

Sayı editörleri
Nurhan Suerdem
Mevsim Yenice

Workshop, 2018

Sayat Uşaklıgil

180cm x 180cm, Tuval üzerine akrilik

Latife Tekin'e

Seni alıp götürdüklerinde yani birden ortadan kaybolduğunda bizden de bir Şey seninle birlikte kayboldu. Eksildik. Annenle ben bir duvara tosladık ve evin muhtelif yerlerine dağıldık. Eve de bir Şeyler oldu. Duvarlar, kapılar, halılar, sandalyeler, perdeler, tabaklar, çatalar, her Şey, tüm eŐyalar eskiyiverdi birden. Bizim gibi susuverdiler. Annenle ben bir süre konuşamadık. Uyuyamadık, uyanamadık, bir Şey yiyip içemedik. Kalkıp yürüyemedik bile, annen yatakta ben koltukta hayatı idame ettirdik. Geçici bir süre olduğunu düşünürdük. Sen dönene kadar böyle yaşamayı göze aldık. Ama dönmedin.

Ah! Unutmak için ne kadar uzağa gidebilir bir insan? Kaç kilometre giderse unutmaya başlar? Mesafeler mi daha çabuk unutturur, yoksa saatler mi? Kaç Şehir eskitmek lazım unutmak için birini ya da kaç saati tüketirsek unutmuş oluruz aklımızda yerli yersiz patlayan anılardan bir çuval mermiyi? Kaç adım atmak lazım bir kâbustan uyanmak için? Kaç uykuyu katletmek gerek unutmak için gözümüze batan dikensi bakışları? Kaç kişiyi teşhis edince gider insan kendinden ya da kaç kişiyi gömmek gerek bulmak için aradığını?

Unuttuk mu seni? Hayır. Mümkün olmuyor, biliyor musun? Unutamıyor insan. Annen de ben de unutmadık. O içine çekildi bir istiridye gibi. Kabuğuna kapandı. Ben de başlarda onun gibi yaptım. İçime kapandım. Evin içinde iki yabancı gibi dolandık. Mümkün olduğu kadar az karŐılaŐmaya çalıŐtık. Birbirimizin yüzüne bakamadık bir süre. Bir suç

varmış gibi ortada, sahibi bizmişiz gibi kaçtık birbirimizden. Senin yokluğunun suçunu yarı yarıya sırtlandık.

Önceleri dayanmam bu acıya sandım. En iyisi unutmak dedim içimden. Unutmaya çalıştım seni. Gölgeni, sesini, soluğunu, kokunu unutmak için bir süre evden uzaklaştım. Kaçmadım gittim sadece. Annen durdurmadı. Belki ikimiz de yalnız kalmanın iyi olacağını düşünmüştük. Bir sabah hiçbir şey demeden evi terk ettim. Kaç şehir değiştirdim, inan sayısını unuttum. O karanlığı, buzdan duvarları, yarı açık gözlerini, soğuk ellerini, kelimeler sıkışmış aralık dudaklarını, teninde biten zambakları unutmak için binlerce adım attım. Seni, yürüdüğüm asfalt yolların, taştan kaldırımların, sarı bozkırların, çelik köprülerin, demir rayların, ıslak çimenlerin, ıssız çöllerin, kara ormanların içinde bıraktım. Her adımda seni ayak izlerimin gölgesine silkeledim. Sandım.

Kilometreler arttıkça sen puslanmaya, bulutlanmaya, dağılmaya başladın, ağzın, yüzün, ellerin, ayakların her adımda biraz daha eksildi. Öyle olmasını diledim. Öyle olduğuna kendimi inandırdım. Unuttum sandım. İnsan tuhaf mahlukat kendini kandırabiliyor. Bende kandırdım. Kayboldun sandım. Zamanla kat ettiğim mesafeyi çarpıp, bölüp, topladığımda biraz daha eksildiğine inandım. Oysa öylece zihnimin kıvrımlarında uyanmayı bekleyen bir sarmalık gibi gizleniyormuşsun. Benim haberim yoktu.

Zaman ve mekân ruhu eksiltir, diye bir şey okumuştum yıllar önce bir yerde. O zaman anlayamamıştım ne demek istediğini. Şimdi çözdüm galiba. Onca yıl ve onca mesafeyi kat ettikten sonra anladım ki kaybolduğundan beri sen ve ben, baba kız, birbirimizi eksiltmişiz hep. Benim zamanım, mekânım sana aitmiş meğer. Senin yokluğunda seni taşıyormuşum ben üzerime bol gelen bir ceket gibi onca zamandır. Seni uyuyor, sana uyanıyormuşum. Seni içiyor, sana susuyormuşum.

İnsan tuhaf mahlukat demiştim ya öyle valla. Sebep arıyormuş varlığına, hayatın bir amacı olmalı diyormuş. Nereden mi biliyorum, ben dedim çünkü. Bir cevap aradım şu dünyanın dönmesine, yıldızların ölmesine, denizin çekilmesine, gecenin kararmasına, nefesin kesilmesine, karıncaların uyanmasına, ruhun ağızdan uçup gitmesine, erik ağaçlarının çiçeklenmesine, dişlerin dökülmesine, senin yokluğuna bir cevap aradım. Bir sebebi olmalı dedim ölme-

nin. Öyle düşündüm en azından. Bir süre öyle yaşadım olmayan cevapları aramakla. Öyle inandırdım kendimi. Sanki bir cevabı varmış gibi bütün bunların. Arandım durdum boşuna. Düşünsene sensizliğin üstüne yaşadığım tufanı. Yıllarca ve yollarca yoktun oysa. Hiç olmayacaktın. Yaşamın bir sebebi yoktu benim için. Artık olması gerekmiyordu. O zaman yine başa döndüm, en başa, unutmanın huzursuz bahçesine. Evimize.

Döndükten sonra bir gün annen neyin var diye sorduğunda artık cümle kurabiliyorduk. Kısa ve kesikti ama konuşabiliyorduk. Bilmiyorum, dedim. Bir şey var içimde ama ne olduğunu bilmiyorum. Anlatamadım. Gözlerimin içine baktı. Bakabildi onca yıl sonra. Biliyor gibiydi neyim olduğunu. Ama bir şey söylemedi. Sadece benim hatırlamamı bekledi. Sabırla bekledi. İkimizde hayata döndük. Bir şekilde yaşamaya devam ettik. Hissiz, mecalsiz bir şeydi yaşamak, yaşayan bir ölüden farkımız yoktu ama yaşadık. Ya da katlandık diyelim.

Bir gece bir rüya gördüm. Rüyamda hatırlıyorum kıştı, bembeyazdı caddeler, çatılar, ağaçlar, sokaklar kardan görünmüyordu. Karakış diyordu gazeteler. Ne bir insan ne bir hayvan vardı caddelerde. Sabahtı henüz. Dışarıdaydım. Bir müzeye gitmiştim. Aylak aylak dolanıyordum. Sanki sen karşıma çıkacakmışsın gibi geziniyordum. Ne çok severdin çocukken müzede saklambaç oynamayı. Kapanana kadar tüm odalarında kaybolurdun. Rüyamda bir tablo gördüm. O anki hâlimi anlatamam. Seni gördüm sandım tabloda. Onca insanda ararken senin yüzünü, suretini, gölgeni, seni bir resmin içinde gördüm ve sıçrayarak uyandım. Elim, ayağım, ağzım, yüzüm, aklım, fikrim, ruhum yerli yerindeydi. En azından görünürde öyleydi. Yatakta ter içinde yatıyordum. Yanımda annen vardı. Yine yüzü seğiriyor, hıçkırıyordu uykusunda. Ben bir tuhaftım. Nasıl desem içimde bir şey kopmuştu o rüyada. O tabloyu görünce bana bir şey olmuştu. Yanlış anlama öyle çok büyük bir şey değil. Ne bir kasırga koptu içimde ne bir kıyamet, ne de deprem oldu. Kopan şey daha küçük, ufakık bir şeydi. Bir düğme gibiydi. Camdan bir düğme, çıt etti kırıldı içimde. Dağılıp parçalandı. Her yerime saçıldı kırıkları. Görünürde bir şey yoktu. Annen hissetmedi bile. Ben bile anlamadım. Nasıl anlar ki insan içinde bir düğmenin kırıldığını. Bütün gün dolandım durdum odalarda. Saatler geçtikçe her adımda,

her bakışta, her sessizlikte, her iç çekişte, her kuşkuda düğmenin kırıkları içime battı. Canımı yaktı. Annene söylemedim. Öyle geçti o gün. İhtiyarlıyorum galiba dedim içimden. Ama bir süre sonra cam kırıkları daha derine batmaya başladı. Acı yerleşip içime yuva yaptı. Dünyayı defalarca kez adımlasam da, bir değil üç beş ömür tüketsem de hiçbir şeyi unutamayacağımı anladım.

Picasso'nun *Ağlayan Kadın* resmiydi rüyamda gördüğüm. Başka bir rüyamda o tablonun karşısında kaldığımı hatırladım sonra. Gidememişim. Baktıkça resim içine çekti beni. Öylece kaldım önünde. Rüya bu ya, her kapadığımda gözlerimi ben hep rüyanın aynı yerinde uyandım. Ertesi gün, daha ertesi gün ve ondan sonraki günlerde de o rüyayı gördüm. Sendin çerçevenin içindeki kadın. Seni izlemek, sana bakmak için oradaydım ben. Ağız, gözü, dudakları, yanağı, burnu, kulakları, alını, boynu, saçları tıpkı sendi. Darmadağınaktın. Bakışı, duruşu, susuşu sana benziyordu. Paramparça ve rengârenkti. O resimde gördüğüm heder olmuş yüz senindi, senin yüzündü müzede sergilenen Hevidar. Rüyamdaki kız sendin. Annene anlatamadım. Korktum daha fazla üzmemekten, onun daha fazla ölmesinden korktum.

O geceyi anımsadım... hayal meyal... kırık beyaz bir gece... kediler çatılarda... yaprak fısıltıları... pencerede gölgeler... uyanık baykuşlar... ayak sesleri güm güm... ayın yüzü kirli... soluk teni... kapı gitti geldi... annen sapsarı bir telaşı giyinmiş... sıçradık... anımsadım... rüzgârla ben koştum... yıldızlar intihar provasında... ev karanlık bir kuyru... açamadım kapıyı... susmadı... bekledim... seni gördüm... sakın... ayakta... giyiniktin... ben korktum... elinde bir poşet... bekliyordun... nereye dedim... annen mumdan bir heykel... sarıldık... aç dedin... ben açtım kapıyı... bir sürü kara leke içeride... adın ağızlarında çalkalandı... anımsadın... benim dedin... çok çabuk oldu her şey... gölgen çıkmış önce... fark etmedik... kelepçeler bileklerini ısırdı... ufacak ellerin... büküldü gece... sen... arkana döndün... gök hıçkırdı... el salladın... yüzüne bulutlar bulaştı... ben yanıp yanıp söndüm... sabah oldu... saçların yağmura karıştı... yollar ayaklarımızı da dolandı... kuşlar uykularımıza... annen eridi... anımsadım...

Sonra dükkânlar açıldı... çaylar demlendi... perdeler çekildi... çocuklar uyandı... sardunyalılar gözünü açtı... balkonlar yere eğildi... aynaların beti benzi attı... çöpler eşelendi... sokak lambala-

rı gözlerini yumdu... biz... annenle kapının önünde kaldık öylece...
seni değil sanki kendimizi kaybettik...

Unutamadığımız senin buz tutmuş gözlerindi, dağılmış yüzün, kesilmiş saçların. Unutmayı beceremediğimiz sendin. Unutsak öleceğiz sandığımız sendin. Ölmeyi beceremediğim sendin kızım. Unutmadık. Ölemedik de. Havada asılı kaldık...

Duvara dayalı iki yatak, iki kız kardeşin. Fitilli kadife örtülerden biri yeşil, diğeri turuncu.

“Seçin,” demişti anneleri. “Sekiz numara verdi.”

Sevda, sevinçle seçmişti yeşili. Sonra ablasına dönüp,

“İstersen sen al,” demişti. “Ben turuncuyu da severim.”

Gönül,

“Yok,” demişti. “Senin olsun. Bana fark etmez, ikisini de sevmem zaten.” Birini severdi aslında, anket defterlerinde sorulunca o da yeşil demişti. “En sevdiğiniz renk?” “Yeşil.” Neden turuncu onun yatağına serilmişti o hâlde? O zaman bilmiyordu şimdi biliyor. Çünkü... Kardeşinin yaşama iştahı her şeyi hak ederdi, yeşili de başka her şeyi de ondan daha üstün severdi.

Şimdi o odaya tepeden bakıyor.

Evlerinin kapısını kapatıp çıkıyor. Elindeki okul çantası küçük bir bavula benziyor. Apartmanın kapısı bir kat yukarıda. Ona varmak için merdivenleri çıkıyor. Avucu soğuk demir korkulukta, hiç bırakmıyorlar birbirlerini. Kapıya varıyor. Aç kapıyı bezirgan başı. Bir sıçan... iki sıçan. Açılmıyor. Üst katlara doğru çıkmaya devam ediyor. Bir ara otomatik lamba sönecek biliyor. Sönüyor. Korkuluğu bırakmadan sahanlığa ulaşıyor. Işığı yeniden yakmak için anahtarı bulmalı. Yerini biliyor. Duvarın tam ortasında. Korkuluğu bırakıp duvara gitmeli. Bırakmıyor. Olduğu yere çöküp oturuyor. Sakin,

korkmuyor. Korkuluk var. Sonra elini bırakıp omzunu dayıyor. Çantanın sapı hala elinde. Etraf önlüğü kadar kara. Aşağıdaki demir kapı gürültüyle kapanıyor. Işık tekrar yanıyor. Yerinden kalkıyor. Birkaç basamak daha çıkıyor. Işık gene sönecek biliyor. Ayak sesleri duyuyor ve zil sesi. Aç kapıyı bezirgan başı. Bu sefer bir dairenin kapısı açılıp kapanıyor. Işık sönüyor. Yeniden karanlıkta. Çantasının sapı elinde. Kapıların neden açılıp kapandığını biliyor. Babası dışarı çıktı. Annesi sekiz numaraya girdi. Yerinden kalkıyor. Artık avuçları pürüzlü duvarda. Yoklayarak anahtarı buluyor. Tüm katların ışıklarını yakıyor. Küçük çantasını dizlerine koyuyor, içinden bir defter bir kalem çıkarıyor. İki ortalı çizgili defterinin bir orta sayfasını açıp çizmeye başlıyor. Demir korkuluk ve duvardaki otomatik anahtar orta sayfada, olduklarından daha güzel oluyorlar. Öğretmeni o sayfayı koparıp duvara asacak. “Çok yeteneklisin sen,” diyecek, biliyor. Sonra basamakları çıkmaya devam ediyor. Her basamakta biraz büyüyor. Artık en üst katta, tepede. Odanın damını tencere kapağı gibi alıp kenara koyuyor. Kızları görüyor, oradalar, aşağıda.

Sevda uyanmış. Dükkanını kapatan esnaf gibi yatağını kapatıyor. Onların aksine mesaisi gece başlayacak. Güzel rüyalar görecek. Ertesi sabah onların neşesiyle uyanacak. Odadan çıkıyor, biraz sonra tekrar geliyor. Çişini yapmış, yüzünü yıkamış, ona bağışlanmış yeni günü kapıda karşılıyor. Yatağına oturup kadife örtüyü okşuyor. Sonra kalkıp oturduğu yeri düzeltiyor. Sonra karşısına geçip eğrilik var mı diye bakıyor. Ayak ucu bir parmak daha aşağıda. Baş ucunu aşağı çekip eşitliyor. Yeşil örtünün yetmiş fitilinin on biri yatağın kenarından sarkıyor. Baş ucunda da on bir, ayak ucunda da on bir. Tekrar karşısına geçiyor. Eşitler mi? Eşitler. Ablası Gönül hala uykuda, turuncu örtünün altında.

Anneleri odaya giriyor. Biraz sonra işe gidecek.

“Ablanı uyandır,” diyor. Sevda verilen işten memnun, ablasının yatağına yaklaşip ayağını gıdıklıyor. Gıdıklanan ablası ama kendisi gülüyor. Gülmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor. Gönül, gözlerini açıp kardeşine bakıyor. Sonra yeşil örtüsüne, asker gibi nizami örtülüşüne. Sanki bu örtüyü düzeltmek için uyanıyor bu kız, diye geçiriyor aklından. Örtüyü düzeltisiyle dünyayı düzeltiyor.

“Rüya görüyordum. Rahat bırakmıyorsunuz,” diye söylüyor.

Annesi kapıdan sesleniyor.

“Bugün de geç kalırsan kovarlar.”

Kovulursam ne olur diye düşünüyor Gönül. A Blok’un merdivenlerini silmeye giden babası B Blok’u da siler. Önce A’yı siler sonra B’yi diyor. Kovulursam başka ne olur diye düşünüyor abla. A Blok’un çöplerini toplamaya giden babası, B Blok’un çöplerini de toplar. Önce A’yı toplar, sonra B’yi. Geçmişte olduğu gibi. O okula giderken nasılsa öyle olur. Babasının alnından terler akar, nefesleri birbirini kovalar.

“Sıcak bana hiç gelmiyor,” der. Sıcaktan başka şikayeti yokmuş gibi. Bir blok bitince bir sigara sarar, dumanı terine karıştır. Arada ağızından kaçırır,

“Bir yeri kazansaydı Gönül, hemşirelik, otelcilik falan; ben bir blokla daha anlaşırdım.”

Gönül bunu her duyduğunda kazanamadığına sevinir gibi olur. Demek yeterince akıllı olmamamın bir nedeni varmış, diye geçirir aklından. Sıcağa dayanamayan babasına da yazıktır.

“Rüyada ne gördün?” diye soruyor Sevdâ.

Abla susuyor. Kardeşi tekrar soruyor.

“Ne gördün ya söylesene?”

Ablanın yaşamaya gönlü yok ki konuşmaya olsun. Ama kardeşi öyle merakla soruyor ki, bir kırıntısı ona da düşüyor. Sonunda kelimeler ağızından dökülüyor.

“Apartmanı yıkmışlardı.”

“Ee?”

“Yerine yenisi yapmışlar.”

“Eee?”

“E si yok, o kadar işte.”

“Bizim ev nasıl olmuştu? Değişmiş mi?”

“Değişmiş. Biz artık iki numarada oturuyormuşuz.”

Kardeş neşeyle kıkırdıyor.

“Ressamın dairesinde mi?”

“Ressamın dairesinde.”

“Yaşasın,” diye gülüyor kardeş.

Abla onun nasıl gülebildiğine şaşıyor.

“Rüya bu biliyorsun değil mi?” diye soruyor.

“Biliyorum,” diyor kardeş yeniden gülüyor.

Abla yataktan kalkıp hızlıca giyiniyor. Gözü tekrar kardeşinin örtüsüne takılıyor.

“Çok mu seviyorsun sen bu örtüyü?”

Sevda ablasının sorusunu anlamıyor.

“Nasıl yani?”

“Boş ver.”

Sekiz numara örtülerden sıkılıp kurtulalı bir yıl olmuş. Kardeşi hiç sıkılmayacak gibi duruyor. Kardeşinin başkalarının eskilerini sevmesini, onca sevinmesini aklı almıyor. Kendi yatağının örtüsünü örtmeden evden çıkıyor. Yepyeni başka örtüleri olsaydı örter miydi bilmiyor.

İki numaranın zilini çalıyor.

“Çöp var mı?” diye soruyor.

Ressam,

“Yok,” diyor. “Ama benim başka bir yardıma ihtiyacım var.”

“Ne?” diye soruyor kız. Ressam, kızı bileğinden tutup içeri çekiyor. Kız içeri çekilmekten korkmuyor. Aksine, olacakları merak ediyor. Ressamın en çok resimleri sevdiğini biliyor. Kaç kere gördü, ressam iki numarada oturuyor ve perdelerini hiç örtmüyor. Hep resim yapıyor.

Yerde duvara dayalı onlarca resim var. Kız resimlerden gözünü alamıyor.

Ressam,

“Gel,” diyor. “Otur şu sandalyeye. Sadece eşarbını çıkarırsan, sadece yarım saat o sandalyede oturursan sana yüz elli lira vereceğim.” Abla hiç düşünmeden oturuyor, eşarbını çıkarıyor. Ressam elinde fırçası ona bakıyor, boyuyor, bakıyor boyuyor. Pencereden giren ışık yerini karanlığa bırakana kadar abla o sandalyede oturuyor. Ressamın ona bakışını, onu boyayışını seyrediyor. Zaman ikisi için de duruyor.

Ressam fırçasını bırakıp, taburesine oturuyor. Elleri dizlerinde;

“Işık değişti,” diyor. Saatine bakıyor. “Sana çok borçlanmışım.”

Kız yerinden kalkıp eşarbını bağlıyor. Gözü duvara dayalı bir resme takılıyor. “Kardeşime benziyor, aynısı,” diyor sessizce.

Ressam cüzdanındaki tüm parayı çıkarıp kıza uzatıyor. Kız

parayı alıyor, koyacak yer bulamıyor. Hiç de huyu değilken nenesinden gördüğünü yapıyor, sütyeninine içine sıkıştırıyor, kapıya yöneliyor, çıkmadan arkasını dönüp,

“Çöp?” diye soruyor.

“Bugün çöp yok, sağ ol,” diyor ressam.

Kız, merdivenleri iniyor. Duvara dayalı yatakların arasında küçük bir dolapları var. Eski bir ayakkabılık. Dışı yağlı boya ile beyaza boyanmış. İçi ham kereste. Kapağını açıyor, eski teneke bisküvi kutusu üst rafta duruyor. Ona ait, sadece onun olan kutunun içinde önemli eşyaları var. Saç tokaları, boncuk bileklik, ortaokul arkadaşlarıyla çekilmiş sınıf fotoğrafı, parlaticı ruj, el kremi, iki küpe, eski bir sinema bileti, vesikalık fotoğrafı, İstanbul kartpostalı, çocukken memleketteki kuzeninden gelmiş mektup, bir tutam eski sarı saç. Parayı göğsünden çıkarıyor, tüm bunların en altına koyup kutuyu kapatıyor. Dolap kapağının iç yüzündeki el resmine bakıyor. Üçüncü sınıftayken sol elini koyup kalemle parmaklarının etrafından nasıl dolaştığını, altına imzasını ve günün tarihini attığını çok iyi hatırlıyor.

Ertesi gün, iki numaranın zilini çalıyor.

“Çöp var mı?”

“Var,” diyor ressam. İçeri gidip siyah çöp poşetine sarılı bir çerçeve getiriyor.

Gönül elinde torba dışarı çıkıyor. Çöp konteynirinin kapağını açıp torbayı atıyor. Eline bakıyor, dolaba çizdiğinden beri ne kadar büyüdüğünü düşünüyor. Çöp konteynirinin kapağı eliyle beraber düşüncelerinin üstüne kapanıyor. Bir süre karnına bastırıp bekliyor. Acısı dinince kendini yeniden iki numaranın kapısında buluyor.

“Gömleğimi çıkarırsam kaç lira verirsin?”

Ressam hiç şaşırıyor gibi görünüyor. Zira kızın aksine o bu dünyadan her şeyi bekliyor.

“Çok isterdim ama başka param kalmadı bugün,” diyor.

Kız ayakta dikilmeye devam ediyor, gömleğinin düğmelerini açmaya başlıyor, sol kolunu çıkarıyor, sonra yavaşça sütyeninini kopçasını açıyor, sol memesi ressamın huzurunda.

Ressam eli yarı açık kapı kanadında, başını ayaklarına eğiyor.

“Bugün çok yoruldum,” diyor “daha fazla çalışamayacağım.”

Kız gömleğinin düğmelerini ilikleyip evine dönüyor, tenekte kutudaki parayı alıp avucunda sıkarak, yeniden iki numaranın zilini çalıyor.

Ressam kapıyı açıyor. Kız parayı uzatıyor,

“Sadece yarım saat, sadece orada durup bak ve boya.”

Ressam,

“Kusura bakma yapamam,” diyerek kapıyı kapatıyor.

Ertesi sabah Sevda, annesi söylemeden ablasının ayaklarını gıdıklıyor.

Ablası uyanmıyor. Gönül, o eski turuncu örtünün altından günlerce çıkmıyor. Sonunda bir sabah Sevda, turuncu örtüyü çekip yeşili seriyor ablasının üstüne. Gönül gözlerini açıp, gülümsüyor.

“Güzelmış bu yeşil örtü aslında.”

Kayıp Ruh, 2017
Zeynep Akgün
180cm x 180cm

“Ruh, bedenle kendini söyler...”

Asuman Susam Söyleşi

Ata Tuncer

Son şiir kitabı *Plasenta*, Everest Yayınları tarafından yayımlanan Asuman Susam ile dünyada olmanın zorunu, sanatçı doğasını, şiir ve bellek yürüyüşünü konuştuk.

***Kemik İnadı* ve *Plasenta*'dan yola çıkarak bedeni ayakta tutan iskelet/kemik ve geçici organ/plasenta temelleri arasında ne gibi paralellikler kurabiliriz? Şiirleriniz bağlamında, bedenle söz bulan imgeler belleğimizde ne denli yer kaplıyor?**

Doğrusu *Kemik İnadı*'ndaki şiirleri yazarken *Plasenta*'ya ereceğimi bilmiyordum. *Toplumsal Bellek* ve *Belgesel Sinema* tezime çalışırken uzun bir süre bellek meselesi benimleydi. Ama tersinden de meseleye bakarsak belleği çalışma, düşünme, duyma alanı olarak içeriye ben davet etmiştim. Hatırlamanın zamanla, zamana dair kurduğumuz ilişkiden çok mekâna dair olması beni ister istemez dil ve beden üzerinden düşünmeye itti. Bu öyle bilinçli, planlı bir edim değildi elbette. Ararken, okurken, bakarken... Bilinçdışınızın saati arkada hep işler ve size fısıldar. Ben o fısıltıları takip ettim. Hem kişisel tarihimden hem toplumsal olandan yola çıkarak. *Kemik İnadı* ve *Plasenta* arasında ben paralellik kuramam sanıyorum ama biri diğerini çağırırdı, ona yol açtı. Devamı sağladı. Evrenin belleği nasıl ilk molekülde saklıysa insanın belliği de kemikte. Kemik hiç unutmaz, ama durmadan hatırlama gereği de duymaz. *Plasenta* ise geçici bir organ olarak benim için belleğin kurulum yeri. Orası ilk bellek havuzu ve bizim hayatı

evetlediğimiz yer. Devama karar verdiğimiz. Çok imgesel oldu ya sözlerim, böyle.

Şiiri, bilinç açıklığı ile kurulan, demlendirilen bir yürüyüş biçimi olarak mı duyumsuyorsunuz? Ya da bir gözü kapalı yürüyüş, belirsizliğe uzanış tahayyülü müdür şiir sanatı? Bir yol gezen izdüşümü olarak şiirde hafızanın eylemsizliğinden ya da oyunculuğundan ne denli bahsedebiliriz?

Evet, bellek oyunbazdır hepimiz için. Yanıltıcı da bir yanı var. Şimdi öyle olduğundan çok emin olduğunuz şey geçmişte o vakitler hiç de öyle olmamıştır. Hafızanın işte ve aslında bu oyunbazlığı beni heyecanlandırıyor. Neden şimdi böyle hatırlarız? Bu mesele ile daha çok ilgiliyim. Çünkü onu arzu ve şimdiki zamanın ihtiyaçları ve bilinçdışı durumlarımız belirliyor. Olan ve hatırlanan arasındaki koşutluktan daha çok bozulan, aşınan, alacakaranlıkta kalan beni ilgilendiriyor. Ve elbette hatırlanandan çok hatırlanış biçimleri.

Şiire gelince şiir bir icat, yapılan bir şey. Ama bir yanıyla da içimizdeki keşiflerden, sezgi, duyuş ve hissedişlerden yapıma. Şiirde formla çok uğraşan biri değilim. Beni daha çok ilgilendiren ritim, ses, nefes. O da çok içle ilgili. Konu, içerik meselesi de uzun düşünmelerle bulduğum bir şey olarak oluşmaz bende. İkisi eş zamanlı belirirler. Her şairin şiir düşüncesi iyi ki farklı. O düşünceden şairlerin yeryüzünde yürüdüklerini düşünüyorum. Bende kendiliğinden zuhur eden belleğin bedene duyurup söylediğinden doğuyor sanıyorum. Onun için katı bir form arayışı yerine ritim ve ses

olarak getiriyor bana kendini dil.

Bir yol ve gezgin izdüşümüne gelirsek de... Belleğin oyunlarının beni kışkırtmasına açığımdır. *Kemik İnadı*'nda yer alan *Ayrılık* şiiri mesela belleğin çağırdıklarının üst üste binmesiyle yazıldı. Kurbağalı bir dereye düşmenin ne demek olduğunu çocuk yaşlarımda öyle bir dereye düşmüşlüğümden biliyorum. O akan yol kim bilir kaç kez gidip geldiğim sırlı Urla koylarından belleğimin kaydettikleri. Ölüm gibi göz göze geldiğimiz keçi, o da acı bir frenle durduğumuz güney yollarından. Hatırlama parçalı. Bütünse parçaları aşan başka bir şey.

Sokaklarından geçtiğimiz köyler, kasabalar ya da şehirler kadar sanat eser(ler)inin bıraktığı bellek durakları da kimi izler, etkiler yaratıyor bizde. Hiç gitmediğimiz hâlde tanıdık gelen şehirler, flânör mekân okumaları... Bir okurun belleğine mimlenen mekânlar ve kişisel tarihinde sürekli dönüşüm içinde olan yaşam alanları ne gibi imge karmaşaları yaratır zihinde?

Mekânla kurulan ilişkiler benim için hep çok önemli oldu. Çocukluğumdan bu yana. Çocukluğun ilk evi... Dünya kitabının kök bilgisi oradaymış gibi ilişkilendiğim bir yer benim için orası. Hâlâ çok canlı bende ve hâlâ geziniyorum o evde. Evimizin komşu duvarı bir Anglikan Kilisesi'ne aitti. Müslüman bir ev, başka bir dine ait komşuluk imgesi, küçük bir çocuk için çok şaşırtıcı, hayret uyandırıcı. Yüce ve tanrısal olanla kurduğum ilk ilişki oradan sızmıştır mesela şiirime. Ya da bahçe... Çok dolanırım bahçelerde. Plasenta da aslında bir bahçe. Yarı kamusal alan. Benim için hem evin güvenli bölgesiydi, hem de sokağa açılan bir yer. Solucanlar, kırkayaklar, kuş, arı, sinek ölüleri, hışırtılar, vızıltılar, otlar, çiçeklerden yükselen rayihalar... Çocukluktan belleğe yer etmiş bir mikro doğa işte. Bornova'da şimdi sayıları gittikçe azalan Levanten köşkleri, metruk evler vardı, kaybolmalı, maceralı keşifler yaptığımız. Ev, mekân çeşitlemeleri sanki salt kendi kök evimden yükselen de bir şey değil gibi. Belleğin bu kayıtları da yazdıklarına karakteristiğini vermiştir illâki.

Hafıza çatlaklarından mekânlar sızıyor. Başka bir yerde daha söylemişim olmadığım ama olmayı çok istediğim tek şey de flânözlüktü benim. Aylak bir gezgin olarak dünyanın tenine dokunmak. Bundan büyük ve radikal bir okuma eylemi yok benim için.

ASUMAN SUSAM

Kemik İnadı

can
şir

PLA
SEN
TA

Asuman
Susam

§

Ama sorunun vurguladığı gibi sembolik bir flanözlüğü filmler ve kitaplar sayesinde bir ölçüde yaşıyoruz. Bu girdilerin hafızamızı bir şekilde canlı tuttuğu ve harekete geçirdiği de bir gerçek. İnsansız mekân hiçbir şeydir. Mekân bedenle ilişkilendiğinde yaşayan mekânlara dönüşüyor. O nedenle yaşayan her şey kendi dönüşüm becerisi ve olanaklarıyla “yer”i bellek mekânına dönüştürüyor. Terk edilmiş yerler dâhil hiçbir mekân değişimden uzak değildir. Tarihsel bağlam ve insanla ilişkisi onu değiştirir. Uyum uyanır onlar da bellek gibi ve bellekle birlikte.

Bilinci, belleği tetikleyen acı, ağrı, sancı... Diğer uçta mutluluk hezeyanları, gözyaşları... Hafızanın iki ucu arasındaki beşikte insanı sallayan, kimi zaman ara duyguları hiçe sayarak savrulduğumuz net, kesin hatırlayışlar... Bunlar belleğin çok sesliliğini bastıran koşullar mıdır? Bir şair, şiirinin sesini en çok nerelerde duyar?

İçerden duyar, bedenden, sanıyorum. Ya da böyle duyan şairlerle ben daha çok ilgileniyorum. Onları biliyorum. Ruh, bedenle kendini söyler, konuşkanlaşır. Bilincin ve belleğin çalışma biçimleri ama bambaşka. İki kutup arasındaki duygu gelgitlerinden ne çıkacağı bunun yaratma süreçlerine etkilerini kimse önceden kestiremez çoğu zaman. Ama sanat bu rastlantılar ve bilinmezliklerle de oluşan bir şey değil. Ayrıca bana kalırsa sözünü ettiğin sert

kutup noktalarının tetikleyciliği başka evet, ama ara bölgedeki griliklere doğru da hafıza öznesini yürütür. Salt keskin, travmatik, sarsıcılıkları işletmez. Proust'un madlenlerini hatırlayalım değil mi! Hatırlama, uyanış düzensizliğin, kaotikliğin içinde yeşeriyor. Kestirimleri boşa çıkaran bir heyecan alanına hafızayı dönüştürüyorlar.

Kemik İnadı oluşurken bir imge, bir hatıra su yüzüne çıkmıştı bende, bir nesneyi hatırlayışla. İlk taşınmamız, ilk evimden ayrılış. Eski bir Rum evi. Tavan arasına atılmış eşyaların arasında geziniyorum işe yarar bir şeyler arıyorum. Tuhaf bir aparat buldum. Ne olduğunu hemen keşfedemesem de çok tanıdık bir hisle evirip çevirdim bir süre elimde. Sonra babama sordum. Sonra travmatik hatıraların su yüzüne çıkışı. O garip nesneyi aldığım yere fırlatmam. Yeni eve giderken onu ardımda bırakmam. Kemik ameliyatı sonrası bir süre kullandığım atellerimdi elimdeki. Bir engellenmişlik, cendere içine hapsedilme hissi. Korkunçtu. Acılarımı hatırladım. Koşmamam, zıplamam gerektiğini, daha birçok şeyi. Yıllar sonra neden Kemik İnadı? Benim varlığım bir kemik inadıydı da ondan. Bellek bu yanıtı Kemik İnadı'nda bir armağan gibi vermişti bana. İçerden duymak bu.

“Her yazar başka başka cümlelerle aslında hep aynı cümleyi yazar,” mottosu ne denli doğrudur? Yaratım, bir oyun bahçesi içinde, aynı topraktan filizlenen hafıza çiçeklerini kardeş renklerle goncalama... Öyle olsa da, kendi ezber bozumunun temelini nereden almalıdır sanatçı?

Bu mottoya inanıyorum ben. Ama şunu da anlamıyorum bu sözden: zihnin, belleğin, bilincin çapa attığı yerde özne durmadan eyleşir. Sanatçı özne hangi yöntemle olursa olsun kendi yapı sökümünü gerçekleştirebilendir. Değişir, değişmeyi ister. Yeni ve yineleme meselelerine bence biraz daha serin ve uzaktan bakabilmeliyiz. Gök kubbenin altında her “yeni”, ne kadar yeni? Tekrar gibi görünenin içindeki başkayı bulmaya çalışmak da radikal kopuşlarla yeniyi yeniden icat edişlerimiz gibi önemli. Öznenin beden ve ruh olarak geçişleri geçirgenlikleri ile köklendiği yer hafızayla ilişkisini de belirliyor. Ama hiçbirimiz sabit değiliz, hareket hâlindeyiz ve başkalaşıyoruz. Başkalaştıkça ritmimiz, nefesimiz, dilimiz ister istemez farklılaşıyor. Ama çekirdeğimiz? Kök yerimiz? Bu motto

sanırım burayı işaret ediyor. O nedenle bir sanatçının yapıtları bütününe baktığımızda ne kadar değişimler geçirmiş olursa olsun bir palimpsest olarak kendi çekirdeğini yazar.

Dünya ağrısının çaresizliğiyle belleğe sığınmak ne denli etkiler sanat eserini? Sanatçı için bellek, an geçtikçe büyüyen, tutsak alan bir geçmiş labirenti mi yoksa geleceğin çıkış noktalarını gizli ipuçlarıyla donatan oyuncu bir koridor mu sizce?

Bellek bir muamma. Bilim insanları tarafından tüm sırlarına erilmiş bir kavram değil. O nedenle belleğin işleyişine haddinden fazla anlam yüklemeyi tehlikeli de buluyorum. Belleğin kimlik ve kendilik oluşumundaki etkilerini biliyoruz. Bu etkilerle varlaşan öznelere yaratma süreçlerine belleğin etkisi elbet olacaktır, bu da normal. Ama ne tek ne de en önemli belirleyendir bellek sanki. Bellek derken ayrıca statik, stabil bir şeyden de söz etmiyoruz. Aktif ve sürekli değişen bir cıvadeniz, solaris... Ve elbette her öznenin biricikliği ve yaşantı deneyimlerine göre biçimlenen ve biçimlendiren bir güç. O nedenle etki etme biçimi de gücü de bütünüyle öznenin psikodinamikleriyle ilgili olmalı. Bellek, yaşantı birikimlerinin parçalı toplanma yeri olsa da işleyişi hep bir şimdi üzerinden geleceğe doğrudur. Hatırlama, geçmişi şimdiye gelecek için getirme edimidir biraz da. Nostaljik ve melankolik biçimleri olsa da onun sanat yapıtlarına düşürdüğü gölge tutuculuğun, geçmişe hapsolmuş gerici bir nostalji ve romantizmin izlerini taşımaz. Romantikse de radikal, dönüştürücü bir romantizmdir bu.

Kimi sanatçılar, bile isteye kendi kişisel tarihlerinde bir öz yıkımla var oluyor zamanla. Bir yazar ne kadar oynayabilir kendi kabuğuyula? İyileşebilir bir yarayı, ölümcül hâle getirmemesi için yapması gereken nedir yeni hikâyeler kurarken? Yenilenmenin aslında bellekte ve gizil öğrenme dönemleriyle gerçekleştiğini söyleyebilir miyiz?

Sorularını yanıtlarken sık sık İtalyan Psikiyatrist Eugenio Borgna'yı hatırladım. Bu söyleşi vesilesiyle yaratım süreçleri, bellek ve travmalarla ilgilenenler için ufuk açıcı bir yazarı anmış hatırlatmış olayım. Bunu niye söyledim: Ben bir bellek uzmanı değilim. Hiçbir şeyin uzmanı değilim. Bu konuya ilişkin yalnızca kendi deneyimle-

rimden yola çıkarak cümle kurabilirim. Sanatın bir sağaltım aracı olarak kullanıldığını biliyoruz. Ama yaratıcı özneler için sanat her zaman bir şifa alanı mıdır ve olmalı mıdır bundan emin değilim. Yine sanat alımlayıcıları için bir yüzleşme alanı olarak da işlevselleşebilir; ama sanatçı için hep ve ilkin öyle midir? Peki, sanat, sanatçı için bir bellek mekânı mıdır? Bunun yanıtı evet, bende. Yine de soruyla deşmeye çalıştığın yere dair de özel dikkat gerekmekte; çünkü bellek bir öz yıkım alanı değildir. Bellek tarafsız bir gri bölgedir. Özneyle birlikte canlanır. Öznenin hangi gerekçeyle olursa olsun öz yıkım eğilimlerinin yeri değil tetikleyicisi olabilir ancak hatıralar ve hatırlayışlar. Bunlardan mesela bir Lady Lazarus(*) doğar. *Kemik İnadı*'nda bir Huş Ağacı olur.

Bir sanatçının kendi yarasının kabuğuyla oynaması... Çok öznel ve çeşitlilik gösteren bir durum. Niyeyse bu soru üzerine düşünmek Ingeborg Bachmann'ın son acı sigarasını hatırlattı. İster istemez Walter Benjamin'i ve hayatı ağırlar, acılar ve hastalıklarla geçen, hayranlık duyduğum Susan Sontag'ı.

Hatırlama, çatışma, uyutma, unutma... Bellekle ilgili bu şeyler, öznenin kendini ve dünyayı algılama biçimi ve gayretine göre değişiklik gösterecektir doğal olarak. Sanat da bellek de öznenin bir öz yıkım alanı değildir, ama elbette kolaylıkla buna dönüşebilir. Kimlik, kişilik inşasının tek belirleyeni olarak belleği almak doğru olmaz sanırım. Ona mistik anlamlar yüklemenin de çok bir anlamı yok. Dünyada olmanın zorunu, dünya ağırsını kendi acımızla birbirine katıştırırken sanat hem bir var kalma hem bir kendini yok etme mekânına dönüşebilir. Bellek ve sanat bütün olasılıklara açık, sanatçı ne kadar, nasıl açarsa kendini sanatı oradan, o kadar konuşacaktır.

(*) Sylvia Plath, *Ariel* ve *Seçme Şiirler*, Kırmızı Kedi Yayınevi

İnsan köyünü özler. Üstelik öyle güzel bir manzarası, denize kıyısı falan olmasına da gerek yok. En çıplak hâliyle özler. Taşını, toprağını, kel tepelerini, hatta göğünü. Sadece özlersin. Ettê'ni özlediğin gibi. Ettê dediğiniz bir neneniz olduysa bunu anlayabilirsiniz. Elektriklerin günlerce kesik olduğu bir köy evinde başınızı koyacağınız sıcak bir diz olmuşsa. Bir divitin eteğin allı morlu çiçeklerine değmişse yanağınız, anlarsınız. Masallara inanırsınız orada. Ağacın, kuşun, kayanın dili olduğuna. İnsan masallara inandığı yeri özler. Bu, bir mahalle ya da sokağı özlemeye benzemez, bir dünyayı özlersiniz.

Yıllar sonra hikâyemin başladığı o topraklardaydım. Kısır Dağı'nın tam karşısında. Ettê öyle söylerdi. Ona göre, dağın yüzü bize, sırtı Ermenilere bakıyordu. Bu yüzden korkardım hep öte taraftan. Ta ki öte tarafın da bizden korktuğunu öğreninceye kadar. Üniversitede bir Ermeni gazetesi geçmişti elime. Daha çocuk yaşlarda Kars'tan sürülmüş yaşlı bir Ermeni'nin memleket özlemi ve geri dönüş hikâyesi anlatılıyordu. Ömrünün son demlerinde doğduğu köyü bir kez daha görebilmek için dere tepe, yağmur çamur demeden günlerce yürüyen yaşlı adam sonunda toprağına kavuşuyordu kavuşmasına da bir daha kimse kendisinden haber alamıyordu. Hikâye tanıdıktı. O kadar ki her satırı Ettê'mi hatırlatmıştı bana. Aynı iflah olmaz özlem yıllarca onun da yüreğini kemirmişti. Dağın yüzü ya da sırtı diye bir şey yoktu işte. Hangi tarafta olursanız olun aynı şekilde özleyordunuz.

Rengârenk çizgi film karakterleriyle bezenmiş odasında babasının okuduğu masallar eşliğinde uyuyan çocuk için Kaf Dağı ne ise Kısır Dağı da benim için oydu. Etrafında boy boy çocukları olan bir devmiş gibi gelirdi bana. Yaşlı, koca bir dev. Kışı ilk o haber verirdi. Bulutlara değen beyaz şapkasını gördüğümüzde bilirdik artık yakında her yerin aynı beyaza bürüneceğini. Ne yaz ne de kış, hiçbiri ilkokulumuzun o ideal mevsimler panosundakine benze- mezdi. Kar düştü mü, yedi ay kalkmazdı yerden. Yedi ay! Art arda, yan yana dizilmiş, sırtları o koca deve dönük beyazlar içinde toprak damlı köy evleri birer köstebek yuvasını andırırdı. Ve bacasından sihirli duman tüten bu köstebek yuvalarında her evin enesi, tıpkı benim Ettêm gibi torunlarına masal anlatırdı. İnsana inanmaktan başka çare bırakmayan kış akşamlarında Ettê'nin dizinin dibine yer- leşir, ağızından dökülen her kelimeyle kurduğu o sihirli dünyada yo- lumu bulmaya çalışırdım. Peşimde cinler, periler, devler...

He bû, tu ne bû! Sihir bu sözle başlardı. Puslu havada yolu- nu kaybeden Koca Durali'yle birlikte üç dere, dört çayır, beş tepe geçer; kurtların, çakalların sesini işitirdim: *Uuuuuu!* Yanağım iyice gömerdim Ettê'nin dizine. Etrafımda koca dişli, iri pençeli, bilmem kaç başlı canavarlar... Koca Durali, elinde bir tutam ot, kendisini uzun süredir takip eden beyaz keçiyeye seslenirdi: *Gıdı gıdı, gıdı gıdı!* Ettê'nin sesi kireçli duvarlarda yankılanır, küçük köy odamız tekin- siz bir ormana dönüşürdü. *Gıdı gıdı, gıdı gıdı!* Sisin içinde bir gözü- küp bir kaybolan beyaz keçi yavaş yavaş Koca Durali'ye yaklaşırdı. *Gıdı gıdı, gıdı gıdı!* Koca Durali keçiyi tam yakaladım derken keçi arka ayaklarının üzerine doğrulur o korkunç dişlerini gösterirdi:

"Gıdığın dişi böyle mi olur?" Uzun, sivri ve keskin dişler...

Ettê gıdığa nazire yapar gibi her defasında alt çenesini aynı şekilde öne uzatır, kökleri incelmış, sararmış o bin yıllık ayrık ön dişlerini sergilerdi. İç içe geçmiş sarılı-kırmızılı rengârenk ba- şörtü topağının altında şakaklarından dökülen kınalı saçları yanak- larına birer kaya parçası gibi oturmuş benlerini gölgeler, örümcek ağlarıyla sarılmış iki mağarayı andıran burun delikleri fışıldar, sarkık dudakları sırlarla dolu efsunlu bir dünyanın kanatlı kapısı gibi ağır ağır açılıp kapanırdı. Kırış kırış ince derili eli bir yanağımı, sayısız papatyanın bittiği yumuşak divitin dizi diğer yanağımı ısıtır, hangi- sinin rüya, hangisinin hikâye olduğunu bilemediğim efsunlu düşler

diyarına karıştırdım. Çok sonraları merakla kütüphanelerde, arşivlerde araştırmama, yöre insanlarına sormama rağmen Ettêden dinlediğim Cinli Keçi, Kara Kedi, Sütlü Mercan ve daha nice masalın varlığını doğrulayacak ne bir söz işittim ne de bir ize rastladım. Ettê tüm o masalları beni uyutmak için uydurmuş olabilir miydi, bilmiyorum ama her seferinde uyuduğumu hatırlayabiliyorum. Masallar tam da bunun için yok muydu? Çocuklar rahat uyusunlar diye.

Gündüzleri okuldan sonra birer ikişer bindiğimiz kızaklarla kendimizi yokuş aşağı bırakır, dereye kadar yarıştırdık. Köy yolu kışları buz pistlerini aratmazdı. Babamın ağıl kapısından arta kalan tahtalarla yaptığı kızağa Beyaz Kartal adını takmıştım. Sekiz renkli bir suluboyanın beyazından ne kadar olursa o kadar beyazdı, Beyaz Kartal. Ona bakarsanız Kara Şahin de vardı, Kit, 302, Mercedes... Devrilenler, son anda dereye uçmaktan sıyrılanlar, çığıllıklar, kahkahalar... cümbüş akşama kadar sürerdi. Günün bilançosunu akşam banyo yaptırırken annem çıkarırdı. Tespit ettiği her sıyrık, kırık için kafama bir maşrapa indirirdi. Dank! Genç, yeni atanmış bir öğretmenimiz vardı. Dikkatini çekmiş olacak ki bir gün kırık izlerimizi saydı. Saçları devamlı sıfıra vurulan Necdet açık ara öndeydi, beş iz. Hamit, sayılmayan izini kabul ettirmek için çırpınırken naif, ince ruhlu öğretmenimiz teselli etmek için çocuğun başını okşuyordu. Kırık kafalıydık belki ama sağlam vücutlu çocuklardık. Öğretmenimiz de tez elden öğrenmiş olacak ki, birkaç gün içinde ince, ıslık çalan bir çubuk edindi.

Yaza doğru eriyen kar doruklara çekilir, Kısır Dağ'ının göğsünde şekilden şekle girerdi. Yerden buğular yükseldiğinde -bunun bahar kokusu olduğunu söylerdi, Ettê- artık yazın kapıda olduğunu bilirdik. Buzlar çözüldü mü kazı, koyunu, danası, börtü böcek tüm mahlûkat yuvalarından başlarını çıkarır, dört bir yana dağılırdı. Zaten iki mevsim tanıdım ben. Yaz ve kış. Tıpkı gece ile gündüz gibi. Diğerleri hayat bilgisi uydurması gibi geldi hep.

Geceleri namlu uçları gözükken hayaletler dolaşırdı köyde. En çok annem korkardı onlardan. Hep aceleleri vardı. Bir akşam eve koştururken karanlıkta çıkmışlardı karşıma. Genç, tüsüzünden biri, kısacık saçlarını karıştırmıştı şöyle bir. Gündüzleri hayalet avcıları. Başlarında miğfer; yüzleri soğuk, soluk, tedirgin. Korkuyorlardı. Biz de onlardan korkuyorduk. Babam bile. Ve birilerini alıp

giderlerdi hep.

O yaz uğursuz bir söylenti uyuşuk bir yel gibi dönenip evlerin kapısından içeri süzüldü. Köy boşaltılacaktı. Dudak büküp geçenler olduğu gibi bunu gelecek fırtınanın habercisi sayanlar da oldu. Bir süre sonra köye baraj yapılacağı, her yerin sular altında kalacağı konuşulmaya başlandı. Ettê birçoklarının aksine suyun önünün kesilebileceğine inanmıyordu. Köyünü, yıllardır emek verdiği evini, tarlasını bırakıp elin memleketine gitmeyecekti. Ettê'nin inadını anlayamıyordum. Ne güzel şehre taşınacaktık işte. Şehri görmüştüm bir kere. Babam götürmüştü. Lokantada yemek yemiş, gazoz içmiştim. Asfalt yollar, renk renk arabalar, ışıklı dükkânlar, koca katlı binalar tıpkı muhtarın televizyonundakiler gibi gerçikti. Sevmiştim şehri, gazozdan sonraki burun sızısını saymazsak tabii.

O son yaz şehirliler gidince gölden de soğumuştum. Bütün bir yaz etrafında dönüp durduğumuz kocaman göl gözümde küçülmüş, eğlencesini tamamen yitirmişti. Oysa yazlarımızın vazgeçilmeziydi göl. Derenin önüne taşlardan, yosunlardan set kurarak yaptığımız göl, yanı başında bilye, top ve daha birçok oyunun oynandığı randevusuz buluşma noktamızdı. Her sene aramıza katılanlar olduğu gibi ayrılanlar da olurdu. Geçen sene her Allah'ın günü göle gelen çocuk, bu sene gelmiyorsa artık büyük kabul edilirdi. Göl, sınırları çizilmemiş küçük bir çocuk ülkesiydi. Tabii bu ayrıcalık sadece erkeklere aitti. Kızlar alt tarafta annelerinin, ablalarının suya yatırdığı halıların üstünde koşturur, yünlerin üzerinde tepinir ya da dere kenarında sek sek oynarlardı. Şehirliler gelinceye kadar öyleydi en azından.

O gün çocuklarla göle ilk kimin atlayacağına dair iddia-ya tutuşmuş, koşuyorduk. Yüzenlerin kız olduğunu ancak dereye inince fark ettik. Kızlardan ikisi yabancıydı. Beyaz tenleri, sesleri, neşeleri başka bir dünyadandı. Bizim kızlar onlardan cesaret almış olacak ki iç çamaşırlarıyla, daha küçükler üstsüz yüzüyorlardı. Yabancılar şehirliydi. Rıza amcanın oğlu Halis Ağbi, o yıl eşi ve çocuklarıyla birlikte yıllık iznini geçirmek üzere köye gelmişti. Kırmızı arabası çeşmenin oradan bile parlıyordu. Annemin dediğine göre Halis Ağbi fabrikada önemli bir işte çalışıyordu.

"Burası bizim gölümüz," dedim şehirlilere, çat pat Türkçemle.

Kız kardeşlerden büyük olanı -Serap-,
"Tapunu göster de görelim!" dedi.

Tapu? Küçük kız kardeş bir kahkaha patlattı, ardından da bizim diğer sümüklüler. Ne tapumuz vardı, ne de kızların gölden çıkmaya niyetleri. Sonunda bir konuda anlaştık. Sabahları hangi grup erken gelirse göl o gün onların olacaktı. Mecburen alt tarafta kadınların çamaşır yıkadığı sığ sulara yöneldik. Bu durum kadınların da hoşuna gitmiş olacak ki, gün boyu bizimle dalga geçip durdular. Neymiş, hakkımızdan anca şehirli gelirilmiş. Bu arada şehirli kadınlarımızın kızları da yanlarına alarak, "Kızlar göle, erkekler dereye!" diye uyduruk bir de tezahürat tutturmuşlardı. Yarın olması için sabırsızlanıyordum.

Ertesi gün tam da düşündüğüm gibi gölü biz kaptık. Dalga geçme sırası bizdeydi tabii. Doğrusu biz şehirli kadınlarımız kadar yaratıcı değildik ama onları rahatsız edecek kadar bağırabiliyorduk: "Erkekler göle, kızlar dereye!" Serap'la sürtüşmelerimiz, laf atmalarımız, göl kapma mücadelemiz böylece sürüp gitti. Ta ki babasının izni bitene kadar. Gölü erkenden sahiplendiğimiz bir gün şehirli kadınlarımızın yanındaydılar. Değirmen yoluna baktım uzun süre. Laf arasında çocuklardan biri söyledi. Halis Ağbinin kırmızı arabasını son sürat şehir yoluna giderken görmüştü. Göl bize kaldığı için seviyordu çocuklar. O gün erkenden eve döndüm. Sonraki gün de öyle. Serap'ın küt kesilmiş saçları, küçücük gözleri hele ki her önümden geçişinde dil çıkarıp gülmesi gözümün önünden gitmiyordu. Galiba seviyordu beni. Ya da ben hep öyle olsun istedim. Göle bir daha hiç gitmedim. Belki de artık büyümüştüm. Ya da bilmiyorum...

"Buralı değilsin heral?"

Bakışlarımı barajın derinliklerinden çekip aldım. Yaşlı adamın sesiyle her şey tekrar sulara gömülmüştü.

"Yok," dedim. "Yok değilim."

Kelimeler öylesine çıkıvermişti ağızımdan. Doğrusu pek konuşmak istemiyordum. Barajın kenarında üzerinde çarpık çurpuk harflerle ÇAY yazan döküntü kulübede birinin olabileceği aklıma gelmemişti. Boynumdaki fotoğraf makinesi ve sırt çantamdan dolayı beni turist zannetmiş olmalıydı.

“Sen eskiden görecektin burayı,” dedi. “Aha şuradan bir dere akardı. Buralarda hayat vardı o vakitler. Şimdi ölü.”

Çatlamış dudaklarının arasında bin yıllık ön dişleri görölüyordu. Kökleri incelmış, ayrık, sarı...

“Bir köy vardı orada,” deyip parmağını öteye uzattı. Bizim köyün olduğu derinlikleri gösteriyordu. “Yüz elliden fazla ev vardı. Köyün alt tarafında gece gündüz çalışan bir değirmen vardı. Suyolu şurdaki kınalı kayalıklara kadar uzanırdı. Önce değirmen kapanırdı, su yolu taş-toprak doldu... Şimdi ölü.”

Nereden bahsediyordu, hangi devirden? Bizim köyümüz altmış, bilemedin en fazla yetmiş haneydi. Değirmen yolumuz vardı ama ne değirmen görmüştüm köyde, ne su yolu. Etrafta ikimizden başka canlıdan eser yoktu. İhtiyara evini, barkını sordum. Dağın ötesini gösterdi. Kağnılardan, ırgatlardan, arpa ekmeğinden, sürülerine dadanan beyaz kurttan, düğünlerden, türkülerden söz etti uzun uzun. Bir deli değilse iyi bir masal anlatıcısıydı. Laf ne yana bükülse o yana yürüyordu işte...

Dönüş yolunda çektiğim fotoğraflara baktım. *Fotoğraftaki Hikâye* adlı sergim için fotoğraf çekiyor, ardından her bir fotoğrafın altına hikâyesini yazıyordum. Nuh Dağı'ndan sonra sıra nihayet doğduğum topraklara, Kısır Dağı'na gelmişti. Kısır Dağı! Kim koymuştu bu ismi? En doğurgan, en yaşayan hâliyle oradaydı işte. Onca çocuğa bağırını açan, göğsünden ırmaklara su içiren bu haşmetli dağ kısır olabilir miydi? İhtiyarın dediği gibi şimdi ölüydü Kısır Dağı dışındakiler. Önünden kur yapar gibi salına salına akan o coşkun dere evcilleştirilmiş, ölü bir havuza dönüştürülmüştü. Zaman, doğa, bütün bir yaşam gri-karanlık bir örtüyle kaplanmıştı. Fotoğraflara baktıkça hatırlamakta güçlük çekiyordum. O, gün gibi berak anılarım bulanıklaşıyor, dilimin ucunda anladığım fakat hiçbir dile çeviremediğim bir yığın yarım yamalak kelime can çekişiyordu. *He bû, tu ne bû!* Kulağım uğulduyor, sesler tınısını kaybedip kuru harflere, hecelere dönüşüyordu. Yaşlı amcağı düşündüm. Garip! Hiç fotoğrafı yoktu. Çekmemiş olamazdım. *He bû, tu ne bû!* Yüzler zihnimde eriyor, bir var, bir yok oluyorlardı. Hızlıca sildim. Çocukluğumu gömdükleri o gri sulardan hiçbir iz bırakmamacasına tüm fotoğrafları bir çırpıda yok ettim. Evet, kimse görmemeliydi bu cesedi. Bir tek Kısır Dağı kaldı geride, Kısır Dağı hikâyesiyle.

KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT

OCAK 2015

Nesnel Kültür

121

- Göçen Bir Zihnin Geride Bıraktıkları
- 2014 Edebiyat Ödülleri Hak Edenlere Ulaştı mı?
- Thomas Bernhard'dan "Yıkım"

**DOSYA KONUSU:
GITMEK**

0 123456789012

1. Editörden

Nesnel Kültür olarak, yayıncılık hayatına atıldığımız günden itibaren sanatın farklı alanlarına odaklanan yazılar yayınlamaya gayret ettik. Edebiyat, resim, müzik, heykel, tiyatro, sinema ve daha pek çok sanat dalı hakkında çeşitli yazılar ve haberler yayınladık. Yeni yılın ilk sayısını da sizlerle buluşturmaktan ötürü son derece memnun ve mutluyuz. Bu sayımızın en önemli çalışması Nur Hayat Aslan'a ait. Kendisi 2014 yılının baharında doktora çalışmaları için bulunduğu Amerika Birleşik Devletleri, Philadelphia Üniversitesi kütüphanesinde eline geçen Amerikalı ressam William Utermohlen'in günlüğünün bazı kısımlarını dilimize kazandırdı. Ayrıca günlüğün tıpkıbasımını da siz değerli okurlarımızla paylaşacağız. 2014'te verilen edebiyat ödüllerini değerlendirdiği yazısıyla Şahin Hızlan bu sayı da dergimize katkı sağlayan isimlerden. Yağmur Akın, Prof. Dr. Nurdan Birinci ile Tanpınar'ın hikâyeleri üzerine geniş bir söyleşi hazırladı. Thomas Bernhard'ın daha önce Türkçeye çevrilmemiş bir kısa öyküsünü Ebru Can dilimize çevirdi. 2015'in ilk dosya konusu ise "Gitmek." Keyifle okuyacağınızı umuyoruz. Sonraki sayıda görüşmek üzere...

Münir GÜL
Nesnel Kültür
Genel Yayın Yönetmeni

NESNEL KÜLTÜR'de okuyacağınız yazıların tüm sayfaları Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na tabidir ve içeriğine ilişkin her türlü görüntü ve yazı içeren bilgi-belge, marka ve her türlü fikri ve sınai haklar ile tüm telif hakları ve diğer fikri ve sınai mülkiyet hakları kültür-sanat-edebiyat dergisi NESNEL KÜLTÜR'e aittir. İlgili yazıların yapısı ve içeriği, kullanılan her türlü görsel malzeme Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve Türk Ceza Kanunu kapsamında korunmaktadır.

NESNEL KÜLTÜR

2. Göçen Bir Zihnin Geride Bıraktıkları Nur Hayat Aslan

Geçtiğimiz yıl, doktora çalışmalarım için Philadelphia Üniversitesi'nin merkez kütüphanesinde, doktora tezim için bazı kaynaklara ulaşabilmek adına araştırma yapıyordum. Ulaşmam gerekenler arşiv kısmında olduğu için ancak özel izinle oraya girebileceğimi öğrenmiştim. Öncesinde kütüphane müdürlüğüne, doktora yaptığım üniversitemin rektörlüğüne de talebi olduğuna dair belgeyi de ekleyerek izin dilekçesi yazdım. Acele cevaplandırılması gerektiğini belirtmemize rağmen dilekçeme bir buçuk ay içinde dönüş yaptılar.

Cevap geldikten sonraki hafta işlemlerimi hızla tamamlayıp Amerika'ya vardım. Daha önce Philadelphia'ya gelmemiştim. Biraz tedirgindim. Ancak elimdeki belgelerle üniversite yönetimine ulaştıktan sonra bana son derece nazik davrandılar ve gittiğim ertesi günü kütüphane arşivini kullanabileceğimi belirttiler. Bu tavır beni rahatlatmıştı. Geceyi üniversite misafirhanesinde geçirdim. Bir an önce araştırmamı yapıp, işlemleri bitirip, biraz da şehrin tadına vardıkdan sonra ülkeme dönmeyi düşünüyordum. Dönüş için dört günüm vardı. İlk günü dinlenmekle geçirdim. Sonraki gün kütüphaneye gitmek için yola çıktım. Misafirhaneye kütüphane çok yakındı. Vardığımda görevliye ilgili belgelerimi tekrar gösterdim. Çantamı ve bilgisayarımı kilitli bir dolaba koyduktan sonra arşive sadece not defterim ve kalemimle inmiştim. Görevli arkadaş genç, nazik biriydi. Farklı bir aksanı vardı, Amerikalı olmadığı belliydi. Her neyse... Kısa süre sonra raflar arasında kendimi kaybetmişken, tozlanmış, belki de uzun süredir açılmamış defter yığını buldum. İçlerinden biri özellikle dikkatimi çekti. Defter, kendisi gibi kaderine terk edilmiş başka defterlerin arasında, boyut olarak daha küçük olduğu için biraz da ezilmiş şekilde duruyordu. Merakla aldım, kapağında hiçbir şey yazmıyordu. Açtığımdaysa ilk sayfada, *Beni öldürmeyen şey, daha güçlü yapmadı.* cümlesini gördüm. Nietzsche'ye nazire yapan bu sözün defterin tamamında yazılanların özeti olduğunu anlamam da uzun sürmeyecekti. Heyecanım daha da artmıştı. İlk

üç sayfa boş bırakılmış, ardından gelen ilk sayfada ise *William Utermohlen, 1933'te doğdu.* yazıyordu. Bu, Amerikalı ressam William Utermohlen'di. (Daha sonra kendisiyle ilgili yaptığım araştırmada Philadelphia'da doğduğunu öğrenecektim.) Defterin burada olması da belli ki tesadüf değildi. Heyecanım daha da arttı. Hızla sayfaları çevirmeye başladım. Defterin neredeyse birkaç sayfası sağlam kalmış, arta kalan pek çok sayfası ise ya yırtılmış ya da okunamayacak hâldeydi. Defterin çok eski olmamasına rağmen böylesine deforme olmasının bizzat Utermohlen'in kendisinden kaynaklandığını düşündüm. Ne kadar doğru bir çıkarım, bilmiyorum.

Bu defterin, kendisine alzaymır teşhisi konduktan sonra tutmaya başladığı bir tür günlük olduğu sonucuna vardım. Yazılanlar onu gösteriyordu. Deftere, sonradan anladığım üzere, çizdiği otoportreleri için kısa notlar almıştı. Maalesef defterin oldukça fazla deforme olmasının yanında belli bir süreklilik içerisinde yazılmamış olduğunu da fark ettim. Bu, biraz hayal kırıklığına uğrattı beni fakat heyecanımı kaybetmedim. Büyük bir ismin, kendi kaleminden çıkmış olan bu defter benim için servet gibiydi. Nasıl olmuştu, ne olmuştu da buraya kadar düşmüştü bu defter, anlamaya imkân yoktu. Kütüphane yetkililerinden defteri almak için izin istemeyi düşündüm ancak kütüphane dışına, hele de arşivden herhangi kaynak çıkarmanın yasak olduğunu da tahmin edebiliyordum. Üstelik burası Amerika'ydı. En sonunda kimseye fark ettirmeden, fazlasıyla risk alarak defteri çalmaya karar verdim. Kütüphane deposuna atılmış, belki de kimsenin haberinin olmadığı bu defteri birileri görmeliydi, birileri bu adamın farkına varmalıydı. Birkaç saat sonra, kendi kişisel araştırmamı da bitirerek, defteri pantolonumun önüne sıkıştırıp gömleğimle de üstünü kapatarak deponun dış kapısındaki küçük görevli odasında benim çıkmamı bekleyen görevliye teşekkür edip hızla kütüphaneden uzaklaştım. Bu cahil cesaretim sonradan bana aptalca gelmişti. Çıkarken yakalanabilirdim. Belki defterde bulunan alarm mekanizması ötebilir, yakalanmanın ötesinde rezil olabilir ve suçlu konumuna düşebilirdim. Neyse ki bunların hiçbiri olmadı. Kader mi şans mı bilemiyorum. Yine de o gün benim için işler yolunda gitti diyebilirim.

Yaptığımın doğru ya da yanlış olduğundan emin değilim. Bu, bakış açımıza göre değişebilir sanırım. Ama bu defteri orada

bırakamazdım. Aşağıda, çok seyrek aralıklarla yazılmış, bazı sayfaları parçalanmış, bazı sayfaları ise okunmaz hâlde olan bu defterin birkaç sayfasından parçalara yer veriyorum. Defterin ciddi bir kısmının boş olduğunu söylemem gerek. Belli ki ömrü, defterin bütün sayfalarını doldurmaya vefa etmemiş. Umarım aşağıdaki parçalar William Utermohlen'in daha fazla kişi tarafından tanınıp hatırasının yaşatılmasına ve belki de geçirdiği hastalığa dikkat çekmeye yardımcı olur.

Bu defter, zihni kendisinden uzaklara giderken son çırpınışları sergileyen bir adamın hafıza kartıdır. Tarihler ilerledikçe zihnindeki boşluğun arttığını, zamanla imgeleri ve renkleri yitirdiğini, en sonunda parça-bütün ilişkisini de kaybettiğini görebilmek, çizdiği resimlerden zaten mümkün. Tuttuğu günlüklerden de aynı izlenimi alabilmek adına, zamanla bozulan el yazısını, kelimeler arasındaki boşlukları, harflerin sırasındaki düzenlikleri vs. görebilmek için yazıları aynı şekilde aktarmaya çalıştım. Yapısal olarak son derece karmaşık olan bu metni Türkçeye çevirmekte zorlandığımı da belirtmem gerek. Çeviride ne kadar başarılı olabildim bilemiyorum. Bununla beraber, defterde olmamasına rağmen, yazıların yazıldığı tarihlere yakın dönemde çizdiği resimleri de metinlerin yanına ekliyorum. İlk resim, sonrakilere nazaran çok daha eski. Zihinsel deformasyonu ve resim algısını görebilmek adına ona da yer verdim. Bütün bunları yaparak umarım William Utermohlen'in hatırasına saygısızlık etmemişimdir.

Not: Aşağıda belli sayfalarını Türkçeye çevirerek aktardım bu defteri, 7 Mayıs 2014 Çarşamba günü sabah saatlerinde, Philadelphia Üniversitesi Kütüphanesi'nden gizlice aldım. Sorumluluk tamamıyla bana aittir.

Nur Hayat Aslan
9 Kasım 2014
İstanbul

2. William Utermohlen'den Geride Kalanlar

7 Nisan 1995

Tik.Tak.Tik.Tak.Tik.Tak...

Saatin tiktakları susmak bilmiyor. Zaman akıyor. En son ne zaman kendime böyle baktım bilmiyorum. Sahi neyim? Kime benziyorum? Tik.Tak.Tik.Tak.Tik.Tak... Kaç zaman geçti ilk nefes alışımından bu yana? Tanrım, ne çok soru var zihnimde... Neden hiçbirinin cevabını bulamıyorum? Belleğim karanlık bir odada kaybolmuş gibi.

Tik.Tak.Tik.Tak.Tik.Tak...

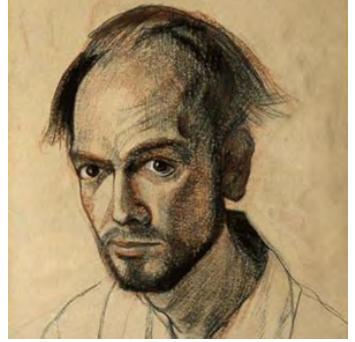
Vurdukça büyütüyor soruları zaman. Geçip gittikçe dönüştürüyor hepimizi. Kimse farkında değil. Hiç kimse bilmiyor. Neden buradayım?

Tik.Tak.Tik.Tak.Tik.Tak...

Sahi neredeyim? Tanrım, cevabı var mı bütün bunların? Burada olmamın, burada böylece durup, cevap aramamın bir anlamı olmalı. Ama ne? Ama ne?

Tik.Tak.Tik.Tak.Tik.Tak...

Şimdi neye benzediğimi bilmiyorum. Bazı şeyleri çoktan unuttum. Zaman, tanrının fırça darbeleri sadece. Artık başka bir şeye benziyorum. Gençliğimi düşündükçe, şimdi neye benzediğimin pek de önemi olmadığını anlıyorum. Üzerimizden geçen sadece zaman değil. Bazı şeyler hiç bitmiyor.

3 Ocak 1996

Kısa süre önce, aynaya baktığımda kendimi görebiliyordum. Kendimin farkındaydım. Ne olduğumun, nerede olduğumun ve neden burada olmam gerektiğinin. Zaman çok çabuk geçiyor. Mevsimler usul usul değişirken, bahar yağmurları sonraki kışın geleceğini söylerken fark edemiyor insan neyi geride bıraktığının. Gençken, bir gün yaşlanabileceğinin ayırda varamıyor. Sonra aradan yıllar geçince, önce ellerimiz buruşmaya başlıyor. Gözlerimiz eskisi gibi iyi göremiyor ve kulaklarımız ancak yakındaki sesleri duyabiliyor. Hepsi gittikten sonra sadece koku kalıyor geriye. Hatıraların, varlıkların, yoklukların, çekip gitmelerin ve zamansız gelmelerin kokuları kalıyor. Sonra bir sabah seksen beş yaşında uyanıyoruz yatağımızda. Amma da uzun zaman geçmiş, diyoruz. Bütün sevdiğimiz teker teker giderken, sıranın ne zaman bize geleceğini düşünüyoruz. Sonra her şey bitiyor.

Ama, bu uzun zaman önceydi. Yani hastalığımı farkına varmadan önce. Hastalığımı söylediklerinde, gün geçtikçe neye benzeyeceğimi merak etmeye başladım. Zihnim, beni nereye götürecekti. Nerede bırakacaktı. Zihnim yok olup gittiğinde, aynadaki görüntüm neye benzeyecekti. Bunu kısa süre sonra öğrenecek duruma geldiğimde, etrafımda olan bitenin ne olduğunun farkına varamayacak olmam ne acı.

Doktorun ilk teşhisinden ve söylediklerinden sonra, eve dönüp önce aynaya baktım. Yüzümün kıvrımlarını, gözlerimi, burun deliklerimin orantısızlığını, geniş alınımı ve kulaklarımı iyice süzdüm.

Bu bendim. Hiç kimseye benzemeyen, herhangi biri olabilecek ben. Bu vücut bana aitti. Ama zihnim değil. Vücudum ölene kadar beni bırakmayacaktı, peki ya zihnim...

4 Kasım 1996

Renkler anlamlarını yitirmeye başlıyor zamanla. Sıcakla soğuk arasındaki keskin ayrım ortadan kalkıyor. Zaman ilerledikçe, neye benzediğimizden çok ne olacağımız önemli hâle geliyor. Bunu fark edebiliyor muyuz peki?

Başım ağrıdığı zamanlar oluyor. Uyumak büyük yük. İnsan uyuduğunda kendinden uzaklaşıyor. Gözlerimizi kapatıyoruz. Hem de bir daha açıp açamayacağımızdan emin olmayarak. Rüyalar büyüyor. Zaman geçiyor. Senede defalarca yapıyoruz bunu. Bir ömür içinde, kocaman yer kaplıyor bu yarı ölü hâlimiz.

Başım ağrıdığı zamanlar oluyor. Ertesi yıl, hastalığım biraz daha ilerlediğinde yeniden kendime bakıyorum. Ellerim, gözlerim, alnımdaki genişlik, kulaklarım. Hiçbiri çok fazla değişmemiş. Ama zihnimin neye benzediğini bilemiyorum. Dünyayı daha gri gördüğüm bir gün, yeniden kalemi elim alıyorum. Belki renkleri unutuyorum. Kimin umurunda...

27 Ağustos 1997

Şimdi her şeyi daha iyi anlayabiliyorum. Var oluşumuzun, bedensel olarak burada olmamızla ilgisi yok. O sadece bizi bir noktadan diğerine taşıyabilecek bir makine. Zihnimiz olmadan hiçbir şeyin imkânı yok. Onu kaybediyor oluşumdan ötürü üzgünüm. Yine de korkmuyorum. Çünkü zaten o gittiğinde, burada olduğumun farkında olmayacağım.

Artık bu ilaçlar fayda etmemeye başlayacak.

Tik.Tak.Tik.Tak.Tik.Tak...

Biliyorum. Biliyorum...

Bu yolun ve meyeceğini geçen zamanın geriye dön-
de biliyorum.

Onu kaybe diyor o luşum dan
ötürü üzgünüm.

Ama zihn...

Makine.
Sadece makine.

Hiçbir şeyin imkânı... Her şe... Şimdi daha zor.
Yok ol mak, zihn...

Ne diyordum sahi...

Bazen unutuyorum. En sonunda hatırlamamaya
başlayacağım. Aradan geçen bunca zaman bana
iyi gelmiyor. İnsanlar gibi. Bir yıl daha geçiyor ve
korktuğum tek şey, neye benzediğimi fark ede-
meyecek oluşum. Korkuyla geçiyorum aynanın
karşısına. Gözlerimdeki insanın kim olduğunu
anlamaya çalışırken elime, artık her geçen gün
biraz daha zorlanarak tuttuğum, kalemi alıyorum.
Aynada yokum.

Artık yok.

21 Haziran 1998

Yıllar önce bir gün.....

Anımsayacağım.
Diyeceğim şeyler önemli.

Tik.Tak.Tik.Tak.Tik.Tak...

O kuş bu masanın orta yerine konmasaydı hep-

sini unutacaktım. Babam kapıdan girdiğinde. İşte yine o koku yayılıyor odaya.

Oyuncaklar ne renkti?

Anımsayacağım. Siz öylece bakıp duruyorsunuz. Şimdi. Benim gözle... Zamanın tiktakları vurupdu ruyoramayinedene yapacağımı zıbilemiyoruz.

Tik.Tak.Tik.Tak.Tik.Tak...

Zamanın böy le ce geçiy o r oluşunda n ötürü bu kadar end i şe li olmamız normal mi?

Bu yıkıcı güç. Şimdi var. Geçmiş ve gelecek silik birer fotoğraf. Yıllar önce bir gün, sokakta yaşlı bir dilenci görmüştüm. Dilenci. Ona ne zamandır dilendiğini sordum. Ona. Para veririm anlatacağını söyledi. Para. Verdim. Sonra bana... Sonrasını hatırlamıyorum. Bunu size neden anlattım sahi? Diyeceğim şeyler önemli. O kuş. Bu masa. Başım ağrıyor. Üzgünüm. Hayır değilim. Başım ağrıyor. Uyumam gerek. Uyumak ölmeye çok benziyor. Belki de aynı şey. Değil mi yoksa?

Kapıdan geçip pencerenin kenarındaki sandalyeye oturuyorum. Elim kaleme doğru uzanıyor. Zihnim bana çizmemi söylüyor. Zihnim kuş misali uçuyor. Şimdi artık o, bana çok uzak. Yakın mı? Bilmiyorum Ya hiç olmadıysa. Sonra renkler gidiyor. Çizgiler iyice bozuluyor. Uzay değişiyor. Artık. Yani. Yavaş yavaş. Sizden biri değilim. Değildim. Sonra kenara koydum.

199.

Sözüm kalmadı.
Zamanım az.

Artık bşaramayağcımı blioyrum. Kşke faklır olablsdydi. Şimdi dğil. Zhnmı toplrlmyrum. Üzgün değılim.

Tik.Tak.Tik.Tak.Tik.Tak...

Kork mu yo rum. Zaten çoktan gitmiş olacağım. Yolum çok uzun değıl. Nereye varacağımı bilmiyorum. Neresi...

Sonra zihnimi topluyorum. Elim kaleme uzanıyor. Cümleler film şeridi gibi akıyor zihnimde. Yine de de [redacted] ne diyecektim.

Düşünü yo rum. Hayır. Düşü nem i y orum.

Deniyorum. Direniyorum. Birbirinden farklı fotoğraf kareleri misali geçiyor zaman.

Tik.Tak.Tik.Tak.Tik.Tak...

Bu son mu? Olmayacak. Değışiyor. Ölüyorum

Gözlerim nerede? Ben neredeyim? Bilmiyorum.

Neye benziyorum, yani h i ç b i r ş e y e mi.

Artık yokluk çok uzak değıl.

[Tarihsiz*]

Biraz önce babam geldi. Bana aldığı tah-ta oyuncağı uzattı. Birlikte oyunlar oynadık. Sonra bahç... Bahçemiz. Nerede? Kalemı alıyorum elime. Kel i m e [redacted] le [redacted] r ne an [redacted] lama geli [redacted]

■■■■■■yor. Bilmiyorum. Bu b ■■■■■■y k
oyun bit*yor. Yok olu■■■■■■yo*r■■■■■■um.
İşte, bir adım  temde beni bekliyor. Babam
geliyor. Annemin yaptığı yemek kokusu oda-
ya doluyor. Çok küçük. Çocuğum.  ocuklu-
ğum. Yoksa.. *****

Hiç***

Hiçbir Şeyin anlamı yok. Kalem elimden bı-
rakırken neye benzediğimi unutuyorum. Sa-
dece koku kalıyor geriye. Burnumu doğru
yere yerleştirdiğimden emin olamıyorum.

Oradan baaaaa k tı ę ınz-
da, ■■■■■■ neye benzi yo rum.

* Muhtemelen 2000 yılı içerisinde.

1 Ocak 1995

Her Şey ufalanacak...

Odada tek başımayım. Yatakta sağdan sola dönüyorum, sonra soldan sağa. Soğuk. Duvardaki gölgeler kâh büyüyor, kâh geri geri gidip şekil değiştirip üstüme üstüme koşuşuyorlar. Onları görmek istemiyorum. Gözlerimi sıkı sıkı yumuyorum. Kapı küt küt vuruluyor. Açgözlü ve saldırgan bir vuruş. Yatağıma siniyorum. Kapı tekrar vuruluyor. Bedenimi daha da küçültüyorum. Soluk bir sesle “Anne,” diyorum. Sonra hatırlıyorum, annem yok ki, o uzakta, başka bir şehirde, ama yine de ona sesleniyorum.

“Anne?”

.....

Kalın, çatlak bir ses,

“Aç kapıyı, yoksa bir üflerim, havaya uçar evin.”

Ses odanın içinde duvarlara çarpıyor, duvarlar geri bağıyor.

“Aç, aç, açaç... Uçar evinnn.”

Ben ufacığım, beş yaşında var yok, çok da çelimsiz.

Yatağımanın yanındaki masadan benim için tek vazgeçilmez olan kalemimi pijamamın cebine koyuyorum. Arka pencereye bir tabure çekiyorum, üstüne tırmanıyorum, ancak boyum yetiyor, uzanıp camı açıyorum ve gecenin içine atlıyorum. Karanlıkları yara yara düşüyorum, düşerken düşünüyorum, yere varınca hemen ayağa kalkmam, var gücümle koşmam gerek, taaa diğer eve varana dek. Titreyen bacaklarımla kocaman gölgelerin arasından hızla geçiyorum. Gölgele saçlarımı çekiyor, kollarımı yakalamaya çalışıyor. Sonunda

eve varıyorum. Kapıyı arkamdan hemen kapatıyorum. Kalbim neredeyse gırtlığıma gelmiş, zorla yutkunuyorum, bir daha yutkunuyorum, kalbim sonunda yerine varıyor. Bakıyorum, karşımda, koltukta oturan bir Ben daha var, şaşırıyorum ama belki o bilir diyorum ve

“Annem geldi mi?” diye ona soruyorum.

Kaşlarını çatıp, başını olumsuz olumsuz sallıyor,

“Bizi buralara yolladı. İstemiyorum onu,” diyor.

“Neden bıraktı, kötü bir şey mi yaptık?”

Kaşları hâlâ çatık omzunu silkiyor.

“Korkuyorum, peşimde biri var. Beni ele geçirecek, belki de yiyecek,” diyorum.

“Bu ev sağlam, kapıdan da giremez. Gel yanıma otur, iki olursak bize bir şey yapamaz.”

Yanına, koltuğa oturuyorum, ama hâlâ çok küçüğüz. Endişeyle eğilip ona bakıyorum. O rahat, nasıl rahat olabiliyor diye merak ediyorum. Bedenimi ona dayıyorum. Küçük kalemim avucumda, ılık, beni ısıtıyor.

“Bak, avucumda kalem var,” diyorum.

“Kaybetme kalemi sıkı tut ve korkma,” diyor.

Seviniyorum çünkü sesi annem gibi, ona sarılmaya çalışıyorum, ama olmuyor. Sarılacak kimse yok ki.

Sonra birden yerimden sıçırıyorum. Kapıyı biri tekmeliyor. Hemen yanımdaki ben’in elini sıkıca tutuyorum. Tekmeler devam ediyor, kapı menteşelerinden ileri geri sallanıyor.

“Kapıyı aççççç, açsana kapıyı. Şimdi yakarım evini.”

Yine o ses.

Anında ayaktayız, ben ve ben, el ele, evin arkasındaki kapıdan ormana doğru koşuyoruz, sarı turuncu kocaman bir alev peşimizde, sırtımızda ısı, kulağımızda gürültüsü, burnumuzda kokusu. Nefes nefese, zaman zaman ayaklarımız yerden kesiliyor, o zaman ikimiz birbirimize sarılıyoruz, dizlerimizin üstüne yere kapaklanıyoruz, sonra tekrar havalanıyoruz, taaa ki taş eve varana dek. Aceleyle içeri giriyoruz, arkamızdan kapı hızla kapanıyor. Dizlerimizde, dirseklerimizde yaralar açılmış, inceden kanıyor. Ben ve ben üstümüzü başımızı silkeliyoruz, yollarda eklenenlerden arınıyoruz, ellerimizi birbirine kenetliyoruz. Başımızı kaldırdığımızda karşımda üçüncü bir Ben’in daha olduğunu görüyoruz. İkimiz birden ona so-

ruyoruz,

“Annem nerede, geldi mi?”

“Biliyorsun, anne burada değil. Neden hâlâ soruyorsun?”

“Belki sen biliyorsundur onu nasıl bulabileceğimizi... Ona anlatmak istiyoruz.”

“Korkmayın, kızmayın gelin içeri.”

Haklı, ben hep korkuyorum, yanımdaki ben de öfkeli. Gözlerimi üçüncü ben'e çeviriyorum, bakıyorum. Onun içi yaralı, gözleri anlatıyor.

Üçümüz odanın ortasında el eleyiz, birimiz titrek bir sesle bir ezgi mırıldanıyor, ağır ağır dönüyoruz.

Damdan ayak sesleri geliyor.

“Bacadan girecek, bizi bitirecek!”

“Daha yüksek sesle şarkımızı söylesek... Kaçar mı?”

Avaz avaza şarkıyı söylüyoruz.

“Yaklaşıyor.”

“Başka kapı var mı?”

“Hayır, dışarı çıkış, kaçış artık yok...”

Evin taş duvarları ortaya doğru daralıyor, daralıyor. Ben, ben ve ben ufalıyoruz, ufalıyoruz, taaa ki tek olana dek...

Yatağımda uyandım. Buraya geldiğimden beri yaşadığım bir ıslaklık içindeyim. Usulca yataktan kalkıyorum. Ayaklarım taş zeminde. Utanç içinde banyoya gidiyorum, pijamamı, donumu yıkamaya çalışıyorum. Temizleri giyip odaya dönüyorum. Masada bir masal kitabı ve bir kalem var. Onları elime alıp yere oturuyorum. Sayfaları çevirmeye başlıyorum. Kitabın resimlerine kurşun kalemimle bir şeyler ekliyorum. Daha hiç boya kalemim yok ve sabah daha çok erken ve kimse uyanmamış ve ben daha beş yaşındayım.

Annem beni akrabaların yanına kattı, uzaklara yolladı. Nedenini bilmiyorum. Sanırım büyüdüğümü sandı. Yaban bir yerdeyim. Dil sorunu yaşıyorum ve susuyorum. Hep anneme varmanın yolunu bulmaya çalışıyorum. Kaçmayı düşünüyorum, planlıyorum, ama gemiyle gelmiştim, nasıl becerip de o kadar yolu tek başıma geri gidebilirim ki? Kabulleniyorum. Birileri beni tanımadığım yerlere götürüyor. Mutsuz ve amaçsız parklarda, bahçelerde, kırlarda dolanıp, duruyorum. Rastlaştığım çocuklar bana bakmıyor. Gözükmez biriym sanki. Çok sıkılıyorum, yerdeki taşla, daldaki yaprakla

konuşuyorum, onlar beni dinliyor, dilimi anlıyor. Bir yere oturuyorum, kâğıt önümde, kalem elimde, yaprakları, çiçekleri çiziyorum, parktaki kıızı, balon satan adamı, sonra arabaları, anneme giden yolu. Çizdiklerimle konuşuyorum, beni, dertlerimi dinliyorlar.

Sabah okuldayım. Masalarda diğer çocuklarla oturuyorum, yine sessizim, etrafa bakıyorum, beni görmüyorlar. Onlar birbirleriyle konuşuyor, gözleri pırıl pırıl, dudakları birbirlerine gülümüyor. Yetişkin biri bir şeyler anlatıp kâğıtlar dağıtıyor, kutulardan boya kalemlerini masanın ortasına koyuyor. Sanki devasa bir gökkuşağı bir anda masaya iniyor, tam ortaya. Işığı masadakilerin yüzüne vuruyor, kimi mavi, kimi sarı, kimi pembe pembe bakıyor. İçimde bir yerlerde bir şeyler kaynıyor. Ellerimi bu sihirli kuşağın içine daldırıyorum. Parmaklarım rengarenk. Sırayla maviye, kırmızıya, yeşile uzanıyorum, sonra sarıya, turuncuya. Bir nefesle uçan evimi çiziyorum, boyuyorum. Sonra bir kibritle yanan evi ve sonra da üstüme üstüme daralan evi. Korkumu, öfkemi, üzüntümü boyuyorum. Sarılmayı, dinlenmeyi, anlaşılmayı istiyorum. Onları da çiziyorum, boyuyorum. Gökkuşağı önümde bana, “Haydi, haydi devam et, yine bu sabah neler oldu, onu da anlat,” diyor. Küçük parmaklarım utancıma uzanıyor, önündeki kâğıdı karalamaya başlıyorum. Başımı kaldırıp ona soruyorum, “Oldu mu?” Gökkuşağı önümde dikiliyor, ellerini beline koyuyor ve “Şimdi de anneni çiz bakalım,” diyor. Yavaş yavaş özlemimi çizmeye başlıyorum. Elimde boya kâğıda yaklaşıyorum, boyuyorum, boyuyorum. Özlemin renkleri, pembeden, pembeye, erguvandan mora akmaya başlıyor. Kâğıttan masaya, masadan yere akıyor, kapıdan çıkıyor, taaa uzaklara anneme...

Yetişkin masanın başında, çizdiğim resmi eline alıyor, sonra bana bakıyor. Bende resmi görüyor, resimde de beni. Ben resmin içindeyim, resim benim içimde. Beni ayağa kaldırıyor, elimi tutuyor, birlikte okulun sınıflarını dolaşyoruz. Herkes etrafımı sarıyor, bana bakıyorlar ve şimdi beni görüyorlar. Mutluyum. Evet mutluyum artık.

Çok korkuyor Bahar.

Ona kalsa, fındıklığın dibine bezlerini serip akşama kadar oturabilirler. Şu köşedeki çalılardan biraz böğürtlen toplarlar mesela. Az ötedeki çeşmeden buz gibi su içerler. Güneşin batmasına yakın, koyun otlatanlar dönerken, artık iyice irileşmiş bir kuzuyu severler. Belki bir kaplumbağa geçer yanlarından, belki bir tavşana denk gelirler. Evlerine dönerler sonra. Yemek faslı bitince, bahçede çaylarını içen analarının yanlarına kıvrılırlar. Orada öylece, tatlı tatlı uyuyakalabilirler.

“Saçmalamayın be, ne yapacakmış bize Binnaz? Gelsin de bulsun belasını.”

Fakat Aziz, böyle basit zevklerden hoşlanmıyor. İlla bir arıza, muhakkak bir heyecan istiyor her seferinde. Bahar'ın annesi pek tutmuyor onu. Nerede bela görse koşar kızım, uymayın o çocuğa, diyor.

“Binnaz değil oğlum, Minhas. Söyletme şu üç harflinin adını, çarptıracaksın hepimizi!”

Hâlbuki Arif, daha uysal. Zaten Aziz bıraksa, sırf Bahar istiyor diye, yere bir bez serip akşama kadar oturacak üstünde. Daha geçen sabah, yanakları al al, keşke hep yaz olsa da, sen hep burada kalsan dedi kızı.

“Nasıl çarpacakmış? Allah mı oğlum bu? Salak salak konuşup adamın asabını bozma!”

Evet, Aziz adam sayılır artık. Çocukluğu gitmiş, boy atmış, güzelleşmiş. İlk gördüğünde nefesi kesilir gibi oldu

Bahar'ın. Daha küçük elbet, çocukluk sayılır yaptığı ama içi ısıniverdi işte.

“Perihan ne olacak? Ben o karıdan korkuyorum arkadaş, yalan yok. Büyü müyü yapıyor evinde diyorlar. Bırak, gitmeyelim lan işte!”

Arif haklı. Üstelik Minhas gibi varlığı tartışılacak cinsten değil, kanlı canlı bir deli Perihan. Bahar'ın annesi değmeyin kızım ona, diyor. Bir kötülüğünü görmemiş gerçi, gördüm derse yalan olurmuş ama tuhafmış işte kadın.

Bütün köy çekinir Perihan'dan, hem ondan hem de cinlerinden. Tepenin üstünde, karaağaçlara baka baka karışmış işte bir hâllere, diyor ahali. Bazen köyün meydanına iner, eğer ki unuttularsa diye kendini hatırlatır. Boncuk dizdiği saçlarını savurur, üst üste giydiği eteklerini sallar, kokusunu her yana yayar, sonra da salına sallana ormanın kıyısındaki evine döner Perihan.

“Ya zaten o deli karının başının altından çıkıyor hepsi. Minhas'ı kıçından uydurmuş oğlum, öyle diyor bizimkiler. Sırf odunculara gıcıklığına. Ormana girip çıkamamışlar diye. Böyle salak saçma şeylere dayanmam ben. Siz geliyor musunuz, gelmiyor musunuz?”

Bahar çok iyi biliyor masalı. Belki bin kez dinledi, iyice ezberledi.

Evvel zaman içinde bir zaman, insanoğlu dünyanın her yerinde oğul oğul büyümeye, büyüdükçe dağılmaya, dağıldıkça yakıp yıkmaya başlamış. Yerinden yurdundan olan cinler, periler ve tüm mahlûkat sinirlenmiş bu işe. Bir gün gök delinmiş, toprak yarılmış ve cümlesi birden akmışlar yeryüzüne. Büyük bir savaş başlamış. İnsan yakar yakar yakarmış, ağıt ağıt ağlamış. Sonunda melekler kıyamamış beşere, inip varmışlar cenk yerine. Eti kemiğinden sıyrır gibi ayırmışlar tarafları. Mekânı mahlûkata verip, göçü tembihlemişler insana.

“Gidelim ulan Aziz, gidelim de gör ebeninkini!”

İşte o gün, koca bir göçe başlamış insanlık. Az gitmişler, uz gitmişler, dereyi geçmeden tepeye konmuşlar. Ocakları yakmışlar, döşekleri sermişler, direkleri dikmişler ve işte bu köyü kurmuşlar. Ama hiç bilmemişler Minhas'ın bir sinek suretine gizlenip, uzun sıranın en sonundaki eşeğin kuyruğuna tutunduğunu. Derdi büyükmüş, acısı alev alev. Çocuklarının canını almış insanoğlu, me-

lekler dedi diye bırakmazmış intikamı.

“Neyi görecekmışim ulan? Bir deli bir laf atmış ortaya, ona mı inanacak mışım?”

Köylüler kocayarı gömüp doğanı büyütürken, Minhas ormana girmiş, sarayını dikmiş, tuzaklarını kurmuş ve başlamış beklemeye. Zamanla gökteki göğe uçmuş, yerdeki toprağa girmiş ama o yolundan dönmemiş. Dünyanın büyü, sırrı söndükçe hırslanmış. Orman onunmuş artık. İçindeki tüm kuşlar, sincaplar, ceylanlar ve hatta böcekler onu bilirmiş Tanrı diye. Sana oyun edip ayağına kadar götürürlermiş. Minhas yüzünü bir kere gördü mü yandın, adını duydu mu unutmaz. Derenin kıyısında, küçükçük kapılı, belki de bin odalı sarayına sokar seni. Oraya bir kere girdin mi bittin, ne ölür çıkar ne dirin.

“Sen de geliyorsun di mi Bahar?”

Aziz dünden hazır, Arif de artık iyice hırslanmış. Başını sallıyor kız. Anası görse ne çok kızar hâlbuki.

Ağır ağır tırmanıyorlar yolu. Yol boyu çit çıkmıyor uçünden de. Başka bahçelerden de, hatta kimsesiz yerlerden de girebilirler oraya ama Perihan’ın patikası dümdüz. Dizilmiş onlarca ağaç, karşılama alayı gibi, sanki veriyorlar ormana.

“Sen şöyle ortada dur Bahar. Arif sen arkaya geç. Tek sıra gireceğiz bahçeye.”

Aziz, dalları iki yana ite ite önlerini açıyor. Tıpkı bir kumandan gibi. Gizlenip izliyorlar. Perihan sırtını ormana vermiş, sedire kurulmuş, kütürdeterek elma yiyor.

“Abi tamam, bak karı burada. Şimdi girilmez. Hadi dönelim, sonra yine geliriz.”

Arif, Bahar’ın eline yapıştığı gibi dönmeye hazırlanırken, diğer elini yakalayıp kızı kendine çekiyor Aziz.

“Saçmalama. Bak, tepeye vardı varacak güneş. Sıcaklayınca eve girer kocakarı. Bekleyeceğiz azıcık. Gebermezsin ya.”

Çöküp kalıyorlar oraya. Bahar, dönemeyeceği bir yola girmiş gibi sıkılıyor. Aziz, tuttuğu elini bırakmıyor hâlâ. Hâlbuki hiç durmak istemiyor orada. Cinleri varmış ya kadının, Allah aşkına hiç böyle saklanılır mı onlardan?

Perihan, elmanın çöpünü ormana savurup elinin tersiyle siliyor ağzını. Derin bir soluk alıp yere düşer gibi iniyor sedirden.

Artık çok geç, diyor Bahar içinden. Ağladı ağlayacak. Bir musallat olurlarsa ona, sokakta bulurlar, çeşmede yakalarlar, evde bile kıstırırlar.

Şalvarını çekiyor Perihan, yemenisini düzeltiyor, başlıyor bir gayret yürümeye. Aziz yavaştan kıpırdanıyor yerinde. Kadın gözden kaybolur kaybolmaz, çabuk olun, diyor diğerlerine. Helaya çömelmış gibi alçak, küçük yengeçlerinkine benzer adımlarla çıkıyorlar çalıların arasından. Tam koşmaya başlayacaklar ki, çınıyor Perihan'ın sesi.

“Deyyuslar sizi! Nereden çıktınız be? Allah sizi bildiği gibi yapın! Boynunuz altınızda kalsın! Ne diye daldınız bahçeme?”

Donup kalıyor Bahar. Haberi uçurdu demek ki cinleri. Aziz, toz olup yok oluyor aniden. Arif, kızı çekiştiriyor ama nafile. Kadın yaklaşınca diplerine, çaresiz gidiyor gerisin geriye.

Perihan koca bir canavar gibi kollarını iki yana açmış kavuşuyor Bahar'a. Ta gözünün en içine bakıp tartıyor kızı.

“Ne diye geldin buraya?”

Bir anda, hem yerin hem göğün tüm sırrı kulağına üflenmiş gibi oluyor kız çünkü odur işte ormanın sahibi. İçindeki tüm kuşlar, sincaplar, ceylanlar ve hatta böcekler onu bilir Tanrı diye. Yüreği güp güp etse de çözülüyor Bahar'ın dili sonunda.

“Sen Minhas mısın?”

“Sus! Boşuna anma onun adını. Sen Karaların Mediha'nın torunusun di mi?”

Yüzünü bir kere gördü mü yandın.

“Bahar mıydı senin adın?”

Adını duydu mu unutmaz.

“Yahu sen deli misin? Kocaman olmuşsun artık. Hiç mi ermiyor aklın? Ne diye güvenirsin o oğlanlara? Seni bir soksalardı şu ormana, kimsecikler duyamazdı sesini. Öldüm Allah desen, bir kişi varamazdı yanına. Hadi durma burada, yürü evine!”

Sırtını dönüp gidecek Perihan. Ne canını yakacak kızın ne de üzecek belli ki.

“Minhas mı gelir?”

“He ya, Minhas gelir. Defolsana be! Bak, hâlâ bana bakıyor. Yürü dedim!”

Sonunda ayakları da çözülüyor Bahar'ın. O korkuyla anası-

nın yanına varana kadar koşuyor gariban.

Perihan anlıyor ki nöbet bırakılmaz. Bir elma daha koparıyor ağaçtan. Mecburen dönecek yerine çünkü ant içti yıllar önce. Ne bir çocuğu ne de bir kadını bırakacak öteye. Keşke onu da salmasalardı. Hiç denk gelemeseydi o sarı adama. Tazecik kestiği odunların yanına varamasaydı. Elini kolunu kısıtırıp, gülünü solduramazdı o zaman. Bağır bağır bağırırmıştı da duyuramamıştı sesini. Ağlaya ağlaya kalmıştı oracıkta.

Ardındaki ormana dönüp nefretle bakıyor bir daha.

“Kimseyi salmayacağım oraya! Duydun mu? Bir daha kimseyi vermeyeceğim sana!”

Şalvarını çekiyor Perihan, yemenisini düzeltiyor, derin bir soluk alıp düşer gibi çöküyor sedire. Koca bir ısırk alıyor elmadan, maşallah yine kütür kütür.

EX3 oDS, Şubat 2019
Erdem Donuktan
Fotoğraf

Kapıyı çektim çıktım. Kiliseye gidiyorum. Bugün Noel.

“Kızım biz Hristiyan mıyız? Ne Noeli?”

Annem üç kanatlı aynasının önünde alnına, burnuna pudra sürüyordu.

“Hem senin yarın matematik imtihanın yok mu? Bak, matematikten kalırsan Bodrum tatili burnundan gelecek ona göre.”

Pudra fırçasını bıraktı. Bana baktı. Bordo naylon çoraplarını giymiş, topuklularını da. Üstü sütyen, bigudi ama. Hep böyledir. Tersinden başlar hazırlığa. Sonra ben dayanamayıp kitapların sonunu okuduğumda kızar. Odama döndüm. Masamın başına geçtim. Mavi tükenmezle masaya çiçek çizdim. Hatta kazıdım. Salağım. Bu yaşta hâlâ çiçek çiziyorum. Papatya, lale, sap, diken, çimen. Millet kara kalem perspektife geçti bizim sınıfta. Matematik kitabını önüme çekip sayfalarını kokladım. Midem bulandı. Saman kağıdı. Aritmetik, problem, cebir... Tüm bu kelimeler saman kağıdı kokuyor.

“Yağmur, ben çıkıyorum. Tamam mı güzel kızım?”

Annem odama girdi. Başımın tepesini öptü. İncecik yasemin kokuyor. Masaya çizdiğim papatyaları gördü. Bir şey demedi. Masamı çizmeme babam kızar. O da artık bizimle değil. Sümüklerimi masanın altına yapııştırıyorum. Nasıl olsa artık gelip kontrol edemez. Burnun bozulacak, parmağını sokma diyemez.

“Bir şeye ihtiyacın olursa Zuhul teyzenler yukarıda.”

“Biliyorum anne.”

Kalemi alıp matematik kitabındaki bir problemin altını çizdim. Bir musluk boş bir havuzu yirmi dört saatte doldurmaktadır.

“Pilav yaptım sana. Üzümlü. Dünden nohut, sebze çorbası da var.”

Buna göre bu musluğun kapasitesi iki arttırılırsa aynı havuz kaç saatte dolar?

“Isıtıp yersin değil mi?”

“Rejimdeyim anne, biliyorsun.”

Göbek salata, domates, limon, yarım paket eti form 400 kalori eder. Yüz gram elma 60 kalori. Meyveyi yemekten sonra yersen şekeri yağ olur. Öncesinde yersen iyi.

“Kızım içini tutacak bir şeyler de yemen lazım. Bak yarın sınavda aklın çalışmaz. Kaçınıcı ders matematik?”

Ya gitsene sen artık anne ya! Hava kararıyor. Bak süslendin. Saçlarını dalga dalga sırtına dökmüşsün. Tüp etek, vatkalı kaşmir kazak. Bilgeciğini bekletme. Anneannem geçen akşam telefonda ne dedi? Adamı bıktırırsan kaçır. Fazla naz aşık usandırır. Paralelden açmış, konuşmanızı dinliyordum, evet. Anneannem bu Bilge'ye bayıldı. Anneme çok uygunmuş. Babamdan kat kat daha uygun. Aşık Bilge ile nazlı annem. Bilge Abi. Ne biçim isim. Bir şey bilse bari.

“Sen niye surat asiyorsun? Ne istiyorsun?”

Annem beni Pazar günü yalnız bırakıyor diye kendini suçlu hissediyor. Üstelik yeni sevgiliyle buluşacak. Tam zamanı.

“Kiliseye gitmek istiyorum.”

Dudaklarım titredi. Biraz zorlasam kendimi ağlatabilirim.

“A! Saçmalıyorsun artık Yağmur! Bizim kilisede ne işimiz var kızım? Otur dersini çalış. Ben akşama çok geç kalmam. Hadi allahaismarladık.”

Tık tık tık. Annemin topuk sesleri balık sırtı parkelerde. Kızdı ya bana, şimdi içi ferahlamıştır. Gönül rahatlığıyla Bilgesine koşabilir. Hatta benden yakınıdır. Bilge onu yatıştırır. Aslında benim de için rahatladı. Kızdım ya ona, istediğimi yapabilirim. Ne çok birbirimize benziyoruz. Bir tık daha. Kapı kapandı. Üzerine matematik kitabı kapandı. Cart pembeyle kapladım bu sene kitabı. Belki severim diye. Jelatin de geçirdim. Artık kimse kitap kaplamamızı bek-

lemiyor aslında. Ben de ilk defa kapladım. Bu seneye kadar babam kaplardı. Okulun ilk günü kırtasiyecideki kıran kırana kitap, harita metot, çizgili, kareli defter, kap kağıdı mücadelesinden sonra beraber eve döner, yemek masasına yaydığımız mavi kırmızı kaplarla yeni kitaplarımı, defterlerimi kaplardık.

Bırak şimdi. Asansörün uğultusu dindi mi? Ayağa fırladım. Ne giysem? Haydi, haydi çabuk. Beni ince gösterecek bir şeyler. Kot pantolon olmaz. Basen yapıyor. Kadife bol pantolon, oduncu gömleği. Ayakkabıları, bavulları, giymediğimiz ama atamadığımız paltoları koyduğumuz yüklüğe girdim. Annemin çizmelerinden bir çift çektim. Topuklu. Biraz büyük ama yürünüyor içinde. Tık tık tık. Üç kanatlı aynada şimdi ben varım. Topuklular sayesinde popom küçük görünüyor. Yine de belime kazak bağladım.

Haydi oyalanma artık. Neden? Kilise kapanır mı? Ne olur ki Noel akşamı kilisede? Ayın olur. İçimi hoş eden müzik çalar. Mumlar yanar. Şık kadınlar oturur içeride. Hafif bir parfüm kokusu, belki tütüsü. Papazlar ekmek sunarlar. Sıraya girerim. Başıma dokunurlar. Şarap içeriz. Bana verirler mi? Tanrının evi değil mi orası? Sığınırım bir güzel. Tanrıyla konuşurum. Yalnız kalmam.

Otobüs hemen geldi de, bu ne ya? Pazar pazar boş olur sanmıştım. Herkes kiliseye mi gidiyor nedir? Ayakta kaldım. Sağımda, solumda karanlık yüzlü bir sürü herif. Daha şimdiden belim ağrıdı. Annem bu topukluların üzerinde bir bütün günü geçirir. Ben evden durağa yürüyene kadar fitik oldum. Otobüsün tozlu camlarına yağmur düştü o sırada. Ya, ben ne salağım! Neden taksiye binmedim? Çocuk muyum hâlâ taksicinin beni kaçıracağından korkuyorum? Babaannemin eski çingene, iğneli fıçı hurafeleri işte. Bilinçaltına sızmış. Dışarıda millet şemsiyelerini açtı. İçerinin havası iyice basıldı. Benim aklıma bile gelmedi yanıma şemsiye almak.

Babam şimdi babaannemle oturuyor. Ütü ve pilav buharı kokan küçük bir evde. Apartman da değil, ev. Sefertası gibi üst üste dizilmiş üç kat. Kimse babamla annemin neden ayrıldığını bana söylemedi. Anladığımı varsaydılar. Anladım tabii. Babam gitti. Radyosunu, çoraplarını götürdü. Marangozhane niyetine kullandığı kapalı balkon boşalttı. Derken ortaya Bilge karakteri çıktı. Akşamları gelip annemi evden almalar, şunlar bunlar. Yok saydılar beni bariz.

Taksim son durak. Oh, atladım. Mc Donalds'da bir şeyler mi yesem? Hayır, rejimdeyim. Aklımı mı kaçırdım? Belki hamburgerin sadece köftesini yer, ekmekleri bırakırım. Cebimde kaç para var bakayım. Menü alırsan içecek bedavaya geliyor. Turşusuz bir hamburger lütfen. Soğan da koymayın. Öğrencim. Daha şimdiden göbeğimden nefret ediyorum. Kiliseye kadar hızlı hızlı yürürsem biraz erir. Yağmur, soğuk, stres fazla kalori yakar.

Kilise bu kadar aşağıda mıydı ya? Yürü yürü bitmedi yol. Her yer inşaat. Çamur. Arabalar su sıçrıyor. Hava da karardı. Kaldırım namıma bir şey kalmamış. Nerede benim kilise güruhum? Şapkalı beyler ile, eldivenli hanımlarım? Sen hangi zamanda yaşıyorsun kızım ya? Şimdi burada babama rastlasam? Canıma okur. Beyoğlu bana yasak. Beyoğlu kötülüklerin anası. Hapçılar, tinerciler, orospular, dönmeler, porno film gösteren sinemalar hep burada. Babam haklı biraz. Orasını hart hurt kaşıyan herifler yılışık yılışık sırtıyorlar. Tek başına duranlar ağızlarının içinde anlamadığım bir şeyler homurdanmakla yetinmiyorlar ama ikili üçlü gruplar üzerime üzerime yürüyor, kenara çekilsem bile omuz atmayı beceriyorlar. Pandik bile attı bir tanesi. Fark etmemiş gibi yaptım. Yola devam. Başını dik tut Yağmur. Nereye gittiğini bilen bir kadına ilişemezler. Ez onları ez.

Babam beni burada görse çok üzülür. Ne diyeceğim? Kiliseye gidiyorum babacım, bugün Noel mi? Daha da üzülür. Sen burada kilise olduğunu nereden biliyorsun derse? Bilge'nin bizi Beyoğlu'na gezmeye getirdiğini söylemek zorunda kalırım. O zaman daha da üzülür. Gündüz vakti sinemaya gittik baba. Beyoğlu'ndaki sinemalar sadece seks filmi göstermiyor. Siyah beyaz sanat filmi gösteren başka sinemalar da var. Ara sokakta ama. Sen, ben gelsek bulamayız. Aslında şurada bir yerdedi. Bu sokak mıydı? Karşısında hamburgerci vardı. O gün, hava aydınlık diye belki bu kadar korkunç görünmüyordu. Şimdi hayatta girmem. Gerçi o gün de, Bilge'nin annemle beni sinemaya getirdiği gün arabayı arkalarda bir yere park etmiştik. Yürürken iki katlı evlerin üst kat pencerelerinden sarkmış orospular Bilge'ye laf atmıştı. Yaşlı yaşlı kadınlar, sütyenle pencereye çıkmışlar.

“Yakışıklı bir baksana buraya!”

Bilge onları duymamış gibi yürüyüp geçmişti evlerin al-

tından. Kırmızı yün kaşkolunu çıkartıp annemin boynuna sarmıştı. Üşümesin diye. Babama nasıl anlatırım bunları?

Kiliseyi de o gün bize Bilge gösterdi. Sinemadan çıkmış, caddede yürüyorduk. Bilge sağımızdaki solumuzdaki binalar hakkında atıp tutuyordu. Şu hanın girişindeki melekler, bu pasajın cephesindeki işlemler, şu geçitten girsen bir avluya çıkarmışsın, o avlunun duvarlarında freskler... İlgilenmezsem kendini bir şey sanamaz Bilge ukalası. Caddenin sonundaki restoranda çok iyi şnitzel yapıyorlarmış.

“Çok iyi fikir. Yağmur da bayılır şnitzele.”

“Rejimdeyim ben anne.”

“Bakın Sent Antuan açık. Haydi, içeri girelim. Ne dersin Yağmur? Sen daha önce kiliseye girdin mi?”

Bilge’yi terslemek üzere ağızımı açtım ama başımı sola çevirince vazgeçtim. Kuleleri gökyüzüne yükselen kırmızı bir bina. Demir kapısından girdik. Avlusunda hiç bilmediğim kuşlar ötüyordu. Yaprakları kızarmış ağaçların gölgesine banklar koymuşlar. Dışarının uğultusu kesildi. Çöp kokusu dağıldı. Masal mı desem, rüya mı? Burası benim doğup büyüdüğüm şehir mi? Burası babamın yasakladığı Beyoğlu mu? Kilisenin içine girince iyice şaşırđım. O kadar yüksek tavana, genişliğe rağmen sıcacıktı içerisi. İnce uzun mumların alevinden gözümü alamadım. Kafamın içi boşaldı. Tüm düşüncelerim aynı anda sustular. Hayatımda ilk defa dua etmek istedim. Filmlerde gördüğüm gibi diz çöksem, avuçlarımı birleştirse, tanrıyla muhabbete girsem... O an içimdeki yalnızlıktan kurtulurum. Onu o sırada anladım ama annem beni kolumdan çekiştirdi. Çünkü Bilge bize kilisenin duvarındaki, tavanındaki, orasındaki burasındaki resimler hakkında bilgi verecekti. Bilgi küpü Bilge. Şnitzele de çok gecikmemeliydik.

Babama bunların hiçbirini anlatamam. Bilge’nin bizi orospuların yaşadığı sokaklarda gezdirdiğini duyarsa küplere biner. Ama sonra bir şey yapamaz. Annem Bilge’yle görüştüğünü söylediğinde bağırdı, çağırdı ama sonra evden giden o oldu. Okul çıkışı babaannemin evine uğradım. Babam çaresizlikten kıvranıyordu. Ona bakarken benim karnım ağrıdı. Keşke kiliseye gideceğime şimdi de babaannemin evine gitseydim. Köfte pişirirdi bana. Cız-bız. Ekmek koydurmazdım. Yanına çoban salatası hazırlardık. Ben

soğanları tuzla öldürürdüm. Annem sonradan ellerimde soğan kokusu alıp da kızmasın diye öncesinde ellerimi limonla ovardım. Bakkaldan diet kola isterdik, babama bir küçük rakı. Babamla yan yana oturur, televizyondaki maça bakardık, Cenk Koray'ın programını seyrederdik.

Belki de yanlış hatırlıyorum. Bilge'nin bizi soktuğu kilise burada değildi. Anlattığı binalar burada ama. O anlatırken göz ucuyla bakmıştım. Şimdi ise gözlerimi alamıyorum. Bunca inşaat, çamur ve sefilliğin arasında saray gibi binalar, gizli saklı avlular. Zaman tüneli sanki her biri. İnsan bir geçitten girip kaybolmak istiyor. Ama şimdi kiliseyi bulmalıyım. Amacından şaşan kızları bu karanlık sokaklarda avlarlar. Babaannemin hurafesi değil artık bu. Gerçek. Kiliseyi bulamıyorum. Boşuna geldim buraya. Karanlık yüzlü heriflerin arasına boş yere karıştım. Kilisenin sıcacık havası yüreğimi dolduracaktı, oysa şimdi karnım aç ve üşüyorum. Dönmeliyim. Gece iyice çökmeden. Annem eve dönmeden. Matematik'in başına oturmalıyım, diye diye düşünürken birden solda kilise beliriverdi. Durdum. Bahçesinde bir Noel ağacı hayal etmiştim. Rengarenk ışıklarla bezenmiş büyük bir çam. Oysa karanlıktı avlu. Bilge'yle geldiğimiz seferki gibi dolu da değildi. Avluya açılan demir kapının ardında karanlık boşluktan başka bir şey yoktu. İçeride mumların yandığını bile görmiyordum. Kilisenin iç kapısı kapalıydı. Oracığa, kilisenin avlusuyla caddeyi ayıran parmaklığın dibine çöktüm. Yağmur yeniden başlamıştı.

Kollarımla bacaklarımı sardım. Başımı dizlerime dayadım. Beni dilenci sanacaklar herhâlde. Umurumda değil. Tanrı'nın sesimi duyması için gözlerimi kapatıp kilisede yanan mumları hayal ettim.

Çocuklar çizdim; yüzleri kirli, yalın ayak, yarı çıplak, saçları düğüm düğüm, her köşe başında fakat görünmez çocuklar; gözlerinde hüznün, öfke, korku ama en çok özlemle. Geçmişe ait yıllardır içimde biriken ne varsa renk renk akıtım tuvale.

Yazarlar ilk kitaplarında daha çok kendilerini anlatmış ya, ben de ilk sergim için bol bol kendimden kattığım resimler yaptım. En sevdiğim galeriyle bugün anlaştığımız göre, tek bir eksiğim kaldı, o da Selma Abla.

Onu ilk gördüğümde çöplüğün yanındaki bankta kitap okuyordu. Merhaba, dedim. Dalgındı, beklemediği bir anda seslenmem onu korkutmuş, telaşla ayağa kalkarak demirleri maviye boyalı, boyundan büyük kâğıt toplama arabasına tutunmuştu.

“Anlaşılan kitap okumayı seviyorsun.”

“Severim sevmesine de pek kitabım yok, bunu kâğıtların arasından buldum,” deyip gözlerindeki öfkeyle karışık utancı gizlemek için başını öne eğmişti.

“Bende çok kitap var, istersen gelip beğendiğini ödünç alabilirsin.”

Birkaç gün sonra bize gelmeye ikna oldu. Kitaplığımdaki onca kitap arasından, Van Gogh’la ilgili bir tanesine o kadar takıldı ki kitabı ona hediye ettim, yanında da kardeşimin eski suluboya takımlarını. Nasıl da ışımtı gözleri, o ışıltıyı hiç unutmadım.

İşim zor, birbirimizi kaybedeli öyle uzun zaman oldu

ki. Eski komşularından bir haber çıkmayınca sosyal medyadan başka çarem kalmadı. Bugün yirmi sekiz tane Selma Yavuz baktım Facebook'tan, hiçbiri o değil. Tabii olmaz, o güzelliğiyle bekâr kalacak değildi ya.

Onu ilk gördüğümde dudaklarında bir ilkyaz gülümsemesiyle beni izliyordu. Normalde seyredilmekten hoşlanmaz, insanların acımayla karışık, gizleyemedikleri bir tiksintiyle gözlerini üzerime dikmesine öfkeli tepkiler verirdim ama ona ses etmedim. Birkaç gün sonra yumuşacık bir sesle “Hadi bize gidelim,” deyince de, Van Gogh kitabıyla boyaları verince de sesimi çıkarmadım. Zaten ben sonradan da ona hiç hayır diyemedim; verdiği kitapları çoğu zaman anlamasam da sırf o istedi diye yutarcasına okur, ufacık bir ricasını emir kabul edip sorgusuz sualsiz yerine getirecek kadar çok severdim Selma Abla'yı. Hiç beklemediğim anda hayatıma tepeden düşmüş bir hediye gibiydi. Bu sergiyi, aldığım o ilk armağana borçlu olduğumu, ayrılırken ona verdiğim sözü tuttuğumu öğrenmesinin vakti çoktan geldi. Elimde sadece, on beş yıl önceden kalma sararmış bir fotoğraf ve kafamın içindeki Selma Abla'dan başka bir şey yokken işim hakikaten zor. Hemen başlamalıyım, sosyal âlemde taranacak o kadar çok Selma var ki.

Aslında dostluğumuzu pekiştiren kötü bir olaydı. Birkaç hafta sonra bir akşam, kapıya geldiğinde yüzünden düşen bin parça, gözleriyle birer kor gibiydi.

“Bu kitap başıma bela oldu, artık istemiyorum.”

“Nasıl yani?”

“Resim öğretmeni odanızı çizin diye ödev vermişti. Benim odam olmadığı için aklıma Van Gogh'un kendi odasını çizdiği resmi geldi; aynı bizim evdeki gibi tahtadan bir iki sandalye, yatak falan. Ben de onu çizdim.”

“Eee?”

“Öğretmen, ‘Utanmıyor musun Van Gogh'un tablosunu kopya etmeye,’ deyip sıfırı bastı. Ama o değil de herkesin içinde hırsız demesi çok koydu bana.”

Her şeyin ilki gibi ilk sergime sayılı günler kala çok heyecanlıyım. Bugün son davetiyeleri de dağıttım. Heyecanımı ikiye katlayansa Selma Abla'yı bulmam. Tahmin ettiğim gibi zor olmadı, onlarca Selma arasından daha küçücük fotoğrafını görür görmez

tanıdım onu. Hâlâ çok güzel, eskisi gibi incecik, bakışları pırıl pırıl. İçi güzel insanlar yaşlanmıyor galiba. Dün akşam mesaj yazdım, cevabını bekliyorum.

Yıllar önce, o öğretmenin karşısına dikilip benim için çata çat tartışarak hayatımda ilk defa, kendimi gerçekten değerli hissetmemi sağlamıştı. “Bu çocuğun, yaşadığı o ortamda Van Gogh’tan nasıl haberdar olduğunu hiç düşündünüz mü? Düşünseydiniz, onu hırsız diye yaftalamak yerine takdir ederdiniz. Hem unutmayın, en iyi sanatçılar hep taklit ederek başlamışlardır sanatlarına,” derken hayatımı kökten değiştirecek bir kıvılcım yaktığını bilmiyordu. Beni resimle tanıştıran, pek çok ilkime vesile olup hayatımın yönünü değiştiren Selma Ablam, şimdi de muhakkak yanımda olmalı. Heyecanla yazmasını bekliyorum.

“Nasıl gidersen, ben ne olacağım?”

“Bu atamayı ne kadar beklediğimi biliyorsun. Temelli ayrılmıyoruz ya. Telefonlaşırız, mektuplaşırız, yazları yanıma gelirsin.”

“Orası Allah’ın unuttuğu yer, nasıl geleyim ben? Hem yazları çalıştığımı biliyorsun.”

“Yapma böyle Ali, ben de çok üzülüyorum. Üstelik hâlâ bana söz vermedin. Bak babanla da konuştum, ne olursa olsun okula devam edeceksin, söz mü?”

“Tamam tamam, söz.”

“Şimdi şu kitabı al, bunu çok sevdiğini biliyorum.”

Defalarca ödünç aldığı hâlde, bana her gelişinde elinden düşürmediği, Gombrich’in Sanatın Öyküsü kitabını görünce gözleri parlamasına rağmen omuz silmişti. Onu anlıyordum, öfkeliydi, terk edilmiş hissediyordu. Fakat güçlü çocuktaki Ali, zamanla öfkesi geçer, yatıştır zannettim ama yanılmışım. Küstü. İlk yıl, mektuplarıma çok nadir cevap yazdı. İkinci yıl, yatılı güzel sanatlar lisesini kazandığını bildiren bir mektup dışında haber alamadım. Bir gidişimde evlerine uğradım, taşınmışlardı. Ah Ali, öfkeli hırçın çocuk, nasıl da koptuk birbirimizden. Bir saatten fazladır bilgisayarın başında geçmişte dolaşıp dururken boğazım düğüm düğüm, bir türlü yazamıyorum be çocuk.

Telefon numarasını yazıp aramamı istemiş. Cesaretimi toplayıp aradım. Yıllardır önce öfkeyle, sonra pişmanlık ve özlemle içimde büyüyen söylenmemiş sözlerim, dilenecek bir özrüm vardı.

Onca yıldır kendime sakladıklarım on beş dakikalık bir konuşmaya sığar mı? Sığmadı. Konuşmamıza çöken suskunluklar arasında, hâl hatır sorup kısaca kendimizden bahsederek doldurduk süremizi. İçimde büyüyenler, göz göze gelince söylenmek üzere yine bana kaldı. Neyse ki sergime davet edebildim. Gelmesini o kadar istiyorum ki, çok az zaman kaldı, heyecanla bekliyorum.

Beklerken hep yaptığım gibi yine tuvalime sığınıyorum. Bazen düşünüyorum da, o yıllarda kendi kendimi hapsettiğim küslüğe, resim yapmasam herhâlde dayanamazdım. O benim biraz annem, biraz ablam, galiba en çok da fark etmeden âşık olduğum biricik Selma Ablamdı. Çocuk aklımla, beni bırakıp gitti diye küsmüştüm, oysaki ben onu bırakmıştım. Şimdi tuvalimde son bir çocuk var, okuldan arta kalan zamanlarımda harıl harıl çizip onu da sergiye yetiştirmeye çalışıyorum.

Çocuklar çizmiş; yüzleri kirli, yalın ayak, yarı çıplak, saçları düğüm düğüm; gözlerinde hüznün, öfke, korku ama en çok özlemle; kendi çocukluğuna benzeyen çocuklar. Çizerek arınmış anlaşılan yaşanmamış çocukluğundan. Hiç Çocuk, koymuş sergisinin adını. Ali'nin çocukları, hikâyelerini çok iyi anlamamıza rağmen acıklı değiller. Yüzlerindeki kire rengârenk yapmış. O renk cümbüşü sayesinde, hem çocukların kocaman açılmış gözlerinin ardındakileri daha iyi ortaya çıkarmış hem de gizli bir umudu vurgulamış gibi. Belki de bana öyle geliyor, Ali'ye soracağım. Biraz geç kaldım, henüz beni görmedi. Aslında böylesi daha iyi, o insanlarla konuşurken resimlere şöyle bir göz gezdirip içimi yatıştıracak zamanım oldu.

İnsanın, her zerresine ruhundan bir parça kattığı göz bebeklerini görücüye çıkarması ne zormuş! Çıplak gibi hissediyorum. Sanki herkes, o resmi yaparken düşündüklerimi, hissettiklerimi anlayacak, kendime sakladığım derinliklerimde izinsizce dolaşacakmış gibi. Hâlbuki pek çoğu, her resmin önünde şöyle bir durup hemen diğerine geçiyor. Keşke şarabın kalitesini abartmasaydım, kadehler resimlerimden daha revaçta. Beklediklerim genelde geldi, sadece Selma Abla yok. Artık gelmez herhâlde. Araya giren onca yıl, mesafe, çocukları, kim bilir belki de eşi istememiştir. En azından haber verebilirdi.

İyisi mi en kıymetli resmimi artık görücüye çıkarayım. Güya üzerindeki örtüyü o açıp şaşıracak, bense susacaktım; her şeyin başlangıcı olan, hırsızlıkla yaftalandığım o resim anlatacaktı tüm hislerimi. Olmadı. Hayal kırıklığıyla yavaşça çekiyorum örtüyü. Serginin başından beri merakla bekleyenler başıma toplaşırken, bir el yavaşça sırtıma dokunuyor...

Bowlby, Şubat 2019
Erdem Donuktan
Fotoğraf

Ses Dünyanın Hafızasıdır Özgür Atmaca

*Tüm sesler sessizlikten doğdu,
Tüm sesler sessizliğe gidiyor.
Ses, dünyanın hafızasıdır.
Önce Ses Vardı.*

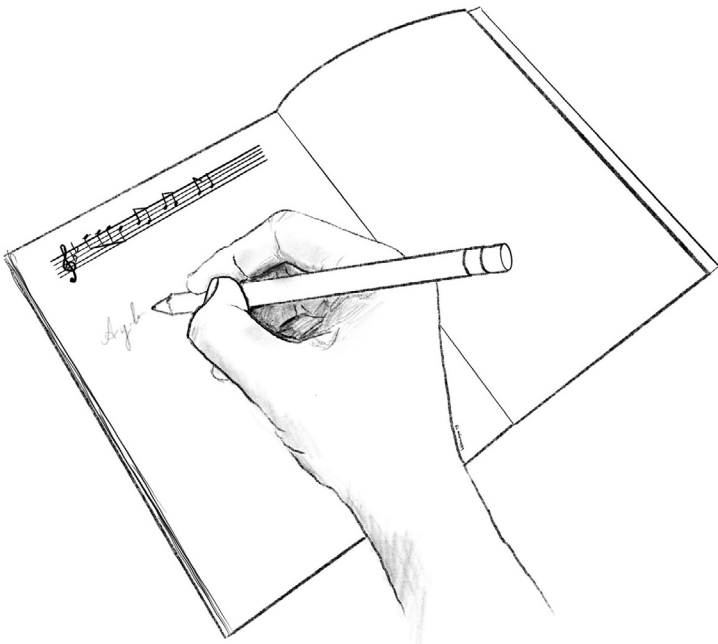
Melodiler, armoniler, tınılar, kısacası tüm sesler; geçmişte veya tam o anda içerisine yüklediğimiz anlam şemaları üzerinden şekillenirler. Ne kadar zaman geçerse geçsin bunu koruyup muhafaza etmelerinden dolayı da zaman içerisinde insanlar için tarihsel ve sanatsal bellek görevi oluşturabilirler. Ses insanın duyuşsal tarihidir. Tıpkı koku gibi.

Tüm sesler oluştuıkları ortamlar ve durumları şekillendirdikleri gibi, aynı durumlardan etkilenip kendi kodlarına o anı saklarlar. Bu sesler zaman içerisinde seyahat eden o anları belleklerimizde taşıdığı gibi, görüntüler ve keskin duygular da açığa çıkartabilirler.

Bu konunun devamında tarih, sosyal ve hafıza gibi temalara; ses kodlarının fiziksel hâlleriyle değil de sanatsal bir yapıdan hareket etmek için, sesin melodik, armonik gibi en görkemli hâllerinden olan müzik ve şarkı penceresinden bakmak istiyorum.

Seslerin en küçük yapıları, içlerinde taşıdıkları küçük kodlarla değişik duygu durumları yaratırken bir de bu sesleri melodilendirilmiş hâlleriyle (şarkı ve tüm türevleri gibi) ele alırsak, zihnimiz, kulağımızdan içeri akan ve bizi derinden etkileyen tarihsel hafıza festivaline dönüşebilir.

Örnekleme yapmam gerekirse, çocukluğumuzda dinlediğimiz bir şarkıyı yıllar sonra tekrar dinlediğimizde aynı heyecanla bizi o yıllara götürmesi tesadüf olmayacaktır. Yine geçmişte yolculuğumuza eşlik etmiş bir şarkının, yıllar sonra bizi o yolculuğa tekrar çıkarması bu hafıza seyahatinin en

Çizim: Alev Aysun Atmaca

güçlü izleklerinden biridir.

Müziğin tek başına değil de, duygular, hareketler, olaylarla hepsinin merkezinde olması ve birlikte çalışması, hafızanın bu durumu ne kadar etkili kullandığının da cevabıdır aslında.

Ana sanat dalları içerisinde insana en çabuk ulaşıp etkileyen türlerden biri olan müzik, kişisel, toplumsal ve tarihsel hafızayı canlandırabilecek güce de sahip olabilir. Bu konuyu birkaç örnekle açıklamak gerekirse, ilk olarak yakın tarihimizde bizim coğrafyamızda gerçekleşmiş sanat tarihinden bir olayla başlayalım.

1930'lu yıllarda Aydın-İzmir Tren yolu inşaatı sırasında yapılan kazılarda çember bir sütun bulunur. Hemen incelemeye alınan bu Taş'ın üzerinde değişik semboller ve harfler bulunmaktadır. Uzun süre ne olduğu anlaşılamayan ifadelerin müzikologlar ve dil uzmanları tarafından bir şarkının notasına ve sözlerine ait olduğu anlaşılmıştır. Şarkı deşifre edildiğinde ise dünyanın bulunan en eski ağıtı ortaya çıkmıştır. Bu kayıt bize binlerce yıllık tarihsel hafızasıyla gelmiştir. Şarkının sözleri o dönem hakkında bize bilgiler verirken, müziğin işleyiş yapısı ve motifleri, kadın erkek sesi uygunluğu gibi teknik veriler ise, günlük hayata ilişkin birçok bilgi vermektedir.

Yine bir başka toplumsal tarih ve müzik örneğinde ise;

Hitler Almanya'sında yaşamış büyük besteci Carl Orff'un en bilindik eseri olan *Carmina Burana*'yı, Adolf Hitler'in davet edildiği ve katıldığı tüm ortamlarda sürekli çaldırması, hitabetlerini bu eserler sonlandırması, büyük insan topluluklarına konuştuğunda eserin en hararetili yerlerini kullanması, bugün eseri dinlediğimizde bestecinin anlatmak istediği eser yapısı ve formundan çok uzak, o dönemi hatırlatan tarihsel, kaotik ve toplumsal gergin ruh hâlini anımsatıp, geri getirmektedir.

Klasik müzik tarihinden sesler ve hafızaya uygun olduğunu düşündüğüm şu örneği de yazmak gerekiyor sanırım, 1770 yılında Avrupa'da uzun yolculuklar ve zorlu hastalıklarla mücadele etmiş 14 yaşındaki Mozart, zihninde müzik kurgulamayı ve onları çaldırma-yı oyun hâline getirmiştir. Babasıyla ziyaret ettiği Vatikan şapelinde; notalarının saklanıp, dışarı çıkartılmasının yasak olan *Masseria Dei* ağıtını sadece bir defa duymasına rağmen hafızasına sıkı sıkı saklamış ve kaleme ilk kavuştuğu yerde notasını eksiksiz yazmıştır. Afroz edilme cezası taşıyan bu olay sonrasında 13. Papa Clémentine tarafından Mozart'a üstün yetenek nişânı verilmiştir. Bu olay Mozart'ın üstün müzik yeteneğini gösterse de tam olarak Mozart'ın büyük salonlarda, saraylarda, kralların, düklerin karşısında, süslü elbiseler içerisinde; çocukluğunun oyunsuz ve arkadaşsız geçen yıllarında geliştirdiği bir hafıza oyun bahçesidir.

“Kâğıt sesi çürütür mü?”

Melodilerin tarihsel hafıza taşıyıcılığından farklı olarak, edebiyatla olan bağına da değinmek gerekebilir.

Şüphesiz ki şiir, edebiyatın üzerinde durduğu en güçlü ayaklarından biridir. Şiirin şarkıya evrilmesindeki süreçte ise melodinin kullanılarak duygulara yönelik bir aktarımı olması en büyük etmendir. Fakat yazı ve metinleri gerek inanç gerekse sosyal sebeplerden ötürü saklamanın ve ifade etmenin güç olduğu karanlık dünya dönemlerinde; melodilerin, mektupların, şiirlerin ve hatırlanması en zor olan cümlelerin, sesler yoluyla hafızada taşınması, kulak yetkinliğini artırıp, yeni türler doğmasına ve gelişmesine olanak sağlamıştır. İlginçtir ki bu dönemlerde din dışı denilen türler ortaya çıkarken sonrasında dini müziklerde de kutsal kitapların ve metinlerin birçoğu, kolaylıkla nesilden nesile aktarılabilmiştir. İlahi

öğretilerin birçoğu sesler ve metinlerin bir arada kullanılmasıyla hatırlanabilirlik ve kalıcılık kazanmıştır.

Daha modern zamanlara gelindiğinde ise sözlü - melodili ifadenin dinsel anlatımdan uzaklaşarak duygulara ve gündelik yaşama yönelik bir anlatıma kavuştuğu görülebilir. Temelde melodik yapının, sözlü ifadeleri hatırlanabilir kılması ve hafızada güncelliğini koruması, insan sesiyle melodili anlatım formunun birçok türünü ve alt türünü doğurmuştur.

Sesler kaybolmaz. Seslerin tıpkı imgeler gibi özel bir anlam dünyası vardır.

Sesler üzerinden anlatmaya çalıştığım hafıza, tarih ve sanat ilişkisi, büyük tarihsel olayların, sosyolojik yapıların değişimi gibi kalabalık şekillerde ele alınabilirken, bireysel anlarımızın, gündelik yaşamımızın da değiştiricisi ve hatırlatıcısı olabilirler.

Son olarak, yazının başında da bahsettiğim gibi sesler hafızamızla tarihten günümüze anılar taşımakla beraber bugünden yarına da görüntüler, anlar ve hisler taşıyacaktır. Bu durumun ne kadar etkili olduğunu anlamamız, zamanın içerisinde hafızamızın gücüyle paralel giden bir seyahat sürecinden ibarettir diye düşünüyorum.

Sigarasını var gücüyle savurdu dayım. Sekiz köşeli şapkasını başına geçirip ıhlıyarak ayaklandı. Gözlerini, göletin ortasına, demin,

“Bizi anadan doğma soyup ahan da tam şuraya dizmişlerdi,” dediği yere dikti. İçini çekip,

“Vay dinine yandıgımın dünyası vay,” dedi kendi kendine, “Geçtim herkesten, nur yüzlü Hüdayi Dededen ne istedin?”

Pakette kalan son sigarayı ağzıma yerleştirerek doğruldum ben de. Zerban’a, türbenin duvarlarına mum diken iki kadına çevirdim bakışlarımı. İçimdeki avlu kapısı gıcırdayarak açıldı da, annemle ben peş peşe verdik, Zerban’dan dönüp avluya girdik gene.

Dayım omzuma dokununca kendime geldim.

“Hadi,” dedi ağlamaklı, “Gidelim Hasanım, hava karardı kararacak, Dede’yi bekletmeyelim fazla.”

Ölgün adımlarla göletin etrafını dolanıp uçsuz bucaksız tütün tarlalarına bakarak yürüdük. Az ötede, annemin kâbusu olan söğüdü dibinde durdu dayım birdenbire.

“O gün,” dedi yumruğunu sıkarak, “Baban olacak düzünün boğazına bir yapıştım, zor aldılar elimden.”

Her yeri keskin bir anason kokusu sarıverdi.

Dayım, gözlerini söğütten alıp gözlerime dikti, hüznle gülümsedi ardından.

“Neyse yeğenim,” deyip öksürdü gene uzun uzun. Bir zaman sonra kendine geldi, “Senin şu sigaradan galiba,”

diye ekledi.

Ayaklarımızı sürüyerek yürümeye başladık yine.

“Neyse yeğenim,” dedi bir kez daha, “Geçmiş zaman; olan oldu, ölen öldü ne de olsa,” diyerek koluma girdi. Derin bir iç çekti, çatalı sesiyle, ilk kez duyduğum bir türküyü mırıldanmaya başladı. Gelgelelim, henüz türkünün başlarında, “bunca muhiplerin yolunu gözler” dizesinde durdu birden.

“Hay benim şu ihtiyar aklım,” dedi hayıflanarak, “Geri kalanı kuş misali, uçtu gitti Hasanım.”

İçimizde, sevdiğinden gurbet ellerde çokça eğlenmemesini dileyen muhibbin yarım kalan yakarışıyla, tütün yapraklarının arasından yürüdük böylece.

Güzel Dede, bahçedeydi. Eğilmiş, kavunları tek tek yokluyor birini seçmeye çalışıyordu.

“Dede,” dedi dayım şapkasını çıkarıp, “hayırlı akşamlar.”

Sesi duyunca bize dönerek doğruldu. Gülümsedi. Burun deliklerinden başlayıp elmacık kemiklerine dek uzayan bembeyaz bıyığı tüm yüzüne yayıldı gülümseyince. Kopardığı kavun elinde, bize doğru yaklaştı. İpinceydi gövdesi; eğik, kuru bir dal gibi.

“Hoş geldiniz,” dedi içtenlikle.

Eğilip elini öptüm. Başıma belli belirsiz bir öpücük kondu-
rup,

“Hoş gelmişsin Hasan,” dedi, “Geçmiş olsun, iyi misin?”

“İyiyim Dede, sağ ol,” dedim, “Sen de iyi misin?”

“Ayaktayım işte,” dedi, “Buna da şükür.”

Masmavi gözlerine belli belirsiz bir hüznün gelip kondu san-
ki. Dayımın omzuna dokundu, öne geçip,

“Hadi geçelim içeri,” dedi aceleyle.

O önde, dayımla ben arkada, yorgun adımlarla çıktık basama-
maktan. Giriş kapısının yanındaki odayı işaret ederek,

“Siz geçin,” dedi, “Şu kavunu doğrayayım, geliyorum ben de.”

“Ben halledeyim Dede,” dediysem de, omzuma dokundu,

“Geç sen içeri,” dedi şefkatle. Dayım da, şapkasını elime tutuşturdu, başını usulca salladı, sonra kolumdan tutarak,

“Sen geç yeğenim,” deyip, mutfağa yönelen Güzel De-
de’nin peşinden gitti.

Sarı, çıplak bir ampulün güç bela aydınlattığı odaya girdim usulca. Minderlerin dibine sofraya bezini sermişti bile Dede. Birinde ince ince kesilmiş peynir dilimleri, diğesinde tepelime doldurulmuş karışık turşu, ötekindeyse koca bir salkım üzüm bulunan üç bakır kap duruyordu sofrada. Oturacağımız minderleri bile aklımdan geçirmiş olmalıydı ki, çatallarla bardakları özenle yerleştirmiş, yanlarına ikişer peçete dahi koymuştu.

Odanın girişinde, üzerine tüplü bir televizyonun, altındaki rafa da eski bir kasetçaların yerleştirildiği koyu renk bir dolap vardı. Dolabın hemen yanına, pencerenin önüne eski, tahta bir masayla sandalye konmuştu. Masada bir kül tablası, Dede'nin geniş çerçeveli gözlüğü, bir de *Kayıp Hayaller Kitabı* diye bir roman duruyordu. Sayfaları karıştırdım bir süre. Ayracı koyduğu yerde, *İşte böyle gökçe gelin, hayatın benim sana demediklerim kadar kısadır senin, noksandır*, cümlesinin altını çizmişti Güzel Dede. Eli epey titremiş olsa gerekti.

Kitabı masaya bırakıp pencerenin karşısındaki duvara yöneldim. Üzerine yirmi kadar kitabın sıralandığı altı üstü iki raf vardı duvarda. Rafların yanında teknesi çatlamış eski bir sazla, siyah beyaz bir fotoğraf asılıydı. Bembeyaz sakalı göğsüne dek inen Hüdai Dede, bağdaş kurmuş saz çalıyordu fotoğrafta. Gözlerini sınımsız yummuştu. Yaklaştım fotoğrafa. Aynı sazdu duvardakiyle.

Dede'nin sesiyle irkildim.

“Çalıp söylerken kendinden geçerdin babam.”

Eğilip elindeki tepsiyi usulca sofraya bezinin ortasına bırakırken,

“Kendinden geçerdin, “dedi yeniden, ayaklanıp gözlerini fotoğrafa dikti, “Mızrabı tele değildir değildir, rahmetli, başka bir âleme giderdi adeta. Türküsü bitince de gittiği o âlemde hüzünle, bambaşka biri olarak dönerdi,” diye ekledi. Döndü sonra, kasetçalardaki kaseti çıkardı, tersini çevirip çalma düğmesine bastı.

Dayım, o sırada, bir elinde rakı şişesi, ötekindeyse bir sürahi suyla odaya girince,

“Hadi,” dedi Dede, “Oturalım artık.”

İçli bir Arguvan türküsü doldurdu odayı.

Nice sonra, kadehini uzatıp,

“Sağlıkla dönüşüne Hasan,” dedi içtenlikle, “Hoş gelmişsin, sefalar getirmişsin.”

“Sağ ol Dede,” dedim, “Sizlerin de sağlığınıza.”

İkisi de aynı anda kadehlerini yere bırakarak bıyıklarının ucunu sildiler. Yine aynı anda çatallarını alıp kavurmaya uzandılar.

Bir zaman, teypten çalan, arzusun *kıldığım dilber dert bana yar oldu gel*, diye başlayan türkünün kederine bıraktık kendimizi. Güzel Dede içini çekip doğrudu bir an. Benimse sigara çekti canım. Zerban’da içmiştim sonuncusunu. Ceplerimi yokladığımı gördü de dayım, şalvarının cebinden tabakasını çıkardı. Bir çırpıda sarıldığı tütünü uzattı. Dede’ye baktım çekinerek. Gözlerini önce bana, peşinden dayımla aramdaki sigaraya dikip gülümsedi,

“Sana zahmet, bana da sar bir dal Ali,” dedi. Dayım elindeki uzattı, ne var ki almadı. Kendisine uzanan eli bana doğru uzattı, ağır ağır yerinden kalktı, masadan kül tablasını alıp bağdaş kurdu yine yerine. Kendisi için sarılıp uzatılan sigarayı aldı oturuşunu düzeltirken. Dayım önce onun, sonra kendisinin sigarasını yaktı. Ardından,

“Dede,” dedi gözlerini kısıp duvarda asılı saza bakarak, “Çok oldu dinlemeyeli, çalmaz mısın?”

Sigarasını küllüğe bıraktı önce, kadehinde kalan rakıyı yudumladı, saza uzandı,

“Niye çalmayayım Ali,” dedi, “Çalarım elbet.”

Biz de rakılarımıza uzandık o sırada. Dayım şişeyi alıp ikinci kadehleri doldururken ayaklandım, teybi kapattım.

Tekneyi kucağına yatırdı, mızrabı dudaklarına götürdü,

“Elin elim, dilin dilimdir Dede Hüdayi,” diyerek telleri titretti önce. Sonra, küllükte tüten sigarasına uzandı. Derin bir nefes çekip küllüğe bastı. Oturuşunu düzeltti, kederli bir uzun hava çalmaya başladı peşinden. Boğazını temizleyip gözlerini yumdu, içli sesiyle, *nazlı yardan da bana bir haber geldi* ile başlayan, sevdiğini yad ellerin almasıyla da beli bükülen bir aşğın yakarışlarını dillendirdi acı acı.

Türküyü bitirince rakısına uzandı kederle.

“Ağzına sağlık Dede,” diyerek kadehini uzattı dayım. Yarısına dek içtiği rakısını yere bıraktı sonra. Kavuna uzandı. Çatalına ağzına götürünce aklına gelmiş gibi durdu birden.

“Dede yav,” dedi, kavunu ağzına attı, ardından ağzını şapırdata şapırtıda, “Sıdkı Baba’nın türküsü vardı hani, nasıldı o? Yolda

dilime takıldı, getiremedim sonunu bir türlü.”

Güzel Dede, bakışlarını dayımdan alıp bana çevirdi bir an, sonra tabakaya uzandı.

“Sıdkı Baba,” dedi tütününü kâğıda sererken, “Pervane yani, esasında şair, büyük şair hem de. Gelgelelim, dünya üzerinde adını sanını bilen kaç insan evladı kalmıştır, bilemem doğrusu. Şiirlerini besteleyenler de olmasaydı, korkarım hepten unutulur, belki bir iki kütüphanenin tozlu raflarından birinde, eski bir kitabın sararmış yapraklarında öylece kalakalırdı,” dedi.

Kâğıdı ıslatıp yapıştırdı, gözlerini kısarak yaktığı sigaradan bir nefes çekti,

“Sözünü ettiğin de yazdıkları arasından en güzeli belki de,” diyerek yerinde doğruldu, gözlerini yumup şiiri okumaya başladı sonra.

*Az mı rah eyledin gurbet elleri
Eğlenme sevdiğim, sultanım tez gel
Bunca muhiplerin yolunu gözler
Allı güneş mah-ı tabanım tez gel*

*Dolaşma gurbeti ey şah-ı cihan
Yakıyor bağrımı ah ile figan
Aldı yüreğimi dert ile hicran
Derdimin dermanı lokmanım tez gel*

*Bize cevreleme ey nesl-i Ali
Koyma yüreğimi derdi melami
Ağlatma Sıdkı'yı Yakup misali
Gözleri Yusuf-u Kenan'ım tez gel*

Parmakları arasındaki sigarayı ağızına götürüp iki derin nefes çekti Dede, sigarayı küllüğe bastı sonra. Öteki elindeki mızrabı yere bıraktı, derken, pençe vurur gibi çalmaya başladı sazını.

Dayım dizime dokunup sardığı tütünü uzattı o sırada. Kadehini kadehime değdirdi, kulağıma eğildi,

Dinle Hasanım, dedi fısıldayarak, “İyi dinle ama.”

Gözlerimi, önce telleri döven parmaklara, sonra da Güzel

Dede'nin kimi zaman gerim gerim gerilen, kimi zamansa gevşeyen kederli yüzüne çevirdim. Çatılı kaşlarını, yumulu gözlerini, ağız kıvılcıklarına ucu oynayan burnunu, türkünün ritmine eşlik edercesine zaman zaman genişleyen, zaman zamansa daralan bıyığını izledim uzun uzun.

Türkünün sonuna doğru, gözlerinin kenarlarındaki nem çoğaldı, iki minik damlaya dönüştü, elmacık kemiklerine doğru aktı derken.

Türkü bitince kıpırdadı Dede, sazını yanındaki mindere bıraktı, benle dayımla göz göze gelmemeye gayret ederek,

“Buz getireyim, sıcak içilmiyor meret,” diye ayaklandı.

“Güzel Dede, “dedim dayıma dönüşte, “Evlendi mi hiç?”

Dayım daha bir sıkı kavradı kolumu, içini çekti,

“Yok, evlendi hiç Hasanım, “dedi yarım yamalak.

Kapıyı yengem açtı.

“Sen uyumadın mı daha,“ dedi dayım içeri girerken.

“Dönmenizi bekledim,“ dedi yengem, uykulu gözlerle bana bakıp, “Yatağını arka odaya yaptım Hasan, rahat edersin.”

“Sağ ol yenge, zahmet etmişsin.”

“Zahmet olmadı Hasan, hadi Allah rahatlık versin,“ diyerek omzuma dokundu, yorgun argın mutfağa yöneldi.

Epey bir zaman sonra kapıyı aralayıp dayım girdi odaya. Gözlerimi tavandaki merteklere dikmiş, Güzel Dede'nin türkü aralarında anlattığı hikâyeleri düşünüyordum. Doğrudum. Elindeki kasetçaları uzattı,

“Tak şunu fişe yeğenim, geliyorum ben,“ dedi, dakikalar sonra, elinde bakır bir tepsiyle döndü.

“Ziyadesiyle içtik,“ dedi eğilirken. Tepsiyi yere bıraktı. Doğrulup kasetçalardaki kaseti geriye sardı. Nice sonra, çalma düğmesine bastı, “Olsun, bugün de böyle olsun,“ diye ekledi bağdaş kurarken.

“Mızrabı vereyim mi oğul,“ dedi kasetçalardaki ses.

“Yok Dede Hüdayi,“ diye yanıtladı, öteki ses.

Bir zaman, tekneyi pençeleyerek teller titredir. Derken, buğulu bir kadın sesi doldurdu odayı.

Dönüp dayıma baktım şaşkınlıkla. Gözlerini bana dikmişti. Elindeki çay bardağını uzatıp benimkine deşirdi, göz kapaklarını

devirdi, ağır ağır başını salladı sonra.

“Bu kaydın sabahı büyük şehre gitti Dede, o koca şehirde bir okula tayin olmuştu, sonra da darbede tutuklandı. Çok yattı,” dedi. Gözlerini kaçırıp “Nice sonra döndüğündeyse sen vardın,” diye ekledi.

İneği kestiler ve piyano evden geldiği gibi gitti. Hiç gelmemiş hatta hiç var olmamış gibi.

Şanslıyım. Kimse bir çiçekten rahatsız olmaz. Ayfer, on yıldan sonra kendisini dölsüz, yarım yamalak koyup hakkın rahmetine kavuşan kocası İsmail'i ve beni yanından hiç ayırmaz. İsmail mezarında değil sanki hâlâ evin içinde bizim yanımızda. Kocasını hayattayken onunla yaptığı her şeyi şimdi bir başına yaptığında, "Sanki İsmail de burada, hissediyorum," der durur. Kahvaltıda patatesli yumurta yapar, kimi akşam peynir helvasını kavurur, İsmail'in hayaletine yüksek sesle "Biliyorum çok seversin," der.

Ben iki yıldır yanındayım, çoğunlukla rahatım. Ayfer, tam ahşap kurdunun pencerenin etrafındaki mavi pervazı kırtlatmasını dinlerken, zevkle yapraklarımı güneşe yatırmışken mesela, rahatımı bozar İsmail'in mezarına beni de götürür. Ayfer'in kolunun altında sağa sola sallanırken saksımdaki yumuşacık toprağı köklerle zor tutarım. Küpelilerim sağa sola sallanır, hırpalanırlar. Beni İsmail'in başucuna ekip orada bıraktığını, nihayet özgür kaldığını hayal ederim bazen.

Ev, köy yolundaki terk edilmiş Alman yetimhanesinin hemen arkasında. Benim pencere yetimhaneye bakıyor. Ayfer o pencereyi hiç sevmez, yetimhane gözüne çarptığı vakitlerde, beni mutfağa, ahıra, bahçeye götürmek için hışımla kucaklar, perdeyi hızla çeker. İsmail ile beş seneyi burada geçirmişler, adamcağız bir gün aniden gidivermiş. İp söküğü gibi gelmiş sonrası... Bizimki ölü adamın başından iki

gün ayrılmamış. Meğer İsmail'in de bir yatalak anasından başkası yokmuş. İsmail'i üçüncü gün alelacele köy mezarlığına gömmüşler. Adamı buraya gömünce Ayfer de köyde kalmış. Aklının bir kısmını nerede, nasıl yitirdiğini bilmiyorum ama İstanbul'da piyano dersleri, Fransızca dersleri alınmış, öğretmen okulundan mezun olduğu sene İsmail ile büyük aşkla evlenmiş, buralara gelmiş. Kimi kimsesi olmadığından her şeyi bana anlatır. Duymadığımı sanıyor. Bazen duyduğumu bilmesini istiyorum, belki dinleyeni var diye daha mutlu olabilir. Daha mutlu olursa da beni pencerenin önünde rahat bırakır, böylece tüm gün sessizliği dinleyebilirim.

Mayıs başlarıydı, tomurcuklar atmıştım. Telefonlar edildi, ayarlamalar yapıldı. Yaklaşık bir ay süren telaşeden sonra geldi o kocaman, siyah şey. Ayfer, taşıyanlar gittikten sonra basmıştı çığlığı, "Benim güzel piyanom!" Ne işe yarardı, neyin nesiydi bilmem ama Ayfer'in çok mutlu olduğunu yüzünde çok nadir gördüğüm gülümsemelerden anlayabiliyordum. Koca şeyi kapıdan sokamadı. Havalar iyice güzelleşmişti. Piyanoyu sundurmadaki kameriyenin altına yerleştirdi son çare, tüm gün çalmaya başladı. Ağaçlara, ortancalara, kuşlara, bana çalıyormuş, gözlerini heyecanla büyüterek öyle diyordu. Bazen toprağımı havalandırıyordu, tomurcuklarımı seviyordu, daha da bana ilişmiyordu. Ayfer'de bir sevinç, benim de keyfim yerindeydi. Piyano güzel şeymiş, diye düşünmeye başlamıştım. Kurt kırtlayıp pervazı içten boşalttıkça pencerenin önünde geceyi, gündüzü, güneşi, ayı bir başıma keyifle izliyordum. Ayfer yerinde duramıyordu. Onu hiç böyle görmemiştim. Keçeleşmiş, püsküle dönmüş saçlarını uzun vakitten sonra ilk kez taramıştı. Sabaha karşı dörtten, beşten önce söndürmediği lamba o sıralar gece yarısı olmadan sönüyordu. Gözlerinin altındaki mor halkalar pembeye dönüvermişti birkaç günde. Yağlanmış yelek kenara atılmış, yerine çelik örme, kenarları nakışlı siyah, baharlık bir hırka gelmişti. Öyle güzel çalıyordu ki! "Mozart 23. Konçerto bu!" dedikten sonra her bitirişinde, "Alıp götürüyor beni," diye ekliyor, baştan başlıyordu. Beni de alıp götürüyordu piyanonun sesi. Köklerim gıdıklanıyor, yapraklarım geriliyor, tomurcuklarım patlayacak oluyordu vakitsiz. Piyano geldikten sonra İsmail de mezarında rahat etti. Ayfer, mezarlığa eski sıklıkla gitmez olmuştu. Adamın adı çok geçmez oldu, İsmail gerçek bir hayalete dönüştü. Beni pencerenin önünden pi-

yanonun üzerine aldı, orada Ayfer'in çalmasını bekler olmuştum.

Yan komşu Ayşe teyzenin yeni doğum yapmış ineğinin hastalandığını duyduğu gün başladı sonumuz. İki gün önce buzağlamış hayvanın sütü gelmemiş, buzağı da emmeyince memeleri davul olan hayvanı süt sıtması tutmuştu. Bunu duyan Ayfer dayanamamış, Ayşe teyzeye gidip klasik müziğin iyi geleceğini anlatmış, kadını zorla ikna etmişti. Ayfer'den kurtulamayacağını anlayan kadın, "Peki kızım," diyerek kabul etmişti teklifi. İnek sonra geldi. Ben, pencere, kurtçuk, Ayfer, piyano ve mezarında huzur içinde uyuyan İsmail Bey, günlerimizi sakin geçirirken inek geldi ve... Sonumuz oldu. Esasında Ayfer ineği hayatımıza zorla soktu. Ayfer piyanoyu Ayşe teyzenin ahırına götüremeyeceğini söyledi, ineği sundurmayaya getirdi. Ayfer, o gün daha bir özenliydi. Dizlerinin altında siyah bir etek giymişti. Saçları topuzdu. Kameriyenin altında sağa sola bakınan ineğin acısı yüzünden belli oluyordu. Şalvarını göğsünün altına çekmiş Ayşe teyze, oflayarak bir ineğe bir benim üzerinde durduğum piyanoya bakıyordu. Ayfer Mozart'ın konçertosunu çaldıkça coşuyor, parmaklarını gererek tuşlarda gezdiriyor, kafasını melodiye göre sağa sola sallayıp gözlerini büyütüp küçültüyordu. Önündeki kovayı bacaklarının arasına almış Ayşe teyze ineğin memelerine masaj yapmaya çalışıyor, kadıncağız memelerine elledikçe hayvan acı acı mölüyor, ineğin sesi Mozart'ı bastırıyordu. Ayşe teyze huzursuzlanıyor ama sabırla susuyor, Ayfer de kadın ses etmedikçe bitirmek bilmiyordu. Ayfer, bir konseri sonlandırırımıştıcasına son notaya da bastıktan sonra heyecanla Ayşe teyzeye baktı. İnekten tek damla süt gelmediği gibi hayvan ayakta zor durmaya başlamıştı. "Sağol kızım," dedi kadın. Bacakları titreyen hayvanı avludan beri ahırlarına götürürken başını sağa sola sallıyordu. Ayfer çok mutluydu, müziğin işe yarayacağından emin, övünçle bana döndü, "Bak gör, gece ineğin sütü gelecek. Sıtması da bitiverecek," dedi.

Ertesi sabah eve hava girsin diye pencereyi açtı. Ayfer beni sevdiğim camın önüne koyarken donakaldı. Ayşe teyze, ineğin kellesini yüzüyordu. Hayretler içinde ineğin kellesine bakan Ayfer'i fark eden Ayşe teyze, olan biteni bir çırpıda anlattı. Hayvan doğum yaptığında yavrunun zarı içinde kalmış, kimse de fark etmemiş. Baytara götürmeye gerek duymamışlar. Gece aniden can çekiş-

meye başlayan inek mundar olmasın diye bir solukta kesivermişler inegi. Ayfer camın önündeki sedire yığıldı kaldı. İsmail'in adını da ne zamandan sonra o gün ağzına aldı. Beni, aylardan sonra ilk kez aldı, İsmail'in mezarına götürdü. Mezarın başında ağladı, sonra eve döndük. Önce piyanoya hiç ellemedi, birkaç gün sundurmada piyano yokmuş gibi davrandı. Ne zaman ki Ayşe teyze Ayfer'in Mozart dinlettiği inekten bir tabak etli pilav getirdi, o oldu. Köyden tuttuğu birkaç adama piyanoyu yetimhanenin bahçesine bırakmalarını söyledi. Piyanonun avludan eller üzerinde süzülüşünü hüzünle izledim, onu son görüşüm olduğunu biliyordum.

Yine eski, sıkıcı günlerimize döndük. İsmail Bey de huzurunu yeniden kaybetti. İki güne bir mezara gitmeye başladık. Yıkanmaktan incemiş yelek yeniden penye pijamanın üzerine yer etti. Siyah hırka ahşap bavula kaldırıldı. Kurtçuk yiyeceğini yemiş olmalı ki onun da sesi kesildi. Mavi pervazlı pencere yetimhaneyi gördüğünden Ayfer beni bir daha o sevdiğim camın önüne hiç koymadı. Artık piyanoyu hiç hatırlamıyoruz. İkimiz de. Bazen 23. *Konçerto*'yu anımsıyor gibi oluyorum, köklerim gıdıklanıyor.

Onur Dizdar
Fotoğraf

Benim Güzel Llewyn Davis'im Bülent Çallı

Beyoğlu'nda, Taksim'de, Tünel'de ve İstiklal Caddesi'nde 1990'dan 2007'ye kadar hüküm sürdüm. Dönem dönem okulum, işyerim ve evim bu bölgenin merkez olduğu bir dairenin içinde yer aldı. Bu süreçte muhitin değişimlerine tanık oldum. Mesela, İstiklal Caddesi'nin trafiğe açık olduğu dönemleri ve trafiğe kapatıldığı gün yapılan törenleri hatırlıyorum. Doksanların ortalarına dek, İstiklal Caddesi'nin kalabalığı Galatasaray Lisesi'nin önüne kadardı. Caddede volta atanlar, sanki önlerinde daha ileri gitmelerini engelleyen görünmez bir duvar varmış gibi, Yapı Kredi binasının daha ötesine geçmezler ve o noktada bir "U" harfi çizerek geri dönerlerdi. Caddenin Tünel'e kadar inen o aşağı kısmında fazla bir şey de yoktu zaten. Tünel'de, Tophane'de; küçük iş yerleri, izbe müzik stüdyoları, ara sokaklarında ortalama insanın pek uğramak istemeyeceği kötü şöhretli pavyonlar ve 2000'li yılların ikinci döneminde altın çağını yaşayacak meşhur Asma-limescit mahallesinde ekseriyetle ayakkabı atölyeleri vardı. O yıllarda Beyoğlu, köhne, kirli, eski ve ne yalan söyleyelim biraz da tehlikeliydi ama bizimdi ve bu yüzden çok güzeldi.

Joel ve Ethan Coen kardeşler tarafından yazılıp yönetilen 2013 tarihli *Inside Llewyn Davis* adlı film, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra "New York'un Beyoğlu'su" kimliğine bürünmüş Greenwich Village mahallesinde geçiyor. Film, Greenwich Village'in altmışlı yıllardaki hâllerini anlatsa da bu muhit on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren New York'ta sanat çevrelerinin toplandığı bir buluşma

noktasına dönüşmüştü bile. 1880'de faaliyete giren Hotel Albert ve 1924'te perdelerini açan Cherry Lane tiyatrosu, 1938 yılında açılan ünlü gece kulübü Cafe Society, savaş sonrasında filizlenen Beat Kuşağı hareketi ve ellilerin sonuna denk gelen "Folk Music Revival" dönemi, zaman içinde, pek çok sanatçıyı bu bölgeye çekti Robert Louis Stevenson, Mark Twain, Walt Whitman, Anais Nin, Thomas Wolfe, Salvador Dalí, Jackson Pollock, Andy Warhol, Isadora Duncan, William Faulkner, Marcel Duchamp, Allen Ginsberg, Jack Kerouac, Joan Baez ve Bob Dylan gibi isimler bu kronoloji içinde Greenwich Village'in müdavimleri oldular. Filmin odaklandığı 1961 New York'unda, Beat'ler ve Folkie'ler, Greenwich Village mahallesinde aynı sokakları paylaşıyor (McDougal ve Bleecker Caddeleri) ve aynı kafelerde takılıyorlardı. En mühimleri arasında Gerde's Folk City, The Bitter End, Cafe Au Go Go, Cafe Wha?, The Gaslight Cafe ve The Bottom Line sayabileceğimiz bu kafelerde müzik ve şiiri de kapsayan pek çok faaliyet gerçekleştiriliyordu. Herkesin bildiği Bob Dylan'ın dışında Jimi Hendrix, Peter Paul and Mary, Simon & Garfunkel, Joan Baez, The Clancy Brothers and Tommy Makem, The Velvet Underground, Richie Havens, Tom Paxton ve Joni Mitchell gibi dünyaca ünlü müzisyenler, şöhretin tuhaf karşılandığı ve dahi münasebetsizlik olarak kabul edildiği bu diyarda en mütevazı hâllerıyla sahne aldılar.

Benim yaşadığım Beyoğlu'nda da güzel sinemalar, sessiz kitabeveleri, kuytu kafeler ve geceleri epey gürültü çıkaran rock barlar vardı. Bu mekânlara uğradığınızda muhakkak tanınmış bir yazara, sevdiğiniz bir oyuncuya ya da bilinen bir müzisyene denk gelebilirdiniz. Ferhan Şensoy'u Halep pasajına girerken, Halil Ergün'ü bir kafede otururken, Nejat Yavaşoğulları'nı elinde gitarıyla İstiklal Caddesi'nde yürürken ve Mehmet Güreli'yi dükkânında, tezgâhın arkasında görmek şaşırtıcı bir karşılaşma olmazdı. Onları şahsen tanımasak da, göz göze gelirse eğer, basit bir baş selamı ya da bir gülümsemeyle bu karşılaşmayı kutlardık ve hepsi bu olurdu. Ya o sıralarda genç insanlar olan bizler, onları başka türlü anladığımızı emin olduğumuzdan, sevdiğimiz bu sanatçıların omuzlarına ünlü olmanın gereksiz yükünü bindirmek istemezdik ya da bu sanatçılar, tıpkı New York'un Greenwich'inde olduğu gibi İstiklal Caddesi'ne çıktıklarında bu şöhretten zaten muaftılar. Hangisiydi, şimdi hatır-

lamıyorum.

Filmdeki ana karakter, müzisyen Llewyn Davis için Greenwich'te iyi tanınan müzisyen Dave Van Ronk'tan esinlenilmiş. Davis'in filmde söylediği şarkılar, tipi, kıyafeti tutuyor ama karakteri için aynı şeyi söylemek mümkün değil. Dave Van Ronk, yumuşak huylu, iyi kalpli, herkes tarafından sevilen, düzgün bir adammış. Filmdeki Llewyn Davis ise biraz hayta. Coen kardeşler, dik kafalılıkla bezeli idealistliği ve çaresizliğinden beslenen fırsatçılığı ile "kötü" diyemsek de "onaylanmayan ve ayıplanan" bir karakter ortaya çıkarmışlar. Aslına bakarsanız, bu karakter biyografilerde anlatıldığı kadarıyla Bob Dylan'a daha çok benziyor. Bob Dylan da New York'a ilk geldiğinde, tıpkı Llewyn Davis gibi evsizdi ve bir gece orada bir gece burada, kanepelerde ve kimi zaman halının üzerinde uyuyordu. Bir iki hırsızlık vakasıyla (arkadaşının plak koleksiyonundan birkaç plak çalmıştı ve başka şarkıcıların repertuarlarından şarkı...) ve şöhret basamaklarını tırmanırken çevresindeki insanları kullanmakla suçlanmıştı. Dylan'ın da henüz o kadar ünlü değilken gerçekleştirdiği birkaç otostop yolculuğu var. (Filmde Llewyn Davis ve yol arkadaşlarının mola verdiği benzincideki sahneler Bob Dylan'ın *The Bootleg Series Vol. 7: No Direction Home* albümünün kapak fotoğrafını andırıyor.) Llewyn Davis'i Chicago'da bir denemeye tabi tutan kulüp sahibi Bud Grossman ise Dylan'ın da menajeriğini yapmış olan Albert Grossman'ın ta kendisi.

Doksanlı yıllarda benim de bir müzik grubum vardı. Kendimize *New Jackets* (Yeni Ceketler) adını koymuştuk ve müzik yapmaya uğraşıyorduk. Yılmaz, Tünel'de bir müzik stüdyosunda çalışıyordu. İş gece yarısı gibi biterdi. Osman, Hakan ve ben, akşam saatlerinde stüdyoda Yılmaz'la buluşur, prova yapan son grubun çıkmasını sabırsızlıkla beklerdik. Tersine çalışan bir Külkedisi masalı gibi gece yarısından sonra stüdyo bizim olurdu ve üçe dörde kadar çalışırdık. Stüdyonun üstünde yaşayanlar bizimle aynı masalı paylaşmazlardı elbette ve provalarımız yaptığımız gürültüden dolayı genelde polis müdahalesiyle sona ererdi. Sabaha karşı stüdyodan çıkıp labirente benzeyen karanlık sokaklardan geçerek Yılmaz'ın Tarlabası'ndaki köhne bir apartmandaki evine giderdik. Apartmandaki her katta kendine göre şöhreti olan başka bir karakter yaşıyordu: İlk katta tatlı bir hayat kadını, ikinci katta hoş bir pezevenk,

üçüncü katta sessiz bir trans ve dördüncü katta ise söylentilere göre tam bir psikopat! Merdivenlerin ışığı yanmazdı. Yarasalar gibi karanlıkta yolumuzu bulmaya çalışırken her kimse o psikopat, onun katından geçerken çıt çıkarmazdık. Yılmaz, o dairede sadece kışın oturdu galiba ya da daire, yaz kış, soğuk ve ıslaktı çünkü hep üşürdük. Yorganlara sarılıp ısınmaya çalışırken daima müzik hakkında konuşurduk. Sonunda biz, tatlı hayallerle uykuya dalarken gün de ağarmış olurdu. Ve bir keresinde yine stüdyodan çıkmış İstiklal'de yürürken birileri bizi sebepsiz yere Galatasaray'a kadar kovalamıştı. Belki de stüdyonun üstünde yaşayan komşularımızdı.

Greenwich Village'in altmışlardaki havasının ve karakterlerinin bire bir yansıtılmasına ve o dönemin önemli figürleri Dave Van Ronk ve Bob Dylan'a yaslanan bir ana kahramana rağmen Coen Kardeşler bir belgesel değil, kendine has ve orijinal bir hikâyeye sahip bir film çekmişler. Coen Kardeşler'in takıntılı teması Ulysses, filmdeki hikâyede yine kendini gösteriyor ama ben Llewyn Davis adlı karakteri Don Kişot'a daha çok benzetiyorum. İdeallerine ve değerlerine bir zırh gibi sarılan bu melankolik karakter gizemli bir döngü içinde (folk şarkılarında ilk ve son kıta sıklıkla aynıdır, şarkı başladığı gibi biter) kendi yel değirmenlerine karşı umutsuz bir mücadeleye kalkışıyor. Filmde Llewyn Davis'in Chicago'daki kulüp-te Bud Grossman tarafından denendiği gibi biz de Beyoğlu'nda, sahne almak istediğimiz bir kafede bir denemeye çıkmıştık. Bir öğleden sonra, bir iki şarkı çaldık ve mekânın sahibi, tamam çocuklar, ben sizi arayacağım, diyerek bizi uğurladı. Filmde Llewyn Davis cevabını hemen almıştı, biz yirmi üç yıldır bekliyoruz.

Dün bu saatlerde hava daha sıcak, gökyüzü bulutsuzdu. Şimdi öyle değil; bir kubbenin içini bulutlarla bezeme fikri belki de çok daha evvel mülhem olmalıydı. Kayığa son anda yetişip kıç üstüne, serdümenin yanına oturmak zorunda kaldım. Kenti ikiye bölen nehri tıklım tıkış, tıngır mıngır geçerken, hepimiz belki Signa Vadisi'ndeki, belki de Calci Platosu'ndaki, olmadı Pisa Ovası'ndaki yahut son ihtimal Ligurya kıyısındaki gül bahçelerine dokunmuş bir karayelin mevsime yakışır hafifliğine sarındık. İskeleye vardığımızda, mini kot etekli, askılı bluzlu, pembe boyalı elleriyle sarı sırt çantasının askılarından kavramış, tıknaz, ciddi, boynundaki gümüş zincir iri göğüslerinin derinliğinde kaybolmuş, kıvrıkcık bir melez, yuvarlak gözlüklerini aralayıp yukarı doğru bakarak "Obrigada!" dedi. Bir taç yaprak sürüsü başımızın üzerinden uçuyor, bir burgaca rastlayıp havada daire çiziyor ama sonra kendilerini uçmaya kâbil kılan şeyden mahrum kalınca süzülerek suyun yüzeyine konuyordu. İç çekerek, gülümsedim. Kayıkçı da bana eşlik etti, elini uzatıp inmemeye yardım etti.

Yosun tutmuş taş merdivenlerden kordona çıkıp yürümeye başladım. Badem çiçeklerinden dağılan taç yaprakların zarafetinden gözlerimi alamıyordum. Şehrin amansız bir uykusuzluk hastalığına yakalandığını, uykusuz geçecek koca bir asrın ilk çeyreğinde duruma alışıp vakitlerini daha verimli kullanacakları yeni bir yaşama disiplini geliştirdiklerini, bilimde çağın önüne geçtiklerini, bir yandan da gelmiş geçmiş en rahat yatakların, hâlâşına yastıkların bu kentte üretildiği-

ni fakat bir türlü uykusuzluğa çare bulamadıklarını, hakkın batıla karıştığı, hurafelerin ayet sayıldığı bir çağda, önce kuş tüyünden yastık yapmanın yasaklandığını, sonra kanatlı hayvanların kafeslerinden serbest bırakılıp kutsal sayıldığını ve sonunda bir gün şehrin tüm sakinlerinin yastıklarını alıp kordona geldiklerini ve kıyıda yan yana dizilip yastıkların içlerindeki tüyleri denize boşalttıklarını düşündüm. Kanat bu, uçmak ister. Duvarın üzerine çıkıp oturdum. Saçlarımı geriye doğru attım. Esintiyle gelen gül kokusu çıplak omuzlarıma dokunsun istedim. Ayaklarımı nehre doğru sarkıttım. Bir şehri sıradan bir turist gibi gezmek bana asla çekici gelmedi. Ünü su götürmez eserler arasında, herkesin kullandığı rotalar üzerinde koşuşturup durarak ne yapacağım. Hem görmek nedir tek başına! Görünmek, göstermek... nedir? Oysa işte burada oturup tanıtım bültenlerinde, şehir rehberlerinde bulunamayacak, sadece bu vakte ve bu tecrübeye mahsus bir ayrıntının parçası olmak... eşsiz. Bu çağın kalanından işte böyle, endüstriyel olandan kaçmakla geçeceğim. İlk defa bulunduğum kentlerde bile oralıymışım gibi, bir ara sokaktaki, ışığıyla, taşıyla, cilveli bir mekâna girip, zamanla kalabalıklaşmış çerçevelerin bulunduğu duvara yakın, ahşap masaya oturup şarabımı içeceğim. Şıkır şıkır ve pırl pırl olmasın; gecenin birinde ansızın, tak tak kapıyı çalacak, kahveler demlenip sabaha dek holdeki mermer masada oturulacak ya da balkonda ayakları korkuluklara dayayıp gün doğumuna dek sohbet edilecek, kahkahadan, ağlamalardan, hiddetle geceye savrulan küfürlerden rahatsız olan komşular pencereye çıkıp bağırdıklarında, “Ne var, dünya bir gün mü sanıyorsunuz?” diye hadlerini bildirecek bir komşunun gelme ihtimali olan misafir evlerinde kalacağım. Bir şekilde hakiki olanı bulup onu yaşayacağım. Sahi, görmek nedir tek başına? Yeterince sahici midir? Uzaklarda, nehrin karşısındaki kiliselerden birinin çanı bir sefer vurdu. Bir başkası şimdi, yine karşı yakada. Sırayla, uzaklaşarak, tek sefer. Gözlerimi kapadım. Yine kıyıya yakın bir başkası. Bir kilisenin çanları vakit gelmek üzere olmasına rağmen kıpırtısız duruyorlar. Tavana resmedilmiş melekler, azizler birbirleriyle konuşuyorlar, iddiaya giriyorlar, kavga ediyorlar. Yine geç kalacak bizimki! Hayır yine son anda yetişecek. Merdivenleri üçer beşer çıkarken düşüp bir yerini kırmazsa tabii... Bence yine bahis oynuyor. Hayır, hayır asla görmedik onu bahis oynarken. Evet, gör-

medik. Bence bir ağacın altında uyuyakaldı. Hayır, ne münasebet, bana kalırsa Ponte Vecchio dükkanlarında lafa daldı. Köprüde koşu koşu, insanlara çarpa çarpa buraya geliyor. Vakit tamam. Olacak iş değil. Zaten küçük bir kilise burası. Yapması gereken bir tek çanı çalmak. Bunu bile unutuyor. Kafası çok dağınık bu ara. Hep. Ve kilisenin kapısı aralandı. Günişığı içeri doldu. Peder Demetrio, Araf lahdinin altından kan ter içinde, cübbesinin eteklerini toplamış koşuturarak geçti. Nefes nefese merdivenleri çıkarken bir yandan da meleklerin çık cıklamalarına, tamam tamam biliyorum geç kaldım, der gibi elini sallayarak cevap veriyordu. İpe asılmasıyla birlikte çanlar sallanmaya başladı ve ses nehir boyunca yankılandı. Ve işte bir tane daha, sanırım bu dalgın pederin kilisesinden de uzakta. Daha yakın bir tane. Daha da yakın. Yakınca. Yanımda. Saat altı buçuk.

Kordondan ayrılıp şehrin kuzey yakasına girilen geçitlerin şaşasız birinden geçip yürümeye başlıyorum. Ne olursa olsun Davud Heykeli'ni görmek istiyordum. Vasari, Michelangelo'nun Davud heykelini gören bir kimsenin gelmiş geçmiş hiçbir heykeltıraşın hiçbir eserini görmeye ihtiyacı yoktur, diye yazmış. Bir daha görmeye ihtiyacı yoktur dememiş. Evet, bu kaçınıcı olacak bilmiyorum. Bu şehirdeki ilk yazım değil. Daha önce doktora için gelip üç yıl kalmıştım. San Marco Meydanı'ndan Boboli Bahçeleri'ne dek her yeri bilirim. Yolu bu kentten geçen herkesin iradesizce parçası olduğu bir şey vardır. En basit duvar ustası bile Da Vinci'nin öğrencisidir. Gelenek öğretir. Dar sokaklardan ve küçük meydanlardan geçerek, şehrin bütün hipotenüslerinin üzerinde yürüyerek kapanmasına az bir süre kala Galleria dell'Accademia'ya varıyorum. Bilet almalıyım. Sarı sırt çantamın askısından tek kolumu çıkarıp önüme çeviriyorum. Ön gözü açık. Cüzdanim yok. Durmuyorum. Sanki müzeye gelmemişim sadece önünden geçiyormuşum gibi yürüyüp bulduğum ilk sokağa giriyorum. İçimde kocaman bir boşluk. Bir köşeye çöküp ağlayacağım. Derken onu görüyorum. Gözünün ucuyla beni fark edince irkilip "Uranîa..." diyor. İsmimi bu genç adamın dilinden duymayı beklemiyordum. İstemsizce, acelesiz, ona doğru yürüyorum. Kıpırdamıyor. On yedi on sekiz yaşlarında, yaşına göre yapılı, yakışıklı bir oğlan. Yüzü bana tanıdık geliyor. Belki de hikâyesini yüzünde taşıyor. Kötü. Âşinalık bilinmez kılar. Arka cebinden bir sa-

panın sarktığı kot pantolonu kirden sararmış. Bakışları bir tuhaf. Bu karşılaşmayı ikimizin de açıklayamayacak olmasına güveniyor sanki. Omuzlarının genişliğini ortaya çıkaran bol bir t-shirt var üzerinde. Bordo. Turuncu, yatay, ince çizgiler ve delikler. Kıvrıkcık saçları kullaklarını örtmüştü. İyice yaklaşıyorum. Adımı nereden biliyorsun diye sormadan, “Ben Davide,” diyor. Susuyorum. Bu sefer, “Neyin var senin,” diye soruyor. “Sanırım cüzdanımı çaldırdım,” diyorum. “Bu iyi bir şey.” Bu hadsiz cevabından mı, şu an benim sahip olamadığım bir güvenle karşımda dimdik durduğu için mi, yoksa ondan etkilenmediğimi kendimden saklayabileyim diye mi bilmiyorum, tokadı yapıştıyorum yüzüne. Dönüp arkamı gidiyorum. Birkaç adım sonra o da durmuyor, peşimden geliyor.

“Hayır, ben böyle iyiyim,” diyor. Oysa buradan bakınca arkasında kalan her şeyi eğreti gösteriyor. Oturduğum pastanenin önündeki boşluğu, içlerine bonzailer dikili uzun, alçak, siyah, metal saksılarla çevirip meydandan ayırmışlar. İki saksının arasına bıraktıkları bir metrelik boşluğa denk gelen masamın önünde iki adım sağa, sonra üç adım sola, ardından tekrar bir adım sağa yürüyüp, sonra yeniden tam önümde durup parmak uçlarını birleştirdiği o koca ellerini aşağı yukarı sallayarak anlattığı şeyi nasıl olup da anlamadığımı soruyor. Gözlerine dolmuş semavi ormanların ışıltısı gözümü alıyor. İyi gibi duruyor gerçekten de, inanıyorum. Anlıyorum da tabii ki, sadece şüphe ediyorum.

Sahip olmak bu kadar önemliymiş? Benim dediğim nereden benim oluyormuş? “Ben niye benim de sen değilim,” diye soruyor. Lafa bak. Ben niye kendimmışim de o değilmişim? Emin olacaktım, sadece bir başkasıyla bölüştüğüm benimmiş. Bir hırsız prens için afili sözler. Defalarca yeniden anlatıyor. Ben öylece bakıyorum yüzüne. Aynı kelimelerle beşinci defa anlatacak. Sanki asla sinirlenmeyecek gibi. Sinirimi bozuyor. Yan masadaki ihtiyar kadın, bunlar ne konuşuyorlar böyle, der gibi bakıyor. Korku dolu gözlerini yakalayabilecekmişim gibi olunca öte tarafa çeviriyor. Seni ne kızdırır diye soruyorum. Duraksıyor. “Zekamla alay edilmesi,” diyor. İddialı. Sinirli bir kahkaha atıyorum. Sahiden mi? Ben kızmıyorum. Onun yerine şöyle diyorum bak, beni mi kandırmaya çalışıyorsun? Bunu yapabileceğine sahiden inanıyor musun? Bak dostum, ben Rio’da doğdum. Burada çocuklardan sakladıkları

şeylerin hepsini sekizimize bastığımızda çoktan öğrenmiş oluruz, orada herkes masumdur çünkü herkes daha büyük bir günahın mazlumudur, çocuklar sokaklarda futbol oynarlar, patlak topraklar, toprak oynanmayacak hâlde gelince dev hamam böcekleriyle, sek sek çizgileri sırf turuncu olsun diye kayalarla tuğla duvarları yıkarlar, köpek kovaladığında kediler gibi ağaca tırmanır ama yine de ağacın tepesinde ağlarlar, bugün ölemem henüz bakireyim, diye ve bu köpek beni öldürürse eve gidince annem beni mahveder, diye ama asla ağlayarak evlerine koşmazlar, yeteri kadar ağlayıp sakinleşir, öyle giderler. Gözlerinde şefkatle nemlenmiş birer çiçek açıyor. Hemen arkasından geçen çingenenin kucağından pembe bir gül alıyor, bana uzatıyor. Ben de kokusunu içime çekiyorum sonra nihayet yan masaya dönüp ihtiyara uzatıyorum. Biliyorum... diyorum. Deliyle deli olmuyor. Mahcup, kabul ediyor. Yeniden Davide'ye döndüğümde gülüşünün şaşkınlıkla gölgelendiğini görüyorum. Ne bakıyorsun öyle, her şey herkesindir. Elini uzatıyor. Hesabı bırakıp kalkıyorum. Pembe tırnak boyalı ince parmaklarım onun koca ellerinin içinde daha küçük görünüyor. Saksıların arasından geçip yürümeye başlıyoruz. Daha on adım atmadan Uffizi'ye girmeyi bekleyen kalabalığın içinde kalıyoruz. Sıra müzenin bulunduğu sokaktan taşıp meydana ulaşmış. "İçeride," diyor, "Kendini bulacaksın. Güzelliği anlamaya başladığında, bazen sandığından daha güzel bir şey bulursun ve bu çok nadiren olur. Buna inci teorisi diyoruz."

Siz kim, sen ve hırsızlar çetesi mi?

Omuz silkiyor. Sol elinin işaret ve yüzük parmaklarını ağzına götürüp ısıklık çalıyor. Küçük bir çocuk elinde cüzdanimla koşarak bize doğru geliyor. Cüzdanimı alıyorum. Uzatmıyorum. "Sen gelmeyecek misin?" diye soruyorum. "Ben kapıdan giremem," diyor, "Hoş olmaz."

Tutamıyorum kendimi, bir tokat daha, hayır, gülüşüyor. Sonra ansızın belirsizleşiyor gülümsemesi. Yaklaşık dudaklarımdan öpüyor. Öyle duru, öyle hakiki bir öpücük ki bu andan sonra, bir genç kıza ayak uçlarına dek titretmiş, kuş gibi atan kalbini durdurmuş, dünyaya geldiği için Tanrı'ya şükrettirmiş, zevkten ölmesin diye bildiği bütün azizler için dua ettirmiş hiçbir dudağa değmem de olur. Gözlerim kapalı. "Beni nerede bulacağını biliyorsun," diyor. Sonra arkasını dönüp kalabalığa doğru yürüyor. Bir süre ar-

dından bakıyorum. Gözden yitirmemeye çalışıyorum. Önümdekiler ilerleyip de ben hareketsiz kalınca uyarıyorlar. Kimseye çarpmadığımdan emin olarak birkaç adım atıyorum ben de. Tekrar döndüğümde onu göremiyorum. Fakat dünyada onunla olmanın hissi hâlâ benimle.

***Citizen Kane* (1941), Orson Welles**

1940'lı yılların başında büyük bir medya patronunun hayat hikâyesini tek bir kelimeyle başlatmak, üstelik sonundan, Welles'ten başka kimin aklına gelebilirdi ki. Gelse bile bu cüreti başkası kolay kolay gösteremezdi. "Rosebud", kızıağının ismi, -sinema tarihinin ilk keyif kaçırıcı detayı- tek bir kelime olabilir ancak bazen öyle güçlüdür ki kelimeler, tek başlarına bir ömrü hatırlatmaya yeterler. Bugün *Citizen Kane*'i övmek tedavülden kalkmış olabilir ancak bu onun büyüklüğünü sadece artırır.

Rashôman (1950), Akira Kurosawa
Hatırlamanın kaç yolu vardır, bilen var mı? Kurosawa'nın bu filmdeki yanıtı dört. Haydut/zanlı, gelin/kurban, samurayın hayaleti/maktül, ormancı/tanık. Bu edebi filmin kökleri William Shakespeare'e kadar gidiyor. Ya da şöyle diyebiliriz insan ruhunun derinliklerine. Zaten oraya da William Shakespeare'e uğramadan gidilmiyor. Hafızanın seçiciliği, özneliği harika anlatılıyor bu başyapıtta. Sinema tarihinde kendinden sonrakileri en çok etkileyen filmlerden biri olduğu aşikâr. Bu filmi izledikten sonra en az üç farklı açıdan dinlediğim hikâyelerin gerçekliğine her zaman şüpheyle baktım.

Wild Strawberries (1958), Ingmar Bergman
Bana kalırsa çocukluk bir cehennemdir. Bunun ebeveynlerin kusurlu davranışları ya da etrafın o zamanki hâliyle bir ilgisi yok. Karakterimizi en çok etkileyen olayları yaşadığımız bir dönem olduğundan kalan hayatımız boyunca çocuklukta yaşadıklarımızın kefareтини öderiz. Öldükten sonra nereye gideceğimizi bilmiyorum, kimse bilmiyor, ama geldiğimiz yerin cennet olmadığını biliyorum. Freud ya da Jung film çekseydi sanırım eserleri Ingmar Bergman'ın çektiklerinden çok da farklı olmazdı. Özellikle bu filmi tam bir sağaltım niyetine izlenebilir. Rüya sahnesiyle açılır ve dileyen o rüyanın hiç bitmediğini varsayarak izlemeye devam edebilir. Filmin eksenini oluşturan yolculuk öyle güzel kurgulanmıştır ki insanın içini acıtır. Ve biliyoruz ki ya da öyle olduğunu düşünmek istiyoruz, umutla ve iç huzurla sonlanan bütün hatıralar başlangıçta acıdır.

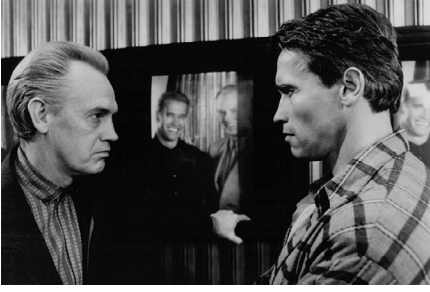
8 1/2 (1963), Federico Fellini

Fellini bana geçmişin, yani hatırladıklarımızın bir festival olabileceğini gösterdi. Zihnimizde oynattığımız bir sirk; harikalar, mucizeler, hayal kırıklıkları ve bolca aşkla dolu karmaşa. İster yönetmenin alter egosu olsun ister olmasın başkarakterin film boyunca başa çıkmaya çalıştıklarını izlemek öyle eğlenceli ki. Temel bir olay örgüsü olmadan da harika hikâyeler anlatılabileceğinin en güzel örneklerinden biri. Ayrıca hatırlamaya dair en gerçekçi denemelerden de biri. Çünkü nasıl işlediğini hâlâ bilmediğimiz, belki hiç öğrenemeyeceğimiz zihnimizin Alman yapımı bir makineden ziyade İtalyan işi bir lunapark gibi çalıştığına her geçen gün daha fazla inanıyorum.

Blade Runner (1982), Ridley Scott

Hafızanın sadece insanlara özgü olduğu sıklıkla düşülen bir yanılgıdır. Doğanın geri kalanı hakkında bilebileceklerimiz kendi aklımızla sınırlı ve bu önemli bir sınır. Sevdiğim bir yazarın tespit ettiği gibi sineklerin aklından geçeni asla bilemeyeceğiz. İnsansı robotların da. Rüyalarında elektrikli koyun görüp görmediklerini belki hiç bilemeyeceğiz ama bu onlarla ilgili unutulmaz filmler çekmeye engel değil. Ridley Scott kendisinininki gibi yaratıcı başka bir zihnin öyküsünden uyarladığı bu filmde hafızanın imal edilip edilemeyeceğini anlamaya çalışıyor. Edilirse ne olur izliyoruz. Ana karakterleri robot olan bir filmin böylesine dokunaklı olmasından öğrenilecek çok şey var. Filmin her karesine sinmiş en önemli soru izlerken zihnimizde dolanıp duruyor, insanı makinelerden ve üretilmiş diğer şeylerden ayıran hafıza mıdır?

Total Recall (1990), Paul Verhoeven
Bir insanı iyi ya da kötü yapan nedir? Yaşadıkları olabilir mi? Ezelden beri tartışılmış bir konudur ve herkesin kendine göre bir görüşü var. Bu film de öyle. Hafızası değiştirilmiş ancak bunun farkında olmayan, çalışkan, güçlü ve sınırlarını tam olarak kendisinin de bilmediği yetenekleriyle sıradan bir adamın gerçekte kim olduğunu keşif öyküsü. Geçmişini kurcaladıkça hoşuna gitmeyen gerçeklerle karşılaşılıyor ve bir tercih yapıyor. Peki bu tercihi yapan kim? Hafızası değiştirilmeden önceki adam mı, yolculuğu boyunca yaşadıklarıyla yeni bir hafızaya kavuşan ve belki özünü reddetme noktasına gelen adam mı? Bir gişe filmiyse amaç, sonun bildik ve iyimser olması kaçınılmaz. Yine de bu ilginç film bana göre potansiyelini aşarak hafıza manipülasyonunun sonuçlarına dair her daim güncel şeyler söylemeyi başarıyor.

The Remains of the Day (1993), James Ivory
Tarihin utançla anıldığı zamanlar vardır. Hem toplumlar, hem bireyler için geçerlidir bu. Unutulmak istenen, hatırlatılanı ne varsa yok edilen bir dönem. Ama işte bazen sanatçı bu malzemeyi alır ve unutulmaz kılar. Kişisel geçmişle yüzleşmek gibi, eseri hatmettiğimizde kendimizi arınmış hissetmez miyiz? Ishiguro'nun romanı bana tam anlamıyla bunları hissettirmişti, film uyarlaması daha azını yapmıyor, hatta yer yer fazlasına cüret ediyor. İki büyük oyuncudan aldığı efsanevi katkıyla izleyicisine damardan etki ediyor. Klasik ama işe yarar otomobiliyle yola çıkan başkarakter, vardığı yerden dönmek istemiyor. Çünkü orası bir zamanlar olması gereken yer. Hatırlamanın böyle bir laneti vardır. Sizi bazen öyle bir yere götürür ki dönmek istemezsiniz, öte yandan başka bir seçeneğiniz de yoktur, elinizde kalan cansız hatıralar dışında.

***The Sweet Hereafter* (1997), Atom Egoyan**

Toplumsal hafıza bazen bireylerin günahlarını örtmek için bulunmaz bir fırsattır. Herkesin kendini suçlu hissetmesi gerçek suçlunun cezasız kalmasına neden olabilir. Kötülüklerle dolu bir dünyada daha iyisi için mücadele etmeyen, adaletsizliklere göz yumarak herkesin ortadaki suçta payı olabilir ama bu gerçek failin hak ettiği cezayı almasına da engel olmamalı. Egoyan bu filmde gerçeğin peşini bırakmayan ve kurcaladıkça daha derin suçlara ulaşan bir adamı anlatıyor. Küçük bir kasabada herkesin bildiği ama görmezden geldiği bir suç uzun süre saklı kalabilir, mutlaka ortaya çıkacak diye bir kural yoktur. Fakat günün birinde rastgele bir trajedi yaşanır, herhangi bir günahın kefareti olmayan ya da yüce bir varlığın mesajı falan. Cesur biri bu trajediden yola çıkarak unutulmak isteneni su yüzüne çıkarabilir. Tek ihtiyacı biraz cesaret, kararlılık ve vicdanını henüz yok etmemiş bir avuç insan.

***Dark City* (1998), Alex Proyas**

Hafızasını kaybeden kahramanlar hakkında çok şey yazıldı, çekildi. İzlediklerim arasında en özgün bulduğum bu filmidir. Karanlığa uyanan bir adamla başlar ve film boyunca güneşi hiç görmeyiz. Hafızanın değiştirilmesi teması bu filmin çekildiği dönemde oldukça yaygındı. Hemen sonrasında gösterilen Matrix, Truman Show gibi filmlerde karşımıza çıkar. Elbette özgün bir fikir değil bu, tarih boyunca özellikle bilim kurgu edebiyatında karşımıza çıktı. Yine de bu filmdeki kullanımı kendine hastır. Hem yönetmenin stilize görüntüleri, hem senaryonun sondaki şaşırtmayı çaktırmadan sonuna dek işlemesi, hem de oyuncuların isabetli seçimi filmin seviyesini yukarıya çıkarıyor.

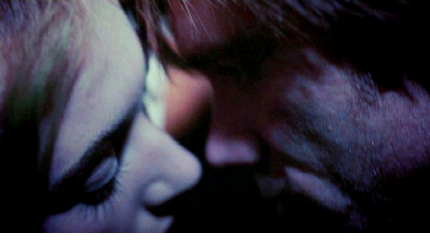
Memento (2000), C. Nolan

Böyle bir listede bu filme yer vermedim herhâlde bir daha böyle bir yazı yazmama izin verilmezdi. Hafıza deyince ilk akla gelen filmlerden ve bu şöhreti hiç de boşuna değil. Nolan'ın sonraki projelerine kaynak bulmasını sağlayan film. Gerçi Nolan bir sonraki filmiyle nispeten hayal kırıklığı yaratmış, buna rağmen yeteneği ortada olduğundan yeni şanslar elde etmişti. Ama bazıları için hâlen bu filmi aşamamıştır. Filmin tersten akması ve başkarakterin unutmak istemediklerini bedenine dövme yaptırma fikri bile tek başına filmi müstesna yapmaya yeter. Hatırlama sırasına göre filmi anlatmayı kaybettiğin bir nesneyi ararken son koyduğun yere bakmaya benzetiyorum. Adım adım sonuca ilerlersin ve yolculuk boyunca hiçbir zaman doğru yolda olup olmadığından emin olamazsın. Başkarakterin vücuduna yazdıklarından yola çıkarak kendi anılarını, dolayısıyla hikâyesini oluşturması ve ona inanmayı seçmesi beyaz perdede hafızayla alakalı çekilmiş en ürpertici anlatılardan biri.

Mulholland Dr. (2001), David Lynch

Hatırlamanın rüyalarla ilişkisi karmaşıktır. Uzun zamandır görmediğimiz birini ya da geçmişimize gömülü kalmış bir olayı rüyamızda gördüğümüzde onu hatırladığımız gibi mi hayal ederiz, yoksa hatırlamak istediğimiz gibi mi? Sinemanın hatırlamaktan ibaret olduğunu iddia ediyorsam bir rüya olduğunu da kabul etmeliyim. Herhâlde çekilmiş en rüya film Lynch'e ait. Üstadın sırrı ne zaman rüya gördüğümüzü ne zaman uyandıığımızı hiç açık etmemek. En muhtemeli de hiç uyanmadığımız olabilir. O zaman sinemanın hayatı yansıttığını düşünüyorsak, hayatın kendisi de nasıl yaşamak istiyorsanız öyle bir rüya olabilir mi? Filmdeki başkarakter olan biteni kendi bakış açısından bize nasıl yansıtıyorsa, dilediğinde sarışın, dilediğinde esmer olabiliyorsa, bir ömür de her sonraki adımında hatırlanmak istendiği gibi yaşanabilir mi?

Eternal Sunshine of the Spotless Mind (2004), Michel Gondry

Unutmakla ilgili bir liste yaptığıma iddia ediyorsam bu filmi seçmemişsem önce en yakınimdakiler sonra ben kendimi asla affetmezdim. Değiştirilmiş hafızalar temasını silinmiş anılar olarak yorumlayan, harika bir film. Hemen hemen herkesin aklına bir kez olsun mutlaka gelmiş olan bir fanteziyi anlatmak istemiş Gondry ve Kaufman. Anıları silmekle unutmak mümkün olsaydı sanırım hepimiz bir kez denemek isterdik. Filmi izledikten sonra sonuçlarını gördüm, yine de böyle bir teknoloji olsaydı kendi adıma şansımı denemek isterdim. Neden unutmak istiyoruz ve bunun ne işe yarayacağını sanıyoruz? Çektiğimiz acının sona ereceğini umut ediyoruz herhâlde. Acının kaynağı zihnimizde biriktirdiğimiz görüntülermiş gibi hepsinden kurtulmak istiyoruz. O anları hatırlatan nesnelere yok etmek gibi bir ihtiyaç. Geçmişle yüzleşmeyi kabul etmek zordur, buna hazır olmak gerek ve bazen böyle filmler, nasıl izlediğimize bağlı olarak elbet, epey yardımcı olabiliyor.

Away from Her (2006), Sarah Polley
Hatırladığımda tüylerimi diken diken eden nadir filmlerden biri. Unutmanın kaçınılmaz olduğu, tedavi edilemez hâle geldiği bir dönemle ilgili. Film bittikten sonra, tedavi edilmesi gerektiğini kim söylemiş, diye düşünmüştüm. Birini sevdiğimizde ve karşılık bulduğumuzda paylaşılan anları iki tarafın da hep hatırlamasını isteriz. Kolektif hafıza gibi. Birimizin hatırlaması yetmez, sanki öyle olursa paylaşılmış sayılmaz gibi. Bu filmde taraflardan biri yavaşça unutmaya başlıyor geçmişi ve yepyeni bir hayata başlar gibi yeni bir insanı sevmenin mümkün olduğunu keşfe ediyor. Çok ilginç bir hikâye ve bu sadece yazarı Munro olduğu için değil, gerçekten de bazen geçmişle kurduğum bağlar beni de tutsak eder gibi hissedirim ve unutmaya hastalığına tutulsam yeni baştan başlayabileceğimi hayal ederim. Oysa hastalık diye uzak tutmaya çalıştığımız ya da özlemini çektiğimiz şey, başımıza gelen herhangi bir şey.

Reign Over Me (2007), Mike Binder
Unutmak istediğiniz şeyin bir toplumun milli anma günü olduğunu düşünün. Böyle bir toplum içinde yaşamaya devam ederek aklınıza gelmesini istemediğiniz şeyi zihninizden ne kadar uzak tutabilirsiniz? Belki sanal bir eğlenceye kaptırabilirsiniz kendinizi ya da gecelerinizi komedi filmleri izleyerek geçirebilir, hiç bitmeyen bir mutfak yenileme çabasına girişebilirsiniz. Bu filmi ilk izlediğimde itiraf etmeliyim başkarakterin hayatına özenmiştim. İyi vakit geçirmek üzerine kurulu bir hayat. Film ilerledikçe neyin eksik olduğu, daha doğrusu neyin üzerinin kapatılmak istendiği ortaya çıkıyor. Film izledikten sonra ben de kendime sormuştum, böyle bir hayatı özenilesi benim için özenilesi kılan neydi ya da unutmak istediğim neydi? Bazen toplumlar yaşadıkları travmanın etkisini unutma, inkâr ile atlatmak isterler ancak sonucunun aşağı yukarı filmdeki gibi olduğunu yaşayarak görüyoruz.

Certified Copy (2010), Abbas Kiarostami

İranlı üstadın memleketinden uzakta çektiği bu film doğrudan hatırlamak, unutmak veya hafızayla ilgili değil. Her zamanki gibi bir kadın ve bir adam var ve film boyunca iletişim kurmaya çalışıyorlar. Onların çabalarını izledikçe haklarında bilgi sahibi oluyoruz ancak hiçbir zaman tam olarak kim olduklarını, birbirleri için ne ifade ettiklerini öğrenemiyoruz. Film başkasına anlatmak istediğimizde zorlanıyoruz çünkü bir noktadan başlamak gerek ama böyle bir noktası yok filmin. Bence hafıza da buna benziyor, birini veya bir anıyı hatırlamak istediğimizde görüntüler, sesler, kokular doğrusal sırada gelmez, genelde rastgeledir ve onları birleştiren hayal gücümüzdür. Ya da hikâye anlatma yeteneğimiz.

***The Tree of Life* (2011), Terrence Malick**

Üzerinde yaşadığımız yerkürenin de bir hafızası var. Hem de bizimkinden çok daha canlı ve kadim. Anlatma yeteneği olsaydı ya da bize anlattıklarını bizim anlama yeteneğimiz olsaydı böyle bir film ortaya çıkabilirdi. Yaşamın ortak hafızası doğanın en yabani veya en umursamadığımız yerlerinde saklı olabilir. Bireysel geçmişimizi dokunduğumuz, nefes aldığımız, şeklini bozduğumuz, sahibi gibi davrandığımız yerlerin içinde ararız genelde, sanki buraların içine gizlemiştir gibi. İnançlı bir yönetmen olan Malick varoluşumuzun izlerini takip ederken geçmişimizin günümüzle nasıl iç içe geçtiğini kendi benzersiz gözünden anlatıyor.

***High Life* (2018), Claire Denis**

Bir gün gelecek gezegenimiz yaşanmaz hâle gelecek. Belki yeni bir dünya keşfetmemiz gerekecek. Böyle bir durumda gidenler geride bıraktıklarını nasıl hatırlayacak? Geride hatırlanacak bir şey kalacak mı? Dumanı tüten bu filmde çok sevdiğim Fransız yönetmen Claire Denis izleyicilerine hatırlamakla ilgili yepyeni şeyler söylemeyi başarıyor. Bütün bir filmi başkarakterin sonsuz dek sürecekmış gibi görünen yolculuğundan aklında yer eden parçalar olarak izleyebiliriz. Hatırlamanın doğasına uygun olarak izlediğimiz parçalar bütünü film bittikten sonra zihnimizde kalıcı bir iz bırakıyor.

Sözlerine emekli bir yarbay olduğunu belirterek başlayan yaşlı adam, kesik kesik, ama kesin konuşuyordu.

“Torunuma kumbara almak için gelmiştim buraya. Soyguncular tam benim arkamdan girdiler içeriye. Üç kişiydiler. Bir tane de dışarıda, kapının önünde bekleyen vardı. Kaçarlarken gördüm, o da bindi arabaya. Arabayı kullananı da sayarsak beş kişiydiler. İçeri girenlerin hepsi askeri parka giymişlerdi ve üçünün elinde de Thomson vardı. Yüzlerini saklamıyorlardı.”

Başımı kitaptan kaldırıyorum. Kimdi o yüzlerini saklamayan beş kişi?

Neler olacağını daha önce başka kitaplardan defalarca okudum ama hiç fark etmiyor. Her seferinde aynı heyecan ve merak duygusu ile, olayların akışına kaptırarak kendimi, eğiliyorum sayfaların üzerine. Okurken, onların gerçek yaşamı; kitabın içerisindeki satırların, satırların barındırdığı cümlelerin, cümleleri kuran kelimelerin ve kelimeleri oluşturan harflerin gramer kuralları ile belirlenen birleşimiyle dilde ifadesini buluyor, canlanıyor, adeta yeniden hayat buluyor gözlerimin önünde.

Bir anda beklenmedik bir çekim gücü, belki de zihnimin bir oyunu, satırların ve harflerin arasından, hikâyenin dilde oluşan yazınsal gerçekliğinden öteye, o an yaşanmakta olan soygun anına doğru bir anaför gibi çekiyor beni.

Bankadayım şimdi. Hiç yabancılik çekmiyorum, bankacıyım çünkü. Beni şaşırtan tek şey bilgisayarların olması

gereken yerde duran daktilolar. Bir de karbon kâğıtları. Nasıl takip ediyorlar bu kadar çok işlemi, nasıl tutuyorlar hesapları diye hâllerine acıyarak izliyorum meslektaşlarımı.

Tam bu esnada, insanı yerinden sıçratan bir patırtıyla, parkalı, uzun boylu, yakışıklı bir delikanlı, iki arkadaşıyla kapıları çarparak paldır küldür giriyor içeri.

“Bu bir soygundur, bize zorluk çıkarmazsanız kimsenin kılına zarar gelmez.”

Evet, hiç kuşku yok, Denizler bunlar. Her ne kadar, “Kılınıza zarar vermeyeceğiz,” diyorlarsa da hem müşteriler, hem de çalışanlar arasında bir korku dalgası yayılıyor. Ben hiç korkmuyorum, içim rahat, çünkü tanıyorum onları.

Önce sessizlik kaplıyor ortalığı. Çıt çıkmıyor. Kimse hareket etmiyor. Neredeyse nefes bile alınmıyor. Sonra bir şırıltı... Mesai arkadaşım... Kıpkırmızı suratı. Sarımtırak sıvı bacaklarından aşağı ince ince akıyor. Yine de şanslı sayılır, eteği bol. Sadece çoraplar... Sırılsıklam oldular.

“Merak etme,” diyorum. “Tanıyorum, biliyorum onları. Sadece paraları alıp gidecekler.” Kadıncağız delirmişim gibi bakıyor. Hatta benim bu aşırı rahatlığımı kendi sidik kokulu hâlimden daha vahim bulduğunu anlayabiliyorum. Madem öyle, ne hâlin varsa gör o zaman. Uğraşmıyorum daha fazla. Korkarsa korksun, nasıl olsa birazdan göreceğim kimsenin kılına zarar gelmeyeceğini.

Dedim ya, tanıyorum onları ama en çok Deniz'i. Diğerlerinin yüzleri yok. Varlıkları birer isim düzeyinde. Oysa Deniz... Nerede görsem hemen tanırım Deniz'i. Çünkü Deniz benim için sadece bir “kişi” olarak Deniz değil. O; bütün devrimci damlaları bünyesinde toplayan, oluştuğu damlaları aynı zamanda oluşturan ve böylece hem her birinin ayrı ayrı, hem de tümünün temsili olan bir Deniz. Her birimiz birçoğuz, birçok, birçok, birçok... Deniz de birçok, birçok, birçok...

Deniz bizim tarafa doğru yaklaşıyor şimdi. Yanımdaki kadın korkuyla büzülüyor. Yaklaştı, çok yaklaştı... O an tutamıyorum kendimi. “Hey Deniz,” diye sesleniyorum, “Banka kurmanın yanında banka soymak nedir ki?” Deniz bana bakıp gülümsüyor, “Bertolt Brecht,” diyerek hınzırca göz kırpmıyor.

Deniz, yıllar sonra bankası olan bir holdingin düzenlediği

sanat etkinliğinde bu sözlere sponsorluk yapacağını bilsen ne derdin buna?

“Anne!”

Kulağımın dibinde patlayıp iç dünyamı paramparça eden dış sesin yankısıyla sarsılıp kendime geliyorum.

“Defalarca anne, anne, anne dedim duymuyor musun beni?”

“Denizciğim, kitabıma dalmışım duymadım. Ne oldu canım?”

“Anne, acil olarak alışverişe çıkmamız lazım.”

“Neden?”

“Yarın okulun bahçesinde şenlik var. Serbest kıyafet.”

“Her şeyin yepyeni ama.”

“Olmaz, üst üste aynı şeyleri giyemem, görüldü hepsi bir kere. Rezil olamam ben.”

“İki kere görülsün o zaman, ne olur ki?”

Yanakları kıpkırmızı kesiliyor. Gözler çakmak çakmak. Yaklaşan fırtınayı hissedebiliyorum. Şu anda havamda değilim, bir kıyafet kavgasını daha kaldıracak gücüm yok.

“Tamam. Ama görüyorsun okuyorum. Şu bölüm bitsin gidelim.”

“Sen bi tanesin anne,” diyor ve içeri gidiyor.

Kitabıma dönüyorum yeniden. Deniz’i görmeye çalışıyorum ama Deniz şimdi sadece beş harf. Bütün gücümle gözlerimi satırlara dikerek cümleleri delip geçercesine, bir ümitle okumaya devam ediyorum.

“Gözlüklü olanı... ‘Parayı devrim yolunda harcayacağız,’ dedi. Üçüncüsü de vezneden aldığı paraları askeri sırt çantasına dolduruyordu.”

Biraz önce okurken bana neredeyse eğlenceli gelen soygunun ve onu izleyecek eylemlerin sonuçlarını düşünüyorum. Ah! Aldılar paraları artık çok geç. Yine de cümleden engelleri çılgın gibi aşmaya çalışarak yeniden gitmek istiyorum oraya. Deniz, bırakın paraları almayın. Kaçırmayın kimseyi de. Sonuna kadar gitmeye, sınırları aşmaya hazırsınız belki ama hiçbir işe yaramayacak.

Paraları alıp da gitmeyin Deniz. Gitme Deniz, gitme... Sizi tek tek avlayacaklar. Alpaslan’ı, Sinan’ı vuracaklar. Hüseyin’i, Yu-

suf'u, seni asacaklar. Asacaklar seni Deniz. Gitme Deniz, gitme. Gözlerimden yaşlar yanaklarıma doğru süzülüyor. Sesim satırları aşır da ulaşamıyor ki onlara. Ulaşamaz ki... Olmuş bitmiş her şey çoktan.

Biliyor musun Deniz, gazetede, sosyete haber köşelerinin birinde okudum geçenlerde. Bir parti verilmiş. Teması da "Komünizm"miş. Bazıları Mao şapkası, bazıları da Che T-shirt'ü giymişler. Velhasıl, parti çok kıyak olmuş. Manifesto okunmamış ama içkiler su gibi akmış. Yalnız için rahat olsun Deniz; "Deniz Gezmiş" T-shirt'ü giyen yokmuş okuduğum kadarıyla. Çok şükür pop ikonuna dönüşmemişsin daha.

"Anneee hazır mısın?" diye bağıyor odasından içerideki zibidi Deniz.

Gözlerimde biriken yaşları elimin tersiyle silerken, kitabımın sayfasını, 176. sayfayı kıvrıp kapağını kapatıyorum. Kitabı sehpanın üstüne bırakmadan önce, Deniz Gezmiş'in kapaktaki resminden fırlayıp da yüreğimi delip geçen gözlerine bakıyorum bir süre. Duydu mu yoksa söylediklerimi? Bakışları değişti gibi. Bir başka türlü oldu sanki. Galiba, çoktan kaybolup, yitip gitmiş bir rüyadan arta kalan hüznün gözleriyle bakacak bana bundan sonra. Bakma Deniz. Utanıyorum. Kitabın kapağını ters çevirip ayağa kalkıyorum.

"Geliyorum oğlum."

İçinde bulunduğum anın gerçekliğine dönüyorum yeniden ve Caddé'ye; İstanbul'da sadece Cadde denildiğinde herkesin neresi olduğunu anladığı, baştanbaşa tıklım tıkış marka ürünlerle dolu mağazaların sıra sıra dizildiği Bağdat Caddesi'ne alışverişe gitmek ve bankadan kazandığım paraları harcamak üzere hazırlanmak için yatak odama doğru, ayaklarımı sürüye sürüye yollanıyorum.

Let's Twist Again, 2018

Sayat Uşaklıgil

180cm x 180cm, Tuval üzerine Akrilik

(T)uzak
Tolga Ünsün

